IRINA APETREI RALUCA-OANA ANDONE
Articol I. DREPT CIVIL. PARTEA GENERALĂ.
Articol II. PERSOANA FIZICĂ. PERSOANA JURIDICĂ
a. Partea I
Articol III. Suport de curs
IAŞI
Casa de editură Venus
2005
IRINA APETREI RALUCA-OANA ANDONE
Articol IV. DREPT CIVIL. PARTEA GENERALĂ.
PERSOANA FIZICĂ. PERSOANA JURIDICĂ
Articol V. Partea I
Articol VI. Suport de curs
(a) La elaborarea prezentei ediţii s-a avut în vedere legislaţia în vigoare la 1 septembrie 2005
IAŞI
Casa de editură Venus
2005

CAPITOLUL I
INTRODUCERE ÎN DREPTUL CIVIL

SECŢIUNEA I
Secţiune 6.02 NOŢIUNI GENERALE DESPRE DREPTUL CIVIL

1.1. Definiţia dreptului civil

Dreptul civil este acea ramură de drept care cuprinde totalitatea normelor juridice ce reglementează raporturile patrimoniale şi raporturile nepatrimoniale stabilite între persoane fizice şi persoane juridice, aflate pe poziţii de egalitate juridică.

Cuvântul *drept* provine din latinescul *directum*, însemnând *ceea ce este conform legii*.

Termenul de *drept civil* are mai multe sensuri:

— *Drept civil obiectiv* (*pozitiv*), reprezentând o ramură de drept formată dintr-un ansamblu de norme juridice aflate în vigoare;

— *Drept civil subiectiv*, reprezentând posibilitatea recunoscută de lege subiectului activ de a avea o anumită conduită şi de a cere subiectului pasiv o conduită corespunzătoare dreptului său, apelându-se în caz de nevoie la forţa de constrângere a statului pentru protecţia acestui drept;

— *Ştiinţă juridică*, având ca obiect de cercetare dreptul civil.

Dreptul este format din *drept internaţional*, care se ocupă cu relaţiile dintre state sau dintre cetăţenii unor state diferite, şi din *drept naţional*, care priveşte relaţiile dintre stat şi cetăţeni sau dintre persoanele fizice şi juridice ale aceluiaşi stat.

Atât dreptul internaţional, cât şi dreptul naţional se împart în *drept public* şi *drept privat*. Astfel, dreptul internaţional public are ca obiect de reglementare raporturile dintre state, iar dreptul internaţional privat se ocupă cu relaţiile dintre cetăţenii unor state diferite sau care au bunuri ori interese în state diferite. Dreptul naţional public priveşte constituirea statului şi a puterilor publice, raporturile dintre stat şi cetăţenii acelui stat şi, în general, actele făcute de persoane care lucrează în virtutea unei delegări directe sau indirecte a statului (din acesta fac parte dreptul constituţional, dreptul administrativ, dreptul financiar, dreptul penal, dreptul procesual penal). Dreptul naţional privat reglementează actele particularilor privind interese individuale (din acesta fac parte dreptul civil, dreptul familiei, dreptul comercial, dreptul muncii, dreptul procesual civil).

1.2. Obiectul de reglementare a dreptului civil

Obiectul de reglementare a dreptului civil îl constituie raporturile patrimoniale şi raporturile nepatrimoniale.

Raporturile patrimoniale reprezintă relaţii sociale care au un conţinut economic, din care rezultă drepturi şi obligaţii evaluabile în bani (ex.: vânzarea unui bun, prestarea unui serviciu, executarea unei lucrări).

Raporturile personale nepatrimoniale reprezintă relaţii sociale care nu au un conţinut economic, din care rezultă drepturi şi obligaţii neevaluabile în bani. Aceste raporturi se referă la existenţa şi integritatea fizică şi morală a persoanei (ex.: dreptul la viaţă, la sănătate, la onoare, la reputaţie), la atributele de identificare ale persoanei (ex.: dreptul la nume, la domiciliu), şi la drepturile de creaţie intelectuală (ex.: dreptul de autor, dreptul de inventator).

Nu toate raporturile patrimoniale şi nepatrimoniale din societate sunt reglementate de dreptul civil, ci numai acele raporturi bazate pe egalitatea participanţilor la raportul juridic, care constituie, de altfel, metoda de reglementare a dreptului civil. Părţile din raportul juridic civil nu se subordonează una celeilalte, ci se află pe o poziţie de egalitate juridică.

Totalitatea normelor de drept civil este organizată în instituţiile dreptului civil, adică grupe de norme de drept civil ce reglementează subdiviziuni ale obiectului dreptului civil. În ordinea în care vor fi studiate în cursul Facultăţii de Drept, *instituţiile dreptului civil* sunt următoarele:

— *Raportul juridic civil*: – elementele raportului juridic civil: – părţile (persoana fizică şi persoana juridică); – conţinutul (drepturile şi obligaţiile civile); – obiectul (conduita părţilor şi, în mod derivat, bunurile);

— Proba raportul juridic civil.

— *Actul juridic civil*: – elementele actului juridic civil: – capacitatea (de folosinţă şi de exerciţiu); – consimţământul; – obiectul; – cauza; – uneori, forma;

— Clasificarea actelor juridice civile;

— Efectele actului juridic civil;

— Nulitatea actului juridic civil.

— *Prescripţia extinctivă*;

— *Persoana fizică*;

— *Persoana juridică*;

— *Drepturile reale principale*;

— *Obligaţiile civile*;

— *Drepturile de creaţie intelectuală*;

— *Contractele civile*;

— *Succesiunile*.

1.3. Normele de drept civil

Noţiune: Normele de drept civil sunt reguli de conduită cu caracter general impersonal şi, de regulă, obligatoriu, care stabilesc modul de comportament al indivizilor în cadrul raportului juridic civil.

Clasificare:

I. În funcţie de caracterul conduitei prescrise:

a. norme imperative, care impun o anumită conduită părţilor raportului juridic civil, de la care ele nu se pot abate. Acestea se împart, la rândul lor, în:

— *Norme onerative*, care ordonă săvârşirea unei anumite acţiuni (ex.: art. 813 C. civ. prevede că toate donaţiile se fac prin act autentic);

— *Norme prohibitive*, care interzic părţilor săvârşirea unei acţiuni (ex.: art. 5 C. fam. interzice bigamia – căsătoria cu două

persoane în acelaşi timp).

b. norme dispozitive, care suplinesc sau interpretează voinţa subiectelor de drept civil, voinţă parţial sau deloc exprimată, făcând posibilă derogarea de la dispoziţiile lor. Acestea se împart, la rândul lor, în:

— *Norme permisive*, care nu ordonă o anumită conduită, părţile putând dispune potrivit voinţei lor, alegând conduita pe care doresc să o urmeze din mai multe posibile indicate de lege (ex.: art. 27 alin. 2 C. fam. prevede că soţii îşi pot alege ca nume de familie numele unuia sau al altuia dintre ei, numele lor reunite sau îşi pot păstra numele avut înainte de încheierea căsătoriei);

— *Norme supletive*, care suplinesc lipsa de manifestare a voinţei părţilor, dacă acestea nu şi-au ales singure conduita (ex.: art. 1319 C. civ. prevede că, în cadrul contractului de vânzare-cumpărare, predarea bunului trebuie să se facă la locul unde se afla bunul vândut în timpul vânzării, dacă părţile nu au convenit altfel).

II. *În funcţie de întinderea câmpului de aplicare*:

a. Norme generale, care se aplică în toate cazurile.

b. Norme speciale, care se aplică numai în cazurile expres prevăzute de lege.

Norma generală reprezintă regula, iar norma specială constituie excepţia. Norma specială derogă de la cea generală.

Elementele normei de drept civil:

1. ipoteza (condiţiile în care se aplică norma juridică);
2. dispoziţia (conduita părţilor, care trebuie respectată);
3. sancţiunea (consecinţele nerespectării dispoziţiei).

Exemplu: Art. 485 C. civ. prevede: „Posesorul nu câştigă proprietatea fructelor (dispoziţia) decât când posedă cu bună-credinţă (ipoteza); la cazul contrar, el este dator de a înapoia productele, împreună cu lucrul, proprietarului care-l revendică (sancţiunea)".

Precizăm ca nu întotdeauna elementele normei de drept civil apar în textul de lege în ordinea mai sus prezentată şi că este posibil ca nu toate elementele ei să existe, unele lipsind (ex. sancţiunea), iar altele subînţelegându-se (ex.: dispoziţia).

1.4. Principiile fundamentale ale dreptului civil

Principiile fundamentale ale dreptului civil reprezintă idei călăuzitoare care guvernează toate regulile unei ramuri de drept şi care reflectă ceea ce este esenţial şi hotărâtor în acea ramură de drept.

Acestea nu trebuie confundate cu principiile care stau la baza întregului sistem de drept sau cu principiile specifice fiecărei ramuri de drept. Principiile fundamentale ale dreptului civil sunt următoarele:

1. Principiul garantării proprietăţii

Conform art. 44 din Constituţie şi art. 481 C. civ., statul garantează dreptul de proprietate şi nimeni nu poate fi expropriat, decât pentru o cauză de utilitate publică, cu o dreaptă şi prealabilă despăgubire. Art. 136 din Constituţie prevede că bunurile proprietate publică sunt inalienabile, iar proprietatea privată este inviolabilă.

Dreptul civil reglementează conţinutul dreptului de proprietate (care reuneşte posesia, folosinţa şi dispoziţia asupra bunului în cauză), formele dreptului de proprietate (publică şi privată), modurile de dobândire şi de stingere a acestuia şi mijlocul de ocrotire specific (acţiunea în revendicare).

Dreptul de proprietate publică aparţine statului sau unităţilor administrativ-teritoriale asupra bunurilor care potrivit legii sau prin natura ori destinaţia lor, sunt de uz sau de interes public. Dreptul de proprietate privată aparţine persoanelor fizice (indivizilor) sau juridice (publice sau private), inclusiv statului sau unităţilor administrativ-teritoriale, asupra bunurilor care sunt de uz sau de interes privat.

2. Principiul egalităţii în faţa legii civile

Potrivit art. 4 şi art. 6 din Decretul nr. 31/1954 privind persoanele fizice şi juridice, capacitatea civilă este recunoscută tuturor persoanelor fizice. Sexul, rasa, naţionalitatea, religia, gradul de cultură sau originea nu au nicio înrâurire asupra capacităţii. Nimeni nu poate fi îngrădit în capacitatea de folosinţă şi nici lipsit, în tot sau în parte, de capacitatea de exerciţiu, decât în cazurile şi în condiţiile stabilite de lege. Acest principiu se regăseşte prezentat într-un mod general în art. 4 alin. 2 şi art. 16 din Constituţie.

În ce priveşte persoanele juridice, art. 34 din Decretul nr. 31/1954 prevede că acestea nu pot avea decât acele drepturi care corespund scopului ei stabilit prin lege, actul de înfiinţare sau statut. Aşadar, persoanele juridice dintr-o anumită categorie se supun în mod egal legilor civile edictate pentru reglementarea acelei categorii.

Principiul egalităţii în faţa legii civile îşi găseşte expresia în egala capacitate juridică, adică în egala aptitudine de a avea drepturi şi obligaţii şi în posibilitatea egală a tuturor de a-şi exercita drepturile lor

subiective.

3. Principiul îmbinării intereselor individuale cu cele generale

Art. 1 din Decretul nr. 31/1954 prevede că drepturile civile ale persoanelor fizice sunt recunoscute în scopul de a satisface interesele personale, materiale şi culturale, în acord cu interesul obştesc, potrivit legii şi regulilor de convieţuire socială. Conform art. 3 din Decretul nr. 31/1954, drepturile civile pot fi exercitate numai potrivit scopului lor economic şi social. Exercitarea drepturilor civile cu încălcarea acestui principiu constituie un abuz de drept şi se sancţionează ca atare.

Acest principiu se regăseşte şi în diverse dispoziţii ale Constituţiei, precum art. 26.

4. Principiul garantării drepturilor civile subiective

Potrivit art. 3 din Decretul nr. 31/1954, drepturile civile sunt ocrotite de lege. Constituţia conţine numeroase dispoziţii, precum art. 1 alin. 3, art. 18, art. 20 – 53, prin care se garantează drepturile şi libertăţile fundamentale, precum dreptul la viaţă, la integritate fizică şi psihică, la sănătate, la libertate, la apărare, la viaţă intimă, familială şi privată, la inviolabilitatea domiciliului, la liberă circulaţie, la moştenire, la proprietate şi altele.

Art. 52 din Constituţie prevede că persoana vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluţionarea în termenul legal a unei cereri este îndreptăţită să obţină recunoaşterea dreptului pretins şi repararea pagubei.

1.5. Izvoarele dreptului civil

Definiţie: În sens larg, izvoarele dreptului civil reprezintă condiţii socio-economice care au determinat apariţia unor anumite norme juridice, în funcţie de tipul de societate existent într-o perioadă istorică dată.

În sens restrâns, izvoarele dreptului civil reprezintă forme de exprimare a normelor de drept civil.

Izvoarele de drept civil – acte normative sunt următoarele:

1. Legea, emanând de la Parlament, are o forţă juridică superioară faţă de celelalte izvoare de drept care îi sunt subordonate şi trebuie să nu contravină acesteia. Parlamentul adoptă legi constituţionale, legi organice şi legi ordinare:

a. Legile constituţionale sunt Constituţia României din anul 2003 şi legile de revizuire a acesteia. Constituţia – legea fundamentală

a unui stat – cuprinde principiile şi instituţiile care stau la baza tuturor ramurilor de drept, inclusiv a dreptului civil. Toate celelalte acte normative trebuie să fie în concordanţă cu aceasta. Pentru elaborarea şi revizuirea Constituţiei se cere respectarea unei proceduri deosebite.

b. Legile organice reglementează o serie limitată şi expresă de domenii şi se adoptă cu votul majorităţii membrilor de pe listele fiecărei camere a Parlamentului. Uneori, legile organice se prezintă ca un ansamblu de norme juridice, organizate sistematic, purtând denumirea de coduri (ex. de legi organice – izvoare de drept civil: Codul civil, Codul familiei).

Codul civil din anul 1865, elaborat după modelul Codului civil francez din anul 1804, cuprinde un titlu preliminar *Despre efectele şi aplicarea legilor în genere* (art. 1 – 5), Cartea I. *Despre persoane* (art. 6 – 460) – abrogată, Cartea a II-a. *Despre bunuri şi despre osebitele modificări ale proprietăţii* (art. 461643) privind bunuri şi drepturi reale şi Cartea a III-a. *Despre diferitele moduri în care se dobândeşte proprietatea* (art. 644 – 1914) privind succesiunile, donaţiile, testamentele, contractele şi prescripţia extinctivă. Acest cod a fost menţinut în vigoare, dar a suferit prefaceri profunde prin abrogări şi modificări.

c. Legile ordinare sunt acte normative obişnuite, curente şi cu un obiect limitat, care se adoptă cu votul majorităţii membrilor prezenţi ai fiecărei camere a Parlamentului (ex. de legi ordinare – izvoare de drept civil: Legea nr. 18/1991 a fondului funciar, Legea nr. 31/1990 privind societăţile comerciale, Legea nr. 105/1992 privind raporturile de drept internaţional privat).

2. Decretele Preşedintelui României, care, în exercitarea atribuţiilor sale, emite astfel de acte normative (ex. de decrete – izvoare de drept civil: Decretul nr. 31/1954 privind persoanele fizice şi juridice, Decretul nr. 167/1958 privind prescripţia extinctivă, decretul nr. 32/1954 de punere în aplicare a Codului familiei şi a Decretului nr. 31/1954). Nepublicarea decretului în Monitorul Oficial al României atrage inexistenţa sa.

3. Hotărârile de Guvern, Ordonanţele de Guvern şi Ordonanţele de Urgenţă ale Guvernului

Guvernul adoptă hotărâri şi ordonanţe. Hotărârile se emit pentru organizarea executării legilor, iar ordonanţele se emit în temeiul unei legi speciale de abilitare din partea Parlamentului, în

limitele şi în condiţiile prevăzute de aceasta. Legea de abilitare stabileşte domeniul (numai domenii care nu fac obiectul legilor organice) şi data până la care se pot emite ordonanţe. În cazuri excepţionale, Guvernul poate adopta Ordonanţe de Urgenţă care intră în vigoare numai după aprobarea lor de către Parlament (ex. de ordonanţă de urgenţă – izvor de drept civil: O.U.G. nr. 41/2003 privind dobândirea şi schimbarea pe cale administrativă a numelor persoanelor fizice).

4. Acte normative emise de administraţia publică centrală şi locală (ordinele miniştrilor, hotărârile Consiliului Local, dispoziţiile primarului, ordinele prefectului) sunt izvoare de drept civil în măsura în care conţin dispoziţii de drept civil.

5. Reglementările internaţionale (convenţiile şi tratatele internaţionale la care România este parte) constituie izvoare de drept civil în măsura în care conţin dispoziţii de drept civil şi se aplică în ţara noastră în baza legii de ratificare emise de Parlament.

Problema altor „izvoare” de drept civil:

1. Cutuma (obiceiul) este o regulă de conduită stabilită şi respectată în virtutea deprinderii şi socotită ca fiind obligatorie. Obiceiul *nu constituie un izvor de drept civil, decât dacă o normă juridică civilă face trimitere la el*. *Acesta nu este un izvor distinct de drept civil, deoarece se integrează în norma de drept civil* (ex.: în materie de servituţi şi de vecinătate – art. 600, 607, 610 C. civ., la executarea şi interpretarea contractelor – art. 970 şi 980 C. civ., în materie de locaţiune – art. 1447 şi 1450 C. civ., în comerţul maritim).

2. Regulile de convieţuire socială (morala) reprezintă o varietate de reguli morale şi *nu constituie un izvor de drept civil*, decât *dacă o normă juridică civilă face trimitere la ele*. *Acestea nu sunt un izvor distinct de drept civil, deoarece se integrează în norma de drept civil*.

3. Practica judiciară (precedentul judiciar, jurisprudenţa) reprezintă hotărârile date de instanţele judecătoreşti în soluţionarea unor cauze concrete şi *nu constituie un izvor de drept civil în sistemul nostru de drept*, deoarece hotărârea instanţei are efect doar în cauza respectivă, nefiind obligatorie pentru alte cauze similare. Doar în sistemul de drept *common-law* întâlnit în Marea Britanie şi Statele Unite ale Americii jurisprudenţa constituie un izvor de drept.

4. Doctrina (ştiinţa dreptului) reuneşte opiniile diferiţilor jurişti

şi *nu constituie un izvor de drept civil*.

5. Principiile dreptului civil *nu constituie un izvor distinct de drept civil, deoarece se integrează în norma de drept civil*.

1.6. Legătura dintre dreptul civil şi alte ramuri de drept

Dreptul civil trebuie delimitat de alte ramuri de drept, pentru că unele raporturi patrimoniale şi nepatrimoniale sunt reglementate şi de către alte ramuri. Criteriile de delimitare sunt obiectul de reglementare, metoda de reglementare, calitatea părţilor, caracterul normelor juridice şi al sancţiunilor. Ramurile de drept cu care se face comparaţia sunt următoarele:

1. Dreptul constituţional

Dreptul constituţional este acea ramură a dreptului care reglementează bazele statului român, organele statului, drepturile şi îndatoririle fundamentale ale cetăţenilor şi însemnele statului român.

În dreptul civil predomină raporturile patrimoniale şi normele dispozitive, pe când în dreptul constituţional predomină raporturile nepatrimoniale şi normele imperative. În dreptul civil, părţile se află pe o poziţie de egalitate juridică, pe când, în dreptul constituţional, părţile se află într-o poziţie de subordonare, a cetăţeanului faţă de stat. Subiectele în cadrul dreptului civil sunt persoane fizice sau juridice, pe când în dreptul constituţional subiectele au o calitate specială, de organ al statului sau cetăţean român. Constituţia conţine numeroase prevederi care stau la baza reglementării dreptului civil.

2. Dreptul administrativ

Dreptul administrativ este acea ramură a dreptului care reglementează raporturile sociale născute în cadrul administraţiei publice.

În dreptul administrativ predomină raporturile nepatrimoniale şi normele imperative, una din părţi se subordonează celeilalte – organul administrativ. Această ramură de drept are sancţiuni specifice, precum amenda contravenţională.

3. Dreptul financiar

Dreptul financiar este acea ramură a dreptului care reglementează raporturile sociale născute în activitatea de constituire şi utilizare a sumelor ce formează bugetul de stat.

În dreptul financiar predomină raporturile patrimoniale şi normele imperative, una din părţi se subordonează celeilalte – organul de stat cu atribuţii fiscale. Această ramură de drept are sancţiuni

specifice, precum penalităţile pentru neplata la timp a impozitelor.

4. Dreptul comercial

Dreptul comercial este acea ramură a dreptului care reglementează raporturile ce se stabilesc în activitatea comercială internă realizată de comercianţi.

În dreptul comercial predomină raporturile patrimoniale şi normele dispozitive, iar una din părţi trebuie să aibă calitatea de comerciant. La fel ca în dreptul civil, din care dreptul comercial s-a desprins ca o ramură de sine-stătătoare, odată cu apariţia Codului comercial în anul 1887, părţile se află pe o poziţie de egalitate juridică.

5. Dreptul familiei

Dreptul familiei este acea ramură de drept care cuprinde totalitatea normelor juridice ce reglementează raporturile personale şi patrimoniale care izvorăsc din căsătorie, rudenie, adopţie şi raporturile asimilate de lege, sub anumite aspecte, cu raporturile de familie.

În dreptul familiei predomină raporturile nepatrimoniale şi normele imperative, iar părţile au o calitate specială (ex.: părinţi, copii, soţi, adoptator, adoptat). Dreptul familiei s-a desprins din dreptul civil ca o ramură de sine-stătătoare, odată cu apariţia Codului familiei în anul 1954.

6. Dreptul internaţional privat

Dreptul internaţional privat reglementează aceleaşi raporturi ca şi dreptul civil, cu deosebirea că le priveşte sub aspectul lor internaţional, adică raporturi cu un element de extraneitate (ex.: una dintre părţile raportului juridic este un cetăţean străin, actul juridic se încheie în străinătate, bunul la care se referă actul juridic este situat în străinătate). Această ramură de drept indică legea aplicabilă în astfel de cazuri, legea română sau legea străină.

7. Dreptul procesual civil

Dreptul procesual civil reglementează modul de judecată şi de rezolvare a litigiilor privind drepturi şi interese civile, precum şi modul de executare a hotărârilor judecătoreşti. Relaţia dintre dreptul civil şi dreptul procesual civil este aceea dintre conţinut şi formă, normele dreptului procesual civil fiind destinate asigurării aplicării normelor de drept civil.

8. Dreptul muncii şi al securităţii sociale

Dreptul muncii reglementează raporturile ce izvorăsc din

contractul individual şi cel colectiv de muncă.

În dreptul muncii predomină normele imperative, iar părţile sunt egale doar la încheierea contractului de muncă, ulterior salariatul fiind subordonat angajatorului.

9. Dreptul penal

Dreptul penal se ocupă cu studierea infracţiunilor, stabilirea răspunderii penale şi executarea pedepselor. Este posibil ca săvârşirea unor infracţiuni să atragă nu numai răspunderea penală, ci şi răspunderea civilă.

Concluzie: În raport cu aceste ramuri de drept, dreptul civil reprezintă dreptul comun, în sensul că normele sale se vor aplica şi în soluţionarea unor raporturi din aceste ramuri, ori de câte ori în cadrul lor nu există prevederi speciale sau acestea sunt incomplete.

Bibliografie:

1. Beleiu Gh., *Drept civil român*. *Introducere în dreptul civil*. *Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2003;

2. Boroi G., *Drept civil*. *Partea generală*. *Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

3. Poenaru E., *Drept civil*. *Teoria generală*. *Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

4. Rauschi Şt., Popa Gh., Rauschi Şt. Drept civil. Teoria generală. Persoana fizică. Persoana juridică, Ed. Junimea, Iaşi, 2000;

5. Ungureanu O., *Manual de drept civil*. *Partea generală*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1999;

6. Dogaru I., *Elementele dreptului civil*, Ed. Şansa, Bucureşti, 1998;

7. Lupan E., *Introducere în dreptul civil*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 1998;

8. Pop T., *Drept civil român*. *Teoria generală*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1993;

9. Cosmovici P.M., *Introducere în dreptul civil*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1993;

10. Ionaşcu T., *Tratat de drept civil*, *Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei, 1967;

11. Constituţia;

12. Decretul nr. 31/1954 privind persoanele fizice şi juridice;

13. Codul civil.

Întrebări de evaluare:

1. Definiţi dreptul civil.

2. Care este obiectul de reglementare a dreptului civil?

3. Care este metoda de reglementare a dreptului civil?

4. Definiţi norma de drept civil.

5. Definiţi norma imperativă şi norma dispozitivă. Prezentaţi subcategoriile acestora.

6. Care sunt elementele normei de drept civil?

7. Definiţi şi enumeraţi principiile fundamentale ale dreptului civil.

8. Definiţi şi enumeraţi izvoarele dreptului civil.

9. Cutuma este un izvor de drept civil?

10. Jurisprudenţa este un izvor de drept civil?

11. Care este poziţia dreptului civil în raport cu alte ramuri de drept?

SECŢIUNEA II

Secţiune 6.03 ACŢIUNEA LEGII CIVILE ÎN TIMP, ÎN SPAŢIU

Secţiune 6.04 ŞI ASUPRA PERSOANELOR

Normele juridice civile acţionează în timp, în spaţiu şi cu privire la anumiţi destinatari.

2.1. Acţiunea legii civile în timp

Acţiunea legii civile în timp este mărginită de două momente:

1. momentul când începe acţiunea normei juridice civile, adică al intrării în vigoare a legii civile

Conform art. 78 din Constituţie, legea civilă intră în vigoare la 3 zile de la data publicării ei în Monitorul Oficial al României sau la o dată ulterioară prevăzută în cuprinsul ei, care poate fi o dată fixă sau un termen. De la data intrării în vigoare a legii civile operează prezumţia că aceasta este cunoscută de toţi şi că nimeni nu poate invoca necunoaşterea ei (*Nemo censetur ignorare legem*).

2. momentul când încetează acţiunea normei juridice civile, adică al ieşirii din vigoare a legii civile.

În principiu, un act normativ se elaborează pe o perioadă nedeterminată, rămânând în vigoare până când este abrogat printr-un alt act normativ de acelaşi grad sau de un grad superior, până la împlinirea termenului său de aplicare sau până când acesta devine inaplicabil ca urmare a schimbării relaţiilor sociale care i-au determinat apariţia.

Legea civilă iese din vigoare în următoarele moduri:

a) abrogarea, care poate fi:

— Expresă:

— Direct, când într-un nou act normativ se nominalizează actul normativ vechi care se abrogă;

— Indirect, când actul normativ nou menţionează că dispoziţiile anterioare, contrare dispoziţiilor lui se abrogă, fără a nominaliza actul normativ vechi pe care îl abrogă.

— Tacită, când legea nouă nu abrogă în mod expres legea veche, dar conţine dispoziţii care derogă de la vechea reglementare;

— Totală, când un act normativ este abrogat în întregime;

— Parţială, când din actul normativ sunt abrogate doar unele dispoziţii, celelalte rămânând în vigoare.

b) împlinirea termenului pentru care a fost elaborat actul normativ. Legile cu termen se elaborează când se poate prevedea cu precizie durata de timp necesară aplicării lor.

Ca o excepţie, *legile temporare* sunt date pentru timpul cât durează o stare excepţională (precum inundaţii, cutremure, războaie), la încetarea ei pierzându-şi efectul şi legile respective.

c) căderea în desuetudine, când, deşi legea nu a fost abrogată, nici expres şi nici tacit, aceasta nu mai poate fi aplicată, deoarece a reglementat situaţii care în prezent sunt depăşite, luând în considerare schimbările socio-economice care au avut loc între timp.

Principiile care guvernează acţiunea legii civile în timp sunt următoarele:

1. principiul neretroactivităţii legii civile în timp

Potrivit art. 1 C. civ., legea dispune numai pentru viitor, ea nu are putere retroactivă, adică pentru trecut. Legea se aplică numai faptelor petrecute în intervalul de timp de la intrarea sa în vigoare şi până la ieşirea sa din vigoare, nu faptelor petrecute anterior intrării ei în vigoare.

Excepţiile de la acest principiu, în cazul cărora funcţionează retroactivitatea legii şi care sunt expres prevăzute în lege, se referă la:

— *Legile interpretative*, care explică sensul unor legi anterioare şi produc efecte de la data intrării în vigoare a legilor emise anterior, pe care le interpretează şi cu care fac corp comun;

— *Legea penală nouă mai favorabilă*, care se aplică unor fapte săvârşite în trecut şi care, potrivit vechii legi sub imperiul cărora s-au săvârşit, ar fi fost mai aspru pedepsite, conform art. 15 alin. 2 din

Constituţie.

2. principiul aplicării imediate a legii civile noi

Legea civilă nouă se aplică tuturor situaţiilor ivite după intrarea ei în vigoare, legea veche nefiind aplicabilă din acest moment.

Excepţiile de la acest principiu se referă la:

— *Retroactivitatea legii civile noi*, care trebuie să fie expresă şi înseamnă aplicarea legii noi la situaţii anterioare adoptării ei;

— *Ultra-activitatea* (*supravieţuirea*) *legii civile vechi*, însemnând că legea veche continuă să se aplice tranzitoriu situaţiilor juridice aflate în curs de desfăşurare, până la stingerea raporturilor juridice care s-au născut sub imperiul ei. De exemplu, adopţia cu efecte restrânse, prin care copilul adoptat păstra legăturile cu părinţii fireşti şi îi putea moşteni, a fost scoasă în afara legii. Vechea lege în materia adopţiilor continuă să se aplice adopţiilor de acest gen încheiate sub imperiul ei. Potrivit noii legi a adopţiei, se mai pot încheia numai adopţii cu efecte depline, singurele care sunt legale în prezent şi care presupun rupererea relaţiilor adoptatului cu părinţii săi naturali.

Ca o concluzie la modul de acţiune a legii civile în timp, unii autori au emis adagiul *tempus regit actum*, conform căruia o situaţie juridică produce efectele prevăzute de legea civilă aflată în vigoare la data apariţiei sale.

2.2. Acţiunea legii civile în spaţiu

Se au în vedere două aspecte:

1. aspectul intern, care se referă la raporturile juridice civile stabilite între persoane fizice sau juridice române pe teritoriul ţării noastre.

În rezolvarea aspectului intern se aplică principiul teritorialităţii, conform căruia actele normative elaborate de către organele centrale ale statului se aplică pe întreg teritoriul ţării, iar actele normative ce emană de la un organ local al statului se aplică doar pe raza unităţii administrativ-teritoriale respective.

Există *excepţii* de la acest principiu:

— *Când legea română nu se aplică pe teritoriul ţării noastre*: *imunitatea de care beneficiază reprezentanţii ambasadelor şi consulatelor statelor străine acreditate în România*;

— *Când legea română se aplică în afara teritoriul ţării noastre cetăţenilor români aflaţi în străinătate în ce priveşte starea civilă, capacitatea civilă şi relaţiile de familie*.

2. aspectul internaţional, care se referă la raporturile juridice civile cu un element de extraneitate.

În rezolvarea aspectului internaţional se aplică normele dreptului internaţional privat, deoarece există posibilitatea apariţiei unui conflict între legea română şi legea altui stat. Această ramură de drept indică legea aplicabilă într-o astfel de situaţie, de exemplu:

— *Lex rei sitae* (*legea locului situării bunului*): bunurile imobile sunt supuse legilor ţării pe teritoriul căreia se află;

— *Legea cetăţeniei* guvernează capacitatea civilă, starea civilă şi relaţiile de familie ale persoanei fizice, iar *legea naţionalităţii* reglemenează capacitatea civilă a persoanei juridice;

— *Locus regit actum* (*legea locului încheierii actului juridic*): forma actului juridic este determinată de legea locului unde este încheiat actul juridic civil.

2.3. Acţiunea legii civile asupra persoanelor

Normele juridice civile se adresează oamenilor priviţi individual, ca persoane fizice, sau colectivelor de oameni, ca persoane juridice.

Din punctul de vedere a sferei subiectelor la care se aplică, există trei categorii de legi civile:

1. legi care se aplică atât peroanelor fizice, cât şi persoanelor juridice (ex.: Decretul nr. 31/1954 privind persoanele fizice şi juridice, Decretul nr. 167/1958 privind prescripţia extinctivă, Codul civil);

2. legi care se aplică numai persoanelor fizice (ex.: Codul familiei, O.U.G. nr. 41/2003 privind dobândirea şi schimbarea pe cale administrativă a numelor persoanelor fizice);

3. legi care se aplică numai persoanelor juridice (ex.: Legea nr. 31/1990 privind societăţile comerciale, O.U.G. nr. 26/2000 privind asociaţiile şi fundaţiile).

Bibliografie:

1. Beleiu Gh., *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2003;

2. Boroi G., *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

3. Poenaru E., *Drept civil. Teoria generală. Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

4. Rauschi Şt., Popa Gh., Rauschi Şt. Drept civil. Teoria generală. Persoana fizică. Persoana juridică, Ed. Junimea, Iaşi, 2000;

5. Ungureanu O., *Manual de drept civil*. *Partea generală*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1999;
6. Dogaru I., *Elementele dreptului civil*, Ed. Şansa, Bucureşti, 1998;
7. Lupan E., *Introducere în dreptul civil*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 1998;
8. Pop T., *Drept civil român*. *Teoria generală*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1993;
9. Cosmovici P.M., *Introducere în dreptul civil*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1993;
10. Ionaşcu T., *Tratat de drept civil*, *Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei, 1967;
11. Constituţia;
12. Legea nr. 105/1992 privind raporturile de drept internaţional privat;
13. Codul civil.

Întrebări de evaluare:

1. Care este momentul în care legea civilă intră în vigoare?
2. Care sunt modurile în care legea civilă poate ieşi din vigoare?
3. Definiţi abrogarea expresă indirect.
4. Definiţi abrogarea tacită.
5. Definiţi căderea în desuetudine a legii civile.
6. Care sunt principiile ce guvernează acţiunea legii civile în timp? Explicaţi-le.
7. Ce excepţii de la principiul neretroactivităţii legii civile în timp cunoaşteţi?
8. Ce excepţii de la principiul aplicării imediate a legii civile cunoaşteţi?
9. Ce înţelegeţi prin regula *tempus regit actum*?
10. Ce principiu cunoaşteţi în ce priveşte aspectul intern al aplicării legii civile în spaţiu? Explicaţi-l. Ce excepţii de la acest principiu cunoaşteţi?
11. Ce fel de norme juridice se aplică pentru rezolvarea aspectului internaţional al aplicării legii civile? Daţi exemple de astfel de norme.
12. Ce categorii de norme juridice cunoaşteţi din punctul de vedere al aplicării legii civile asupra persoanelor?

SECŢIUNEA III

INTERPRETAREA LEGII CIVILE

Noţiune:

Interpretarea legii civile reprezintă operaţiunea logico-raţională prin care se lămureşte conţinutul şi sensul unei norme juridice civile, în vederea aplicării ei la un caz concret.

Clasificare:

I. În funcţie de forţa ei juridică:

a. Interpretarea oficială – cea făcută de un organ al statului (puterea legislativă, executivă sau judecătorească). La rândul său, interpretarea oficială poate fi:

— *Autentică, dacă interpretarea provine de la însuşi organul care a edictat actul normativ şi ia forma unor norme interpretative*. Aceasta are un caracter obligatoriu şi aceeaşi forţă juridică ca şi actul normativ pe care îl interpretează.

— *Cazuală (judiciară, jurisdicţională), dată de instanţa judecătorească, cu prilejul aplicării unei norme de drept pentru rezolvarea unui caz concret*. Aceasta are forţă doar pentru cauza respectivă, nu şi pentru alte litigii asemănătoare.

b. Interpretarea neoficială (doctrinară) – cea dată de oamenii de ştiinţă din domeniul dreptului, prin articole, studii, cursuri şi de avocaţi în pledoariile lor în faţa instanţei de judecată. Aceasta nu este obligatorie, reprezentând doar opiniile unor persoane.

II. *În funcţie de metoda de interpretare folosită*:

a. Interpretarea gramaticală constă în lămurirea înţelesului unei norme juridice civile cu ajutorul regulilor gramaticale, luându-se în considerare înţelesul cuvintelor folosite şi realizându-se analiza morfologică şi sintactică a textului.

În ce priveşte înţelesul cuvintelor, se face distincţie între termenii obişnuiţi din vorbirea curentă şi termenii din limbajul juridic. Astfel, există cuvinte doar în limbajul juridic (ex.: ipotecă, gaj, dol, prescripţie extinctivă), cuvinte cu acelaşi sens în limbajul obişnuit şi în cel juridic (ex.: „părinţii” sunt „tatăl şi mama minorului”) şi cuvinte cu sens diferit în drept decât în limbajul obişnuit (ex.: termenul „solidar” înseamnă în limbajul obişnuit „unit”, iar în limbaj juridic – „calificarea unui raport de obligaţie”).

Folosirea în text a legăturilor cu ajutorul conjuncţiilor *sau*, respectiv *şi*, duce la sensuri diferite ale textului, deoarece conjuncţia *sau* are un caracter alternativ, faţă de conjuncţia *şi*, care are un

caracter cumulativ.

b. Interpretarea logică constă în folosirea legilor logicii formale şi a argumentelor pentru stabilirea înţelesului unei norme juridice şi se bazează pe raţionamente inductive şi deductive.

În procesul interpretării logice s-au stabilit câteva reguli tradiţionale a căror constantă aplicare a dus la exprimarea lor sub forma unor *adagii* (*dictoane*):

1. *excepţiile sunt de strictă interpretare şi aplicare* (*exceptio est strictissimae interpretationis et aplicationis*). O aplicaţie a acestei reguli se referă la raportul dintre legea specială şi cea generală: legea generală nu derogă de la cea specială (*generalia specialibus non derogant*), iar legea specială derogă de la legea generală (*specialia generalibus derogant*).

De exemplu, art. 1.000 alin. 2 C. civ. reglementează răspunderea părinţilor pentru pagubele cauzate de copiii lor minori, alte rude ale copiilor nefiind răspunzătoare pentru acestea.

2. *unde legea nu distinge, nici noi nu trebuie să distingem* (*ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*).

De exemplu, art. 14 alin. 1 din Decretul nr. 31/1054 prevede că domiciliul minorului este la părinţii săi sau la acela dintre părinţi la care locuieşte în mod statornic, fără a face distincţie între minorul cu vârsta sub 14 ani sau cu vârsta cuprinsă între 14 şi 18 ani.

3. *legea civilă trebuie interpretată în sensul aplicării ei, nu în cel al neaplicării ei* (*actus interpretandus est potius ut valeat quam ut pereat*), adică în sensul în care ar putea produce efecte.

Astfel, art. 978 C. civ. prevede că, atunci când o clauză este primitoare de două înţelesuri, ea se interpretează în sensul ce poate avea un efect, nu în acela ce n-ar putea produce niciunul.

4. *excepţiile limitativ enumerate exclud extinderea lor prin analogie*;

5. *când două norme se completează, aplicaţia ambelor la cazurile reale este obligatorie*.

Folosirea legilor logicii formale în interpretarea normelor juridice civile a dus la formularea unor *argumente de interpretare*:

1. *argumentul per a contrario*: ori de câte ori un text prevede un anumit lucru, este de presupus că neagă contrariul.

De exemplu, art. 27 alin. 2 C. fam. prevede că la încheierea căsătoriei, soţii pot să-şi păstreze numele lor dinaintea căsătoriei, să ia

numele unuia sau altuia dintre ei sau numele lor reunite. *Per a contrario*, ei nu pot lua alt nume de familie, decât unul dintre cele enumerate de lege.

2. *argumentul a fortiori* (*cu atât mai mult*): aplicarea unei norme de drept, care este edictată pentru o anumită situaţie, se poate extinde şi la un caz nereglementat expres, deoarece raţiunile avute în vedere la adoptarea normei se regăsesc şi mai evident în cazul dat.

De exemplu, art. 33 alin. 1 C. fam. prevede că partea din bunurile comune aparţinând unuia dintre soţi nu poate fi urmărită de creditorii personali ai celuilalt soţ debitor. Cu atât mai mult, nu va putea fi urmărită nici de creditorii personali ai rudelor soţului nedebitor.

3. *argumentul reducerii la absurd* (*reductio ad absurdum*): se demonstrează că o anumită soluţie, care se desprinde prin interpretare, este singura posibilă şi că adoptarea alteia ar duce la consecinţe absurde şi inadmisibile. Acest argument este folosit în rezolvarea unor probleme controversate din literatura juridică, pentru a combate argumentele invocate în sprijinul opiniilor contrare.

4. *argumentul de analogie* (*unde există aceleaşi raţiuni, trebuie aplicate aceleaşi legi şi aceeaşi soluţie – ubi eadem est ratio, eadem lex*/*soluţio esse debet*): argumentul este folosit pentru a soluţiona un caz concret, când nu există o dispoziţie legală, aplicând prin analogie normele juridice edictate pentru cazuri asemănătoare.

Există două tipuri de analogie:

— Analogia dreptului, când se aplică principiile dreptului civil;

— Analogia legii, când se aplică o normă de drept care prevede un caz asemănător la un raport social nereglementat juridic.

Posibilitatea folosirii analogiei rezultă din dispoziţiile art. 3 C. civ. care prevede că judecătorul care va refuza să judece un litigiu, invocând faptul că legea nu are dispoziţii pentru acel caz sau este neclară, va putea fi urmărit ca vinovat de denegare de dreptate.

c. Interpretarea sistematică constă în lămurirea înţelesului unei norme juridice civile determinând locul pe care aceasta îl ocupă în întregul sistem de drept, în cadrul ramurii de drept şi în cadrul actului normativ din care face parte.

Această interpretare presupune determinarea faptului că norma juridică civilă face parte dintr-o lege generală sau dintr-una specială, apoi analiza titlului, capitolului şi a secţiunii legii din care face parte norma juridică civilă.

d. Interpretarea istorică presupune descoperirea adevăratului sens al normei juridice civile stabilind împrejurările sociale sau politice care au determinat elaborarea normei.

În acest scop se folosesc materialele premergătoare ale organului legislativ, expunerea de motive a legii şi dezbaterile purtate asupra proiectului de lege.

e. Interpretarea teleologică constă în stabilirea înţelesului unei norme juridice civile având în vedere scopul urmărit de legiuitor în momentul elaborării normei.

III. În funcţie de rezultatul interpretării legii civile:

a. Interpretarea literală (declarativă): conţinutul real al normei juridice civile coincide întru totul cu textul în care este formulată. În acest caz, interpretarea nu aduce nimic nou, ci doar întăreşte textul legii. Interpretarea literală o exclude pe cea extensivă şi pe cea restrictivă.

b. Interpretarea extensivă: conţinutul real al normei juridice civile este mai larg decât formularea ei textuală. Această interpretare este inadmisibilă când legea cuprinde o enumerare limitativă a împrejurărilor în care se poate aplica.

De exemplu, în Codul civil se reglementează răspunderea comitentului pentru prejudiciul cauzat de prepuşii săi în funcţiile pe care li s-au încredinţat. Printr-o interpretare extensivă a textului de lege, instanţele au considerat că răspunderea comitentului este angajată şi în cazul exercitării abuzive a funcţiei de către prepus.

c. Interpretarea restrictivă: formularea normei juridice civile este mai largă decât conţinutul său real şi se aplică unui număr mai restrâns de cazuri.

De exemplu, în Legea locuinţei nr. 114/1996, se prevede posibilitatea evacuării unuia dintre locatari pentru fapte care fac imposibilă convieţuirea sau împiedică folosinţa normală a locuinţei de către alţi locatari. Totuşi, această dispoziţie nu poate fi aplicată în cazul soţilor pentru că s-ar ajunge la o separare judecătorească a lor, ce poate duce la divorţ.

Bibliografie:

1. Beleiu Gh., *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2003;

2. Boroi G., *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

3. Poenaru E., *Drept civil. Teoria generală. Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

4. Rauschi Şt., Popa Gh., Rauschi Şt. Drept civil. Teoria generală. Persoana fizică. Persoana juridică, Ed. Junimea, Iaşi, 2000;

5. Ungureanu O., *Manual de drept civil. Partea generală*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1999;

6. Dogaru I., *Elementele dreptului civil*, Ed. Şansa, Bucureşti, 1998;

7. Lupan E., *Introducere în dreptul civil*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 1998;

8. Pop T., *Drept civil român. Teoria generală*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1993;

9. Cosmovici P.M., *Introducere în dreptul civil*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1993;

10. Ionaşcu T., *Tratat de drept civil, Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei, 1967;

11. Codul civil.

Întrebări de evaluare:

1. Definiţi interpretarea.
2. Ce tipuri de interpretare cunoaşteţi în funcţie de forţa sa juridică?
3. Definiţi interpretarea autentică şi interpretarea cauzală.
4. Definiţi interpretarea neoficială.
5. Ce tipuri de interpretare cunoaşteţi în funcţie de metoda de interpretare folosită?
6. Definiţi interpretarea gramaticală.
7. Prezentaţi dictoanele (regulile de interpretare) folosite în interpretarea logică.
8. Prezentaţi argumentele de interpretare folosite în interpretarea logică.
9. Definiţi interpretarea sistematică, cea istorică şi cea teleologică.
10. Ce tipuri de interpretare cunoaşteţi în funcţie de rezultatul interpretării?

CAPITOLUL II

RAPORTUL JURIDIC CIVIL

Articol VII. SECŢIUNEA I

Secţiune 7.01 NOŢIUNEA, CARACTERELE JURIDICE ŞI

Secţiune 7.02 PREMISELE RAPORTULUI JURIDIC CIVIL

1.1. Noţiunea de raport juridic civil

Raportul juridic civil este acea relaţie socială patrimonială sau nepatrimonială stabilită între persoane fizice sau/şi persoane juridice aflate pe poziţie de egalitate juridică, reglementată de o normă de drept civil (ex.: vânzarea-cumpărarea, schimbul de bunuri, prestarea de servicii, executarea de lucrări).

Sunt raporturi civile patrimoniale, raporturile legate de dreptul de proprietate, cele care izvorăsc din contractele civile, din succesiuni, etc. Fac parte din sfera raporturilor civile nepatrimoniale raporturile referitoare la dreptul la nume, la domiciliu, la stare civilă, la drepturile privind creaţia intelectuală, etc.

1.2. Caracterele juridice ale raportului juridic civil

1. caracterul social, în sensul că raportul juridic civil este o relaţie care se stabileşte între oameni, priviţi în mod individual (persoane fizice), sau ca o colectivitate de indivizi (persoane juridice), în cadrul societăţii.

2. caracterul voliţional, pentru că, de cele mai multe ori, ia naştere prin manifestarea de voinţă a subiectelor participante la relaţia socială şi exprimă voinţa legiuitorului de a edicta anumite norme de drept pentru reglementarea relaţiilor sociale care aparţin sferei dreptului civil.

Raportul juridic civil are un dublu caracter voliţional, deoarece, pe de o parte, se manifestă voinţa legiuitorului exprimată prin normele juridice civile, iar pe de altă parte, se manifestă voinţa părţilor participante la raporturile juridice civile.

Ceea ce particularizează raportul juridic civil, în comparaţie cu raporturile aparţinând altor ramuri de drept, constă în aceea că părţile îşi pot manifesta voinţa din momentul naşterii raportului juridic, pe tot parcursul desfăşurării acestuia, inclusiv în ceea ce priveşte stingerea lui.

3. poziţia de egalitate juridică a părţilor, adică nesubordonarea acestora una faţă de cealaltă, spre deosebire de raporturile juridice de drept public (din sfera dreptului constituţional, administrativ, financiar, etc.), în cadrul cărora părţile se află într-o poziţie de subordonare. Astfel, în cadrul raporturilor juridice civile, părţile sunt egale în ceea ce priveşte decizia lor de a intra sau nu într-un raport juridic civil, de a-i modifica conţinutul sau de a-l stinge.

A nu se confunda acest caracter cu principiul fundamental al egalităţii cetăţenilor în faţa legii, consacrat de art.16 alin. 1 din Constituţie, din care derivă şi principiul egalităţii în faţa legii civile.

De asemenea, prin acest caracter nu trebuie înţeles faptul că părţile ar avea patrimonii egale sau drepturi şi obligaţii egale în cadrul raporturilor juridice civile.

Caracterul de egalitate juridică a părţilor se aplică şi raporturilor juridice civile stabilite între persoane juridice. Deşi aceste subiecte de drept au o capacitate juridică inegală, aplicându-se principiul specialităţii capacităţii de folosinţă, ele se află pe poziţii egale, de nesubordonare, în cadrul raporturilor dintre ele.

1.3. Premisele raportului juridic civil

Pentru existenţa unui raport juridic civil sunt necesare două premise:

1. Existenţa unei norme de drept civil care să reglementeze conduita de urmat în cadrul anumitor raporturi sociale.

2. Existenţa unei anumite împrejurări, prevăzută în norma juridică, care are drept efect naşterea unui raport juridic civil.

Bibliografie:

1. Apetrei I., *Drept civil*. *Partea generală*, Ed. Cantes, Iaşi, 2004;

2. Beleiu Gh., *Drept civil român*. *Introducere în dreptul civil*. *Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2003;

3. Boroi G., *Drept civil*. *Partea generală*. *Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

4. Poenaru E., *Drept civil*. *Teoria generală*. *Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

5. Rauschi Şt., Popa Gh., Rauschi Şt. Drept civil. Teoria generală. Persoana fizică. Persoana juridică, Ed. Junimea, Iaşi, 2000;

6. Ungureanu O., *Manual de drept civil*. *Partea generală*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1999;

7. Andrei Petru P., Apetrei I., *Drept civil*. *Partea generală*. *Persoana fizică*, Ed. Ankarom, Iaşi, 1998;

8. Dogaru I., *Elementele dreptului civil*, Ed. Şansa, Bucureşti, 1998;

9. Lupan E., *Introducere în dreptul civil*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 1998;

10. Pop T., *Drept civil român*. *Teoria generală*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1993;

11. Cosmovici P.M., *Introducere în dreptul civil*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1993;
12. Ionaşcu T., *Tratat de drept civil, Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei, 1967.

Întrebări de evaluare:

1. Definiţi raportul juridic civil.
2. Prezentaţi caracterele raportului juridic civil.

(I)

(II) SECŢIUNEA II

STRUCTURA RAPORTULUI JURIDIC CIVIL

Raportul juridic civil cuprinde următoarele elemente:

1. Subiectele raporturilor juridice civile – persoanele titulare de drepturi şi obligaţii civile între care se stabilesc aceste raporturi. Subiectele pot fi persoane fizice (fiecare individ) sau persoane juridice (colective de indivizi, care au o organizare de sine stătătoare, un patrimoniu propriu şi un scop în acord cu interesele generale ale societăţii).

2. Conţinutul raportului juridic civil – ansamblul drepturilor dobândite de subiectul activ (creditor) şi a obligaţiilor asumate de subiectul pasiv (debitor).

3. Obiectul raportului juridic civil – o acţiune sau o inacţiune pe care subiectul activ o poate pretinde subiectului pasiv sau conduita părţilor.

Dacă unul dintre cele trei elemente lipseşte, nu există un raport juridic civil.

2.1. Subiectele raportului juridic civil

În cadrul unui raport juridic civil pot participa două categorii de subiecte de drept: persoanele fizice şi persoanele juridice.

Calitatea de persoană fizică o are orice fiinţă umană. Pe lângă acestea, subiecte ale raportului juridic civil pot fi şi colectivităţile de indivizi, adică persoanele juridice (persoanele morale). Pentru ca o colectivitate de oameni să aibă calitatea de persoană juridică, trebuie să îndeplinească în mod cumulativ următoarele trei condiţii:

a. să aibă o organizare proprie, adică să i se precizeze structura internă, modul de alcătuire a organelor de conducere, de administrare şi de control, precum şi atribuţiile acestora, modul în care ia fiinţă şi în care poate fi desfiinţată ca subiect de drept;

b. să aibă un patrimoniu propriu, distinct de al persoanelor

fizice ce compun persoana juridică. Patrimoniul persoanei juridice este folosit în vederea realizării scopului ei (obiectului ei de activitate), astfel încât aceasta să poată participa la raporturile juridice civile ca subiect distinct, titular de drepturi şi obligaţii civile.

c. să aibă un scop determinat, în acord cu interesul general, care corespunde obiectului de activitate al persoanei juridice.

Dacă unul dintre aceste trei elemente lipseşte, colectivitatea respectivă nu are calitatea de persoană juridică. De exemplu, studenţii unei facultăţi, deşi au o organizare proprie, un scop determinat şi au, fiecare dintre ei, un patrimoniu propriu, nu au un patrimoniu comun al colectivităţii, motiv pentru care nu constituie o persoană juridică. Această calitate o au, de exemplu, societăţile comerciale cu capital de stat sau privat, instituţiile de stat din domeniul învăţământului sau al culturii, partidele politice, sindicatele.

Subiectele raporturilor juridice civile, fie ele persoane fizice sau persoane juridice, se află pe poziţii diferite în cadrul unui raport juridic civil. Subiectul titular de drepturi civile se numeşte subiect activ, iar cel titular de obligaţii – subiect pasiv. Subiectul activ în cadrul unui raport de obligaţii mai poartă denumirea de creditor, iar subiectul pasiv – cea de debitor sau datornic. De exemplu, dacă o persoană a împrumutat alteia un lucru, la termenul stabilit, ea are dreptul să pretindă persoanei împrumutate restituirea bunului, împrumutătorul având în cadrul acestui raport juridic civil calitatea de subiect activ (creditor), iar împrumutatul calitatea de subiect pasiv (debitor). Subiectul activ poate pretinde subiectului pasiv o anumită conduită. De exemplu, o persoană (creditorul) plăteşte o sumă de bani unei alte persoane (debitorul), pentru ca acesta din urmă să execute o anumită lucrare, astfel încât creditorul poate cere debitorului executarea obligaţiei sale.

În numeroase raporturi juridice ambele părţi sunt titulare atât de drepturi, cât şi de obligaţii, având în acelaşi timp şi calitatea de creditor şi pe aceea de debitor. Astfel, în cazul contractului de vânzare-cumpărare, creditor este atât vânzătorul, care are dreptul de a solicita de la cumpărător plata preţului, dar şi cumpărătorul, care are dreptul de a solicita vânzătorului predarea bunului. De asemenea, ambele părţi au calitatea de debitor, vânzătorul pentru predarea bunului, iar cumpărătorul pentru plata preţului.

A. Individualizarea subiectelor raportului juridic civil

Individualizarea subiectelor raportului juridic civil presupune cunoaşterea sau determinarea părţilor participante la un raport juridic civil.

În majoritatea raporturilor juridice civile, părţile sunt determinate, cunoscute chiar din momentul stabilirii raportului juridic.

Există însă şi raporturi juridice civile în cadrul cărora este individualizată o singură parte, şi anume subiectul activ (creditorul). Subiectul pasiv (debitorul) în cadrul acestor raporturi este nedeterminat, fiind format din toate celelalte persoane (terţii), care îşi asumă obligaţia de a nu aduce cu nimic atingere drepturilor subiectului activ. Astfel, în cazul unui raport juridic de proprietate este cunoscut doar proprietarul (subiectul activ), subiectul pasiv, neindividualizat, fiind format din toate celelalte persoane, care au obligaţia de a nu-l stânjeni pe proprietar în exercitarea dreptului său.

B. Pluralitatea subiectelor raportului juridic civil

Raportul juridic civil se stabileşte în mod obişnuit între două persoane, un creditor şi un debitor. Acest raport juridic poartă denumirea de raport juridic simplu.

Raporturile juridice civile se pot stabili şi între mai multe persoane, numindu-se în acest caz raporturi juridice complexe.

Astfel, sunt *raporturi juridice civile în care există mai mulţi creditori şi un debitor*, situaţie în care ne aflăm în faţa unei *pluralităţi active*. De exemplu, mai multe persoane stăpânesc în coproprietate un bun imobil pe care îl închiriază unei alte persoane.

În cadrul altor raporturi juridice civile există mai mulţi debitori şi un singur creditor, situaţie numită *pluralitate pasivă*. De exemplu, o persoană împrumută altor persoane o sumă de bani.

În sfârşit, *există raporturi juridice civile în care sunt şi mai mulţi creditori şi mai mulţi debitori*, caz în care intervine o *pluralitate mixtă*. De exemplu, doi fraţi vând altor doi fraţi o suprafaţă de teren.

a. Pluralitatea subiectelor în cadrul raporturilor juridice reale

În ceea ce priveşte raporturile juridice reale, în conţinutul cărora este inclus dreptul de proprietate sau celelalte drepturi reale, există întotdeauna o pluralitate pasivă formată din toate celelalte persoane care îşi asumă obligaţia generală de a nu aduce cu nimic atingere drepturilor subiectului activ.

Creditorul în cadrul acestor raporturi poate fi o singură

persoană sau mai multe, existând aşadar şi posibilitatea unei pluralităţi active. În cazul existenţei unui singur titular ai dreptului de proprietate, proprietatea este exclusivă, iar dacă sunt mai mulţi titulari, proprietatea este comună. Există trei forme de proprietate comună:

— Coproprietatea – situaţia în care *mai multe persoane* (numite coproprietari) *deţin în proprietate unul sau mai multe bunuri, fiecare dintre ei având o parte ideală şi abstractă din dreptul de proprietate, nu însă şi din substanţa materială a bunului*. Astfel, A, B şi C sunt cumpărătorii unei suprafeţe de teren, stabilind ca fiecare dintre ei să fie deţinătorul unei cote-părţi de 1/3 din dreptul de proprietate asupra terenului.

— Indiviziunea este starea în care *există mai mulţi proprietari ai unei mase de bunuri, fiecare dintre ei având o parte ideală şi abstractă din dreptul de proprietate, fără însă a deţine unul sau mai multe bunuri din această universalitate*. De exemplu situaţia în care D, E şi F sunt moştenitorii legali ai lui G, nerealizându-se încă partajul succesoral.

Deosebirea principală între coproprietate şi indiviziune constă în faptul că starea de indiviziune priveşte o masă de bunuri, în timp ce coproprietatea se poate referi şi la un bun determinat.

— Devălmăşia – formă a proprietăţii comune în care *nici partea fiecăruia din dreptul de proprietate nu este stabilită şi nici bunul sau bunurile nu sunt împărţite*. Este *cazul proprietăţii soţilor asupra bunurilor comune dobândite în timpul căsătoriei*. În ipoteza unui partaj, partea fiecăruia se stabileşte în raport cu contribuţia sa la dobândirea bunurilor comune.

b. *Pluralitatea subiectelor în cadrul raporturilor juridice de obligaţii*

Raporturile juridice civile de obligaţii cu pluralitate de subiecte pot fi de trei feluri:

— Raporturile de obligaţii conjuncte (divizibile), *stabilite între mai mulţi creditori* (*pluralitate activă*) *sau mai mulţi debitori* (*pluralitate pasivă*), *în cadrul cărora creanţa sau datoria se divide între creditori*, *respectiv între debitori*. Astfel, *dacă sunt mai mulţi creditori, fiecare dintre ei nu poate solicita decât partea care i se cuvine, iar dacă sunt mai mulţi debitori, fiecare dintre aceştia nu poate fi obligat decât pentru partea sa*.

De exemplu, dacă A şi B împrumută lui C suma de 400 lei,

fiecare dintre creditori nu poate solicita debitorului la scadenţă decât suma de 200 lei, în lipsa unei prevederi exprese contrare. În ipoteza în care D împrumută lui E şi F suma de 600 lei, fiecare dintre debitori nu poate fi obligat, în lipsa unei prevederi exprese contrare, să restituie creditorului la scadenţă decât suma de 300 lei.

Divizibilitatea reprezentând regula în cadrul raporturilor de obligaţii cu pluralitate de subiecte, ea se va aplica în toate situaţiile, cu excepţia cazurilor în care se prevede în mod expres că obligaţia este solidară sau indivizibilă. Aşadar, divizibilitatea se deduce, nefiind necesară o prevedere expresă.

— Raporturile de obligaţii solidare – *dacă sunt mai mulţi creditori, fiecare dintre ei poate solicita debitorului întreaga datorie* (*solidaritate activă*), *iar plata făcută unuia dintre creditori, îl liberează pe debitor faţă de toţi ceilalţi creditori solidari*. *Creditorul care a primit întreaga creanţă are obligaţia de a o împărţi cu ceilalţi creditori solidari*. Solidaritatea activă se poate naşte numai dintr-un act juridic civil.

De exemplu, A şi B – creditori şi C – debitor au prevăzut solidaritatea activă în contractul de împrumut al sumei de 400 lei. Aceasta presupune că fie A, fie B poate solicita lui C la scadenţă suma de 400 lei. Dacă C restituie întreaga sumă către A, el este liberat şi faţă de B. La rândul său, A este obligat să împartă cu B creanţa primită.

Dacă în cadrul raporturilor de obligaţii solidare sunt mai mulţi debitori, creditorul poate solicita oricăruia dintre ei plata întregii datorii (*solidaritate pasivă*). *Debitorul care a făcut o plată integrală a datoriei, îi liberează şi pe ceilalţi debitori solidari faţă de creditor şi are dreptul de a solicita celorlalţi debitori solidari partea datorată de fiecare dintre ei*. Obligaţia celorlalţi debitori faţă de debitorul care a plătit integral datoria este divizibilă şi nu solidară. Spre deosebire de solidaritatea activă, care poate lua naştere numai dintr-un act juridic, solidaritatea pasivă poate izvorî fie dintr-un act juridic (caz în care trebuie prevăzută în mod expres), fie din lege.

Astfel, dacă D împrumută lui E, F şi G suma de 600 lei, D poate solicita oricăruia dintre debitori restituirea la scadenţă a întregii sume de 600 lei. Dacă E restituie întreaga sumă de bani, îl liberează şi pe F şi G faţă de D, iar E, care a restituit integral suma împrumutată, are o acţiune în regres împotriva lui F şi a lui G, având dreptul de a solicita fiecăruia dintre ei suma de 200 lei.

— Raporturile de obligaţii indivizibile – *nici creanţele şi nici datoriile nu pot fi împărţite între creditori (indivizibilitate activă) sau între debitori (indivizibilitate pasivă), având în vedere fie natura obiectului obligaţiei, fie voinţa părţilor*.

Aşadar, poate exista:

— *Indivizibilitatea naturală* – imposibilitatea de împărţire derivă din natura obiectului şi indiferent de numărul de creditori sau de debitori, fiecare creditor poate solicita oricăruia dintre debitori plata integrală a datoriei. Executarea integrală a prestaţiei de către unul dintre debitori îi eliberează pe toţi ceilalţi debitori.

De exemplu, B, C şi D se obligă faţă de A să-i predea un automobil. Natura bunului îi împiedică pe debitori să predea, fiecare dintre ei, câte 1/3 din automobil, ceea ce înseamnă că A poate solicita oricăruia dintre B, C şi D, predarea automobilului.

— *Indivizibilitatea convenţională* – deşi obiectul obligaţiei este divizibil prin natura lui, părţile convin ca obligaţia să fie executată ca una indivizibilă.

Astfel, dacă F, G şi H se obligă faţă de E să predea o suprafaţă de teren, deşi bunul este divizibil, părţile pot stabili prin convenţie că E să poată solicita oricăruia dintre F, G şi H predarea întregii suprafeţe de teren.

În cazul raporturilor civile stabilite între persoane juridice de stat, atât indivizibilitatea cât şi solidaritatea sunt admise doar în cazurile prevăzute de lege.

C. Schimbarea subiectelor raportului juridic civil

În ceea ce priveşte raporturile nepatrimoniale, schimbarea subiectelor nu este posibilă, pe de o parte, deoarece subiectul activ nu poate înstrăina drepturile sale personale nepatrimoniale (ele fiind inalienabile), iar pe de altă parte, în cadrul acestor raporturi, subiectul pasiv este format din toate celelalte persoane, adică nu este determinat.

În privinţa raporturilor patrimoniale care au în conţinutul lor drepturi reale poate fi schimbat doar subiectul activ, subiectul pasiv, fiind nedeterminat. Subiectul activ poate fi schimbat *prin* diferite moduri de transmitere a drepturilor reale, prevăzute în art. 644 – 645 C. civ.: *succesiunea*, *convenţia*, *tradiţiunea*, *accesiunea*, *prescripţia achizitivă (uzucapiunea)*, *legea şi ocupaţiunea*.

În ceea ce priveşte raporturile patrimoniale care au în

conţinutul lor drepturi de creanţă, poate fi schimbat atât subiectul activ, cât şi subiectul pasiv. *În cazul subiectelor persoane fizice, subiectul activ* (*creditorul*) *poate fi schimbat prin* următoarele forme, prevăzute de Codul civil: *cesiune de creanţă* (art. 1391 şi urm.), *subrogaţie personală* (art. 1106 – 1109), *novaţie prin schimbarea de creditor* (art. 1128 şi urm.) sau prin *moştenire*. *Subiectul pasiv* (*debitorul*) *poate fi schimbat prin* următoarele forme prevăzute, de asemenea, de Codul civil: *novaţie prin schimbare de debitor* (art. 1128), *delegaţie* (art. 1132 – 1133), *stipulaţie pentru altul, poprire sau* prin *moştenire*.

În cazul subiectelor persoane juridice, atât subiectul activ, cât şi subiectul pasiv, pot fi schimbate prin reorganizare (*sub forma comasării şi a divizării*) *şi prin transformare*.

D. Capacitatea civilă a subiectelor raportului juridic civil

Pentru a putea participa la raporturile juridice civile, persoanele fizice şi persoanele juridice trebuie să posede capacitate civilă, care exprimă calitatea persoanelor fizice şi a persoanelor juridice de a fi subiecte ale raporturilor juridice civile.

Capacitatea civilă constituie expresia în dreptul civil a capacităţii juridice, consacrată în art. 16 din Constituţia României. Potrivit art. 4 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954 cu privire la persoanele fizice şi persoanele juridice, *capacitatea civilă este recunoscută tuturor persoanelor*. Astfel, se conferă fiinţei umane calitatea de a fi subiect de drept.

a. Capacitatea civilă a persoanei fizice

În conformitate cu prevederile art. 5 din Decretul nr. 31/1954, capacitatea civilă este formată din capacitatea de folosinţă şi capacitatea de exerciţiu.

Capacitatea de folosinţă a persoanei fizice este definită de art. 5 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954, ca fiind aptitudinea unei persoane de a avea drepturi şi obligaţii. Ea este o noţiune generală şi abstractă, legată indisolubil de existenţa fiinţei umane, constituind o calitate a tuturor persoanelor. Ca şi capacitatea civilă, capacitatea de folosinţă nu poate fi ridicată unei persoane, deoarece aceasta ar însemna pierderea calităţii de subiect de drept.

Capacitatea civilă şi capacitatea de folosinţă au următoarele caractere juridice:

— Legalitatea – legea reglementează începutul, conţinutul şi

încetarea capacităţii de folosinţă;

— Universalitatea – este recunoscută tuturor persoanelor;

— Egalitatea – persoanele fizice au o capacitate egală de folosinţă;

— Generalitatea – presupune aptitudinea persoanei fizice de a avea toate drepturile şi toate obligaţiile civile;

— Inalienabilitatea – se referă la imposibilitatea persoanei fizice de a renunţa la aptitudinea sa de a avea drepturi şi obligaţii, indiferent dacă această renunţare ar fi totală sau parţială. Orice renunţare în tot sau în parte la capacitatea de folosinţă este lipsită de efecte juridice.

— Intangibilitatea – priveşte imposibilitatea îngrădirii persoanei în capacitatea de folosinţă, în afara cazurilor şi condiţiilor prevăzute de lege.

Limitele capacităţii de folosinţă sunt stabilite de art. 7 din Decretul nr. 31/1954, potrivit căruia, capacitatea de folosinţă începe de la naşterea persoanei şi încetează odată cu moartea acesteia.

De la regula dobândirii capacităţii de folosinţă din momentul naşterii, există excepţia potrivit căreia, drepturile copilului sunt recunoscute de la concepţie, însă numai dacă el se naşte viu. Prin această excepţie este reiterat în legislaţia actuală adagiul *infans conceptus pro nato habetur quoties de ejus commodis agitur* (copilul conceput este considerat născut întotdeauna când aceasta va fi în interesul lui).

Astfel, copilul conceput, dar nenăscut, este chemat la moştenirea tatălui său, dacă acesta a încetat din viaţă înaintea naşterii copilului.

Copilul conceput poate dobândi capacitate de folosinţă anticipată numai dacă sunt întrunite în mod cumulativ următoarele *două condiţii*:

— *Copilul să se nască viu*;

— *Să fie vorba de drepturi, nu şi de obligaţii*.

În ceea ce priveşte prima condiţie, de a se naşte viu, este suficient ca acel copil să fi respirat doar o singură dată şi apoi să fi decedat, ca să se aprecieze că s-a născut viu. Acest fapt poate fi în mod simplu dovedit prin existenţa aerului în plămânii copilului. Spre deosebire de legislaţia noastră, alte legislaţii (franceză, italiană, spaniolă, germană) impun nu doar ca acel copil să se nască viu, ci să fie şi viabil. Neviabilitatea poate fi cauzată de prematuritate, malformaţii

congenitale incompatibile cu viaţa, contractarea intrauterină a unor afecţiuni grave.

Din punctul de vedere al conţinutului, capacitatea de folosinţă a persoanei fizice cuprinde aptitudinea de a avea toate drepturile şi toate obligaţiile civile. Aceste drepturi şi obligaţii nu pot fi enumerate de lege, având în vedere faptul că ele sunt foarte numeroase şi foarte diverse.

Aşa cum prevede art. 7 din Decretul nr. 31/1954, capacitatea de folosinţă a persoanei fizice încetează în momentul decesului sau în momentul rămânerii definitive a hotărârii de declarare judecătorească a morţii (în situaţia în care moartea biologică a persoanei nu poate fi constatată). Efectul hotărârii judecătoreşti declarative de moarte este identic cu cel al decesului constatat în mod obişnuit.

Capacitatea civilă de exerciţiu a persoanei fizice este aptitudinea acesteia de a-şi exercita drepturile şi de a-şi asuma obligaţiile, personal şi singur, încheind acte juridice civile, potrivit art. 5 alin. 3 din Decretul nr. 31/1954.

În momentul în care încheie un act juridic civil, persoana fizică trebuie să-şi manifeste voinţa în mod conştient, să aibă reprezentarea actului pe care îl încheie şi a consecinţelor lui juridice. Această *conştientizare a acţiunilor omeneşti producătoare de efecte juridice şi a consecinţelor lor poartă denumirea de discernământ*. El este variabil de la un individ la altul, în funcţie de vârstă, sex, educaţie şi grad de cultură. Aşadar, discernământul nu se înscrie în anumite tipare prestabilite, ci este propriu fiecărui individ în parte.

Având în vedere experienţa suficientă, gradul de maturitate a indivizilor normali, legea a stabilit sub forma unei prezumţii, că toate persoanele care au ajuns la o anumită vârstă au discernământ. Existenţa unei anumite vârste constituie un criteriu obiectiv în aprecierea existenţei discernământului, dar această prezumţie poate fi infirmată de date subiective, care pot stabili contrariul.

Capacitatea deplină de exerciţiu se dobândeşte în momentul în care persoana fizică devine majoră (art. 8 din Decretul nr. 31/1954). În sistemul nostru de drept persoana devine majoră la împlinirea vârstei de 18 ani, pornindu-se de la prezumţia că la această vârstă discernământul este complet format.

În mod excepţional, femeile care se căsătoresc pot dobândi anticipat capacitate deplină de exerciţiu, de la 16 ani şi chiar de la 15

ani (cu anumite încuviinţări speciale).

Potrivit art. 11 din Decretul nr. 31/1954, sunt lipsiţi de capacitate de exerciţiu: minorii care nu au împlinit vârsta de 14 ani, alienaţii şi debilii mintali (interzişii judecătoreşti), categorii de persoane care sunt lipsite de discernământ. Deoarece aceste persoane au capacitate de folosinţă, dar nu îşi pot exercita drepturile şi nu îşi pot asuma obligaţiile, actele juridice civile sunt încheiate în numele lor de reprezentanţii lor legali (părinţi, tutori sau curatori).

Minorii cu vârsta cuprinsă între 14 – 18 ani au capacitate de exerciţiu restrânsă. Se apreciază că aceşti minori au discernământ, dar nu au experienţă juridică, motiv pentru care ar putea fi prejudiciaţi în momentul încheierii anumitor acte juridice civile. Ei pot participa personal la încheierea actelor juridice, însă nu le pot încheia decât cu încuviinţarea prealabilă a ocrotitorului legal (părinte, tutore sau curator), experienţa acestuia întregind-o pe cea a minorului. De asemenea, aceşti minori sunt asistaţi în faţa instanţei de judecată de către ocrotitorii lor legali.

Minorii cu capacitate restrânsă de exerciţiu au însă posibilitatea de a încheia, fără încuviinţarea ocrotitorilor lor legali, o serie de acte cu caracter personal: – minorul care a împlinit vârsta de 16 ani poate încheia un contract de muncă şi poate dispune de rezultatele muncii sale; – de la aceeaşi vârstă, minorul poate dispune prin testament de 1/2 din bunurile de care ar putea dispune dacă ar fi major; – mama minoră poate introduce o acţiune în stabilirea paternităţii unui copil născut în afara căsătoriei; – tatăl minor poate face o recunoaştere de paternitate.

În cazul unor anumite acte juridice cu caracter special, ocrotitorul legal nu îl poate reprezenta pe minor şi nici nu-i poate încuviinţa actele, legea cerând manifestarea de voinţă expresă a minorului, chiar în lipsa capacităţii de exerciţiu a acestuia. Astfel, minorul în vârstă de 10 ani trebuie să-şi dea consimţământul la încheierea adopţiei şi la desfacerea acesteia; în ipoteza unui divorţ al părinţilor, minorul de 10 ani trebuie să fie întrebat căruia dintre părinţi doreşte să-i fie încredinţat; la împlinirea vârstei de 14 ani, minorul poate solicita instanţei de judecată acordarea unei pensii de întreţinere de către părintele căruia nu i-a fost încredinţat.

Capacitatea de exerciţiu a persoanei fizice prezintă următoarele caractere juridice: legalitate, generalitate, egalitate, inalienabilitate şi

intangibilitate.

Conţinutul capacităţii de exerciţiu a persoanei fizice este diferit, după cum este vorba de o capacitate deplină de exerciţiu sau de o capacitate restrânsă de exerciţiu.

Capacitatea de exerciţiu a persoanei fizice încetează în următoarele situaţii:

— Deces sau declarare judecătorească a morţii (moment în care încetează şi capacitatea de folosinţă);

— Punerea sub interdicţie judecătorească;

— Anularea căsătoriei încheiate înainte de împlinirea vârstei de 18 ani.

b. Capacitatea civilă a persoanei juridice

Capacitatea de folosinţă a persoanei juridice reprezintă aptitudinea de a avea drepturi şi obligaţii.

În ceea ce priveşte începutul capacităţii de folosinţă a persoanei juridice, art. 33 alin. 1 şi 2 din Decretul nr. 31/1954 face o diferenţiere între persoanele juridice supuse înregistrării şi persoanele juridice nesupuse înregistrării.

Persoanele juridice supuse înregistrării dobândesc capacitate de folosinţă de la data la care sunt înregistrate.

Celelalte persoane juridice (nesupuse înregistrării) dobândesc capacitate de folosinţă din momente diferite, în funcţie de modul lor de înfiinţare, astfel: de la data actului de dispoziţie prin care sunt înfiinţate; de la data recunoaşterii actului de înfiinţare; de la data autorizării actului de înfiinţare; de la data îndeplinirii unei alte cerinţe a legii.

Pentru persoana juridică capacitatea anticipată de folosinţă se dobândeşte, potrivit art. 33 alin. 3 din Decretul nr. 31/1954, înainte de data înregistrării, sau de data îndeplinirii altor cerinţe ale legii, şi anume chiar de la data înfiinţării, numai pentru drepturile şi obligaţiile necesare pentru a lua fiinţă în mod valabil.

Conţinutul capacităţii de folosinţă a persoanei juridice este diferit în funcţie de scopul fiecărei persoane juridice. Aşadar, în conţinutul capacităţii de folosinţă a persoanei juridice sunt incluse toate drepturile şi obligaţiile care sunt necesare persoanei juridice pentru realizarea scopului ei stabilit prin lege, act de înfiinţare sau statut.

Potrivit art. 34 din Decretul nr. 31/1954, o persoană juridică nu

poate avea decât acele drepturi care corespund scopului ei, stabilit prin lege, act de înfiinţare sau statut. Orice act juridic care nu este făcut în vederea realizării acestui scop este nul. Acest articol consacră principiul specialităţii capacităţii de folosinţă a persoanei juridice. Astfel, spre deosebire de capacitatea persoanei fizice, capacitatea persoanei juridice este mai restrânsă, ea fiind limitată doar la încheierea de acte juridice legate de realizarea scopului (obiectului) său de activitate.

Capacitatea de folosinţă a persoanei juridice încetează în momentul desfiinţării acesteia.

Capacitatea de exerciţiu a persoanei juridice constă în aptitudinea acesteia de a-şi exercita drepturile şi de a-şi asuma obligaţiile, încheind acte juridice prin organele sale de conducere.

Începutul capacităţii de exerciţiu a persoanei juridice coincide cu momentul înfiinţării acesteia, dar persoana juridică îşi poate exercita efectiv drepturile şi îşi poate îndeplini obligaţiile din momentul desemnării organelor de conducere.

Conţinutul capacităţii de exerciţiu a persoanei juridice constă în totalitatea drepturilor pe care le exercită şi a obligaţiilor pe care le îndeplineşte, încheind acte juridice prin intermediul organelor sale de conducere. Actele încheiate de organele de conducere ale persoanei juridice sunt considerate actele persoanei juridice însăşi, dacă ele au fost încheiate în limitele puterilor conferite.

Capacitatea de exerciţiu a persoanei juridice încetează în momentul încetării existenţei acestui subiect de drept.

2.2. Conţinutul raportului juridic civil

A. Noţiunea de conţinut

Conţinutul raportului juridic civil cuprinde ansamblul drepturilor civile subiective şi a obligaţiilor civile care aparţin subiectelor participante la raportul juridic.

B. Noţiunea de drept subiectiv civil

Dreptul subiectiv civil este prerogativa recunoscută de legea civilă subiectului activ de a avea o anumită conduită sau de a pretinde subiectului pasiv o anumită conduită (să dea, să facă sau să nu facă ceva) şi de a apela, în caz de nevoie, la forţa de constrângere a statului.

C. Clasificarea drepturilor subiective civile:

a. Drepturi subiective civile absolute şi drepturi subiective civile relative

Această clasificare este întemeiată pe *criteriul sferei persoanelor care își asumă obligațiile și al gradului de opozabilitate a drepturilor*.

1. Dreptul subiectiv civil absolut este dreptul în virtutea căruia titularul poate avea o anumită conduită și poate cere tuturor celorlalte persoane să nu aducă cu nimic atingere dreptului său (ex.: dreptul la viață, dreptul de proprietate, dreptul la nume) și are următoarele caractere:

— Subiectul activ poate fi o o persoană sau mai multe persoane determinate, în timp ce subiectul pasiv este nedeterminat în momentul stabilirii raportului juridic (fiind vorba despre toate celelalte persoane), el individualizându-se în momentul în care dreptul absolut este încălcat;

— Dreptul absolut poate fi invocat față de toate celelalte persoane, opozabilitate numită *erga omnes*;

— Obligația corelativă a subiectului pasiv, constituit din toate celelalte persoane, este o obligație generală de abținere, respectiv de a nu face nimic care să-l împiedice pe titular în exercitarea dreptului său.

2. Dreptul subiectiv civil relativ este dreptul în virtutea căruia titularul – subiectul activ poate pretinde subiectului pasiv o conduită determinată – să dea, să facă sau să nu facă ceva (ex.: drepturile care izvorăsc din contractele civile) și are următoarele caractere:

— Este opozabil doar părților participante și succesorilor lor, opozabilitate numită *inter partes*.

— Obligația corelativă a subiectului pasiv diferă de la un raport juridic la altul și poate consta, după caz, într-o acțiune (a da sau a face) sau într-o inacțiune (a nu face ceva).

b. Drepturi subiective civile patrimoniale și drepturi subiective civile nepatrimoniale

Această clasificare folosește drept *criteriu natura conținutului drepturilor*.

1. Dreptul subiectiv civil patrimonial este acel drept care are un conținut economic, evaluabil în bani (ex.: dreptul de proprietate, drepturile care izvorăsc din contractele civile sau din faptele ilicite cauzatoare de prejudicii).

Dintre aceste drepturi, unele sunt absolute și sunt opozabile *erga omnes* (de exemplu, dreptul de proprietate), iar altele sunt relative și sunt opozabile *inter partes* (drepturile izvorâte din contractele civile).

Patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor şi obligaţiilor cu caracter patrimonial aparţinând unei persoane.

Principalele caractere ale drepturilor patrimoniale sunt următoarele:

— Sunt drepturi evaluabile în bani;

— Drepturile patrimoniale luate în mod individual sunt transmisibile către alte persoane, nu însă şi patrimoniul în integralitatea sa, care nu poate fi transmis decât în momentul încetării din viaţă a persoanei fizice, prin succesiune legală sau testamentară;

— Dreptul material la acţiune privind drepturile patrimoniale se pierde ca efect al trecerii timpului, dacă nu este exercitat într-un termen de de prescripţie 3 ani;

— Sancţiunea aplicabilă în cazul încălcării unor drepturi patrimoniale cu producerea unui prejudiciu material, este tot de ordin patrimonial.

Folosind drept criteriu natura obligaţiei şi efectele drepturilor patrimoniale, acestea se împart în:

— *Drepturi reale* (*jus in re*) – *drepturi în virtutea cărora titularul îşi poate exercita în mod direct prerogativele asupra unui lucru determinat, fără intervenţia unei alte persoane*. Drepturile reale fac parte din categoria drepturilor absolute. Titularul unui drept de proprietate poate folosi bunul aflat în proprietatea sa, îi poate culege fructele şi poate înstrăina acel bun, fără a avea nevoie de concursul unei alte persoane, toate celelalte persoane (subiectele pasive) fiind obligate să nu facă nimic de natură a încălca sau a stânjeni exercitarea dreptului titularului.

— *Drepturi de creanţă* (*jus ad personam* – *drepturi în virtutea cărora subiectul activ* (*creditorul*) *poate pretinde subiectului pasiv* (*debitorului*) *să dea, să facă sau să nu facă ceva*.

Drepturile reale sunt expres şi limitativ prevăzute de lege, în timp ce drepturile de creanţă sunt nelimitate ca număr. Dacă dreptul real este un drept absolut, opozabil *erga omnes*, dreptul de creanţă este un drept relativ, opozabil *inter partes*. În cazul drepturilor reale, titularul îşi poate exercita dreptul asupra bunului în mod direct, fără concursul unei alte persoane, iar, în cazul drepturilor de creanţă, titularul nu îşi poate realiza dreptul fără intervenţia unei alte persoane.

În cazul drepturilor reale, doar subiectul activ este determinat,

cel pasiv fiind format din toate celelalte persoane, în timp ce în cazul drepturilor de creanţă atât subiectul activ (creditorul) cât şi subiectul pasiv (debitorul) sunt determinate chiar din momentul naşterii raportului juridic. Drepturilor reale le corespunde o obligaţie generală a tuturor celorlalte persoane de a nu le aduce vreo atingere, iar drepturilor de creanţă le corespund obligaţii mai complexe, de a da, a face sau a nu face ceva.

2. Dreptul subiectiv civil nepatrimonial (*jus in personam*) este dreptul strâns legat de existenţa şi individualitatea persoanei, fără un conţinut economic, neevaluabil în bani.

Drepturile nepatrimoniale pot fi împărţite în *trei categorii*:

— *Drepturi privind existenţa şi integritatea fizică şi morală a persoanei* (ex.: dreptul la viaţă, dreptul la libertate, dreptul la onoare);

— *Drepturi privind individualizarea persoanei fizice şi juridice* (ex.: dreptul la nume, dreptul la domiciliu, la stare civilă, dreptul la denumire, dreptul la sediu);

— *Drepturi privind creaţia intelectuală* (ex.: drepturile de autor şi drepturile conexe, dreptul de inventator, dreptul asupra programelor de calculator, dreptul asupra desenelor şi modelelor industriale).

Din categoria drepturilor personale nepatrimoniale, în mod deosebit atrag atenţia literaturii de specialitate şi practicii judiciare *drepturile personalităţii* (ex.: dreptul la imagine, dreptul la viaţă privată, dreptul la nume).

Drepturile personale nepatrimoniale prezintă următoarele caractere:

— Sunt drepturi intim legate de existenţa fiinţei umane, practic inseparabile de persoană, în sensul că nu poate exista o persoană căreia să-i lipsească dreptul la integritate fizică şi morală sau dreptul de a fi individualizată în cadrul familiei şi al societăţii prin nume, domiciliu sau stare civilă;

— Nu sunt transmisibile altor persoane nici în timpul vieţii, nici pe cale de moştenire;

— Sunt drepturi absolute, opozabile *erga omnes*;

— Pot fi apărate oricând în faţa instanţei de judecată, indiferent cât timp ar fi trecut de la încălcarea acestora (sunt imprescriptibile extinctiv) şi nicio altă persoană nu le poate dobândi prin folosire îndelungată (sunt imprescriptibile achizitiv).

În opinia noastră, toate drepturile numite „nepatrimoniale” au şi o latură patrimonială, mai mult sau mai puţin pregnantă, în funcţie de natura dreptului respectiv. Astfel, valorificarea unei opere literare sau ştiinţifice, prin publicarea acesteia, dă naştere unei remuneraţii. Obţinerea unui brevet de invenţie sau inovaţie dă naştere unui drept la recompensă. Din încălcarea drepturilor personale nepatrimoniale ale unei persoane izvorăsc nu numai prejudicii morale, dar şi patrimoniale. De exemplu, încălcarea dreptului la libertate sau integritate fizică a unei persoane, dă naştere la dreptul de a solicita încetarea încălcării acestui drept pentru viitor, dar şi la un drept la despăgubire.

Literatura juridică şi practica judiciară denumesc prejudiciile nepatrimoniale *daune morale*, care, în prezent, sunt reparate atât prin măsuri nepatrimoniale, cât şi patrimoniale. Măsurile nepatrimoniale (publicarea hotărârii judecătoreşti care stabileşte încălcarea dreptului nepatrimonial şi încetarea săvârşirii pentru viitor a unor astfel de acte de încălcare; obligarea persoanei care, făcând afirmaţii mincinoase, într-o publicaţie, la adresa altei persoane, i-a încălcat dreptul la reputaţie, onoare, demnitate, să-şi retragă afirmaţiile făcute, în scris, în aceeaşi publicaţie) se aplică mai rar în prezent şi tot mai des instanţele de judecată acordă despăgubiri patrimoniale pentru daune morale. Cuantumul acestor despăgubiri este însă lăsat la libera apreciere a instanţei de judecată.

c. *Drepturi subiective civile principale şi drepturi subiective civile accesorii*

Această clasificare a drepturilor subiective civile se face după *criteriul dependenţei dintre drepturi în exercitarea lor*.

1. Dreptul subiectiv civil principal este dreptul care are o existenţă de sine stătătoare, independentă de existenţa altor drepturi.

2. Dreptul subiectiv civil accesoriu este dreptul care nu are o existenţă de sine stătătoare, soarta sa fiind dependentă de soarta dreptului principal pe lângă care există.

Această clasificare are la bază *principiul potrivit căruia accesoriul urmează principalul* (*accesorium sequitur principale*) şi se referă doar la drepturile patrimoniale, în principal la drepturile reale.

Dreptul real principal este acel drept care are o existenţă de sine stătătoare, independentă de existenţa altor drepturi reale sau de creanţă.

Sunt drepturi reale principale:

— *Dreptul de proprietate* sub ambele sale forme – dreptul de proprietate publică (având ca titulari statul şi unităţile administrativ-teritoriale) şi dreptul de proprietate privată (având ca titulari persoanele fizice, persoanele juridice, statul şi unităţile administrativ-teritoriale). Titularul unui drept de proprietate are trei prerogative: *jus utendi* (*usus*) – dreptul de a se folosi de bunul aflat în proprietatea sa, *jus fruendi* (*fructus*) – dreptul de a-i culege fructele şi *jus abutendi* (*abusus*) – dreptul de a dispune de bunul respectiv.

— *Dezmembrămintele dreptului de proprietate*:

a) *dreptul de uzufruct* (art. 517 – 564 C. civ.) – dreptul real ce conferă titularului prerogativa posesiei, a folosinţei şi a culegerii fructelor unor bunuri aflate în proprietatea altei persoane, cu obligaţia de a le conserva substanţa.

b) *dreptul de uz* (art. 565 – 575 C. civ.) – dreptul real ce conferă titularului prerogativa folosinţei şi a culegerii fructelor unui bun aflat în proprietatea altei persoane, doar pentru necesităţile sale şi ale familiei.

Deosebirea între dreptul de uz şi dreptul de uzufruct constă în aceea că uzuarul (titularul dreptului de uz) nu poate culege fructele bunului decât pentru sine şi pentru familia sa, neputând ceda sau închiria dreptul său de uz unei alte persoane, aşa cum poate uzufructuarul (titularul dreptului de uzufruct), care are aceleaşi prerogative ca şi proprietarul bunului, mai puţin prerogativa dispoziţiei.

c) *dreptul de abitaţie* (art. 565 – 575 C. civ.) – dreptul real ce conferă titularului prerogativa folosinţei unei locuinţe aflate în proprietatea altei persoane. Dreptul de abitaţie este practic un drept de uz ce are ca obiect o locuinţă. Ca şi dreptul de uz, dreptul de abitaţie nu poate fi cedat sau închiriat altei persoane, cu excepţia părţii din imobil nefolosită de titularul dreptului de abitaţie.

d) *dreptul de servitute* (art. 576 – 643 C. civ.) – dreptul real ce conferă titularului unui drept de proprietate asupra unui bun imobil (numit fond dominant), prerogativa folosinţei unui alt imobil (numit fond aservit), aflat în proprietatea altei persoane (ex.: servitutea de trecere);

e) *dreptul de superficie* – dreptul real ce constă în dreptul de proprietate al unei persoane numită superficiar, asupra construcţiilor,

plantaţiilor şi altor lucrări, realizate pe terenul altui proprietar, teren asupra căruia superficiarul dobândeşte un drept de folosinţă. Codul civil nu reglementează dreptul de superficie, la acest drept făcându-se referire în alte acte normative, precum art. 21 din Legea nr. 7/1996 a cadastrului şi a publicităţii imobiliare.

— *Dreptul de folosinţă al regiilor autonome şi al instituţiilor publice* – drept real corespunzător dreptului de proprietate publică a statului;

— *Dreptul de folosinţă acordat de lege unor persoane fizice sau juridice asupra unor bunuri aflate în proprietatea publică sau privată a statului sau a unităţilor administrativ-teritoriale*;

— *Dreptul de concesiune*;

— *Dreptul de preemţiune*.

Dreptul real accesoriu este dreptul ce are ca scop garantarea unui drept de creanţă, existenţa sa depinzând de existenţa dreptului pe care îl garantează.

Sunt drepturi reale accesorii următoarele:

— *Dreptul de ipotecă* – drept de garanţie reală imobiliară, reglementat de art. 1746 şi următoarele din Codul civil (garantează obligaţia debitorului faţă de creditor, în cazul în care obiectul contractului îl constituie un bun imobil, şi nu presupune deposedarea debitorului);

— *Dreptul de ga* – drept de garanţie reală mobiliară, reglementat de art. 1685 – 1696 C. civ. (garantează obligaţia debitorului faţă de creditor, în cazul în care obiectul contractului îl constituie un bun mobil, şi presupune remiterea bunului debitorului către creditor);

— *Privilegiul* – drept conferit unui creditor, decurgând din calitatea creanţei sale, de a fi preferat celorlalţi creditori ai debitorului, chiar dacă aceştia sunt ipotecari. Privilegiile sunt reglementate de art. 1722 – 1745 C. civ.

— *Dreptul de retenţie* – drept în virtutea căruia deţinătorul unui bun mobil sau imobil – proprietatea altei persoane are posibilitatea de a nu-l restitui proprietarului, până când acesta nu-i plăteşte creanţa în legătură cu bunul respectiv.

Clasificarea drepturilor subiective civile în principale şi accesorii se poate aplica şi drepturilor de creanţă. *Sunt drepturi de creanţă accesorii, drepturile corespunzătoare obligaţiilor izvorâte din*

actele juridice civile accesorii (ex.: dreptul creditorului de a pretinde debitorului dobânda aferentă (dreptul accesoriu) unei creanţe (dreptul principal).

d. *Drepturi subiective civile pure şi simple şi drepturi subiective civile afectate de modalităţi*

Această clasificare se face după *criteriul gradului de siguranţă pe care îl conferă titularilor*.

1. Dreptul pur şi simplu este dreptul a cărui existenţă şi exercitare nu depinde de vreo împrejurare viitoare, conferind titularului său o certitudine completă.

2. Dreptul afectat de modalităţi este dreptul a cărui existenţă şi exercitare depinde de o împrejurare viitoare, certă sau incertă (ex.: termenul, condiţia şi sarcina).

În categoria drepturilor afectate de modalităţi, unii autori mai includ *drepturile eventuale* – drepturi aflate într-un stadiu germinal, deoarece le lipseşte unul din elementele esenţiale pentru existenţa lor (fie subiectul, fie obiectul), oferind un grad mai redus de siguranţă (ex.: dreptul la repararea unui viitor prejudiciu) şi *drepturile viitoare* – drepturi al căror subiect şi obiect nu sunt încă determinate, neexistând o certitudine nici în ceea ce priveşte obiectul, nici dacă dreptul respectiv va aparţine unei anumite persoane (ex.: dreptul la o succesiune viitoare).

1) D. Naşterea, transmiterea şi stingerea drepturilor subiective civile *a*. *Naşterea drepturilor subiective civile*

Având în vedere izvorul drepturilor subiective civile, unele dintre acestea se nasc din împrejurări exterioare, independente de voinţa subiectelor, altele, dimpotrivă, iau naştere tocmai ca urmare a voinţei acestor subiecte.

Dacă dreptul nu a existat în trecut şi ia naştere direct în persoana titularului, ne aflăm în faţa unui mod originar de dobândire a dreptului.

b. *Transmiterea drepturilor subiective civile*

Drepturile subiective civile pot fi dobândite şi prin transmiterea lor de la o altă persoană, mod de dobândire numit derivat. Este vorba despre un drept preexistent, care se transmite de la o persoană la alta (ex.: în contractul de vânzare-cumpărare, dreptul de proprietate asupra bunului este transmis de la vânzător la cumpărător). Persoana care transmite un drept se numeşte *autor*, iar persoana care îl

dobândeşte se numeşte *succesor*.

În funcţie de volumul transmisiunii, aceasta poate fi:

— Transmisiune universală, când patrimoniul unei persoane se transmite în întregime unei altei persoane. Este cazul unui singur moştenitor legal, care preia întreg patrimoniul defunctului.

— Transmisiune cu titlu universal, când se transmite o fracţiune din patrimoniul unei persoane către o alta (1/2, 1/3, 1/4, etc., din toate drepturile şi toate obligaţiile). De exemplu, la succesiunea unei persoane vin mai mulţi moştenitori legali.

— Transmisiune cu titlu particular, când se transmite de la o persoană la alta un drept, un bun sau o categorie de bunuri. Astfel, cumpărătorul este succesorul cu titlu particular al vânzătorului pentru bunul cumpărat.

Persoanele beneficiare ale transmisiunii poartă denumirea de succesori, aceştia putând fi împărţiţi în trei categorii: *succesori universali*, *succesori cu titlu universal şi succesori cu titlu particular*, în funcţie de tipul transmisiunii.

În situaţia în care dreptul transmis este grevat de anumite sarcini, odată cu transmiterea dreptului se transmit, de regulă şi sarcinile respective, pe baza *principiului că nimeni nu poate să transmită mai multe drepturi decât are*. Astfel, dacă o persoană vinde un bun imobil asupra căruia există o servitute de trecere, cumpărătorul va trebui să respecte în continuare acest drept. În cazul acceptării unei succesiuni, succesorii sunt obligaţi să preia nu numai drepturile, dar şi obligaţiile defunctului.

În funcţie de momentul în care are loc transmisiunea, poate exista:

— Transmisiune între vii;

— Transmisiune pentru cauză de moarte.

În cazul persoanelor fizice, transmisiunea universală sau cu titlu universal nu se poate realiza decât pentru cauză de moarte, neputând exista o persoană fizică lipsită de patrimoniu în timpul vieţii. În momentul decesului, patrimoniul defunctului se transmite către moştenitori, fie printr-o succesiune legală, fie printr-o succesiune testamentară. Dacă există un singur moştenitor, *succesiunea este universală*, dacă sunt mai mulţi moştenitori, *succesiunea este cu titlu universal*, iar dacă defunctul a lăsat prin testament un bun unei anumite persoane, *succesiunea este cu titlu particular*. Transmisiunea

între vii, în cazul raporturilor juridice civile stabilite între persoane fizice, nu poate fi decât cu titlu particular.

În cazul persoanelor juridice, transmisiunile se pot realiza ca efect al reorganizării acestora, prin cele două modalităţi: *comasare* (*sub forma absorbţiei şi a fuziunii*) *şi divizare*.

c. *Stingerea drepturilor subiective civile*

Drepturile se pot stinge prin manifestarea de voinţă a titularului lor sau independent de voinţa acestuia. Astfel, iertarea de datorie constituie o manifestare de voinţă a creditorului, care are ca efect stingerea dreptului său de creanţă. De asemenea, executarea obligaţiei de către debitor constituie o manifestare de voinţă, care are drept efect stingerea dreptului creditorului.

Drepturile reale se pot stinge prin abandonarea bunului de către titularul dreptului (ex.: radierea unei ipoteci) sau prin dispariţia bunului ce face obiectul dreptului respectiv (ex.: potrivit art. 557 C. civ., dreptul de uzufruct se poate stinge şi prin desfiinţarea în totalitate a bunului ce face obiectul uzufructului).

Drepturile patrimoniale se pot stinge şi ca efect al trecerii timpului, la împlinirea unui termen stabilit prin lege sau prin manifestarea de voinţă a părţilor.

Drepturile personale nepatrimoniale nu se sting prin neexercitarea lor o anumită perioadă de timp, după cum nu pot fi nici dobândite de o altă persoană care le foloseşte un timp îndelungat fără a fi îndreptăţită, ele fiind netransmisibile.

E. Recunoaşterea, ocrotirea şi exercitarea drepturilor subiective civile. Abuzul de drept *a*. *Recunoașterea și ocrotirea drepturilor subiective civile*

Recunoaşterea drepturilor subiective civile nu presupune doar prevederea în lege a faptului că ele sunt recunoscute, ci, mai ales, reglementarea acestor drepturi prin normele de drept.

Literatura juridică de specialitate face distincţie între:

— Recunoaşterea generală – se realizează prin dispoziţii de principiu, generale, aplicabile tuturor drepturilor civile. Dispoziţiile generale de recunoaştere a drepturilor civile sunt cuprinse atât în acte normative interne (Constituţie, Decretul nr. 31/1954), cât şi în reglementări internaţionale (Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, Convenţia Europeană a Drepturilor Omului).

— Recunoaşterea specială – se realizează prin dispoziţii

cuprinse în diferite acte normative interne sau internaţionale referitoare la anumite categorii sau specii de drepturi. În Constituţie, pe lângă reglementările generale privind recunoaşterea drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor, sunt recunoscute în mod expres o serie de drepturi şi libertăţi fundamentale. Codul civil reglementeză majoritatea drepturilor patrimoniale, iar Decretul nr. 31/1954 recunoaşte o serie de drepturi personale nepatrimoniale. Pe plan internaţional, drepturile civile se bucură de o recunoaştere specială, de exemplu, în Pactul internaţional cu privire la drepturile civile şi politice.

Drepturile subiective civile nu sunt doar recunoscute de lege, ci, mai mult, sunt ocrotite. De altfel, ocrotirea drepturilor subiective civile constituie un principiu fundamental ai dreptului civil, consacrat în art. 21 alin. 1 al Constituţiei, potrivit căruia orice persoană se poate adresa justiţiei pentru apărarea drepturilor, a libertăţilor şi a intereselor sale legitime şi în art. 3 al Decretului nr. 31/1954, conform căruia drepturile civile sunt ocrotite de lege. De asemenea, Pactul internaţional cu privire la drepturile civile şi politice prevede în art. 26 că toate persoanele au dreptul la o ocrotire egală din partea legii.

Dacă drepturile subiective civile sunt încălcate sau debitorul nu-şi îndeplineşte obligaţiile, titularul are posibilitatea realizării drepturilor subiective civile prin introducerea unei acţiuni în faţa instanţei de judecată, deoarece *nimănui nu-i este îngăduit să-şi facă dreptate singur*. Acţiunea de justiţie constituie principalul mijloc juridic de ocrotire a drepturilor subiective civile, modul de desfăşurare a proceselor civile fiind reglementat de Codul de procedură civilă.

Instanţa competentă să judece acţiunea titularului dreptului încălcat va analiza cererea respectivă şi probele administrate. În urma deliberării, va pronunţa o hotărâre de admitere sau de respingere a acţiunii reclamantului, în totalitate sau în parte, iar, în caz de admitere, îl va obliga pe pârât să-şi îndeplinească obligaţiile faţă de reclamant. Dacă pârâtul nu execută de bunăvoie hotărârea instanţei de judecată, aceasta poate fi pusă în executare silită, apelându-se la forţa de constrângere a statului.

În afara mijloacelor juridice de drept civil, drepturile subiective civile mai pot fi apărate şi prin mijloace aparţinând altor ramuri de drept, cum ar fi dreptul constituţional (prin instituţia Avocatului poporului), dreptul administrativ (prin Legea nr. 29/1990 privind

contenciosul administrativ), dreptul penal (prin prevederea ca infracţiuni a faptelor cu un grad ridicat de pericol social, care aduc atingere dreptului de proprietate).

b. *Exercitarea drepturilor subiective civile. Abuzul de drept*

Art. 3 din Decretul nr. 31/1954 prevede că drepturile subiective trebuie exercitate potrivit scopului lor economic şi social. Dreptul clasic a preluat iniţial principiul din dreptul roman potrivit căruia *qui suo jure utitur neminem laedit* (cine se foloseşte de dreptul său nu păgubeşte pe nimeni).

S-a ajuns la concluzia că exercitarea drepturilor subiective civile nu poate fi nelimitată, ci trebuie să respecte următoarele patru reguli în mod cumulativ:

— *Drepturile subiective civile trebuie exercitate cu respectarea legii şi a moralei*;

— *Drepturile subiective civile trebuie exercitate în conformitate cu scopul lor economic şi social*;

— *Drepturile subiective civile trebuie exercitate cu bună credinţă*.

Abuzul de drept include în componenţa sa un element obiectiv, constând în deturnarea dreptului subiectiv civil de la scopul său economic şi social şi un element subiectiv, constând în exercitarea dreptului subiectiv civil cu rea-credinţă.

Pentru a fi în prezenţa abuzului de drept, literatura juridică apreciază că trebuie îndeplinite următoarele *condiţii*:

— Existenţa unui drept subiectiv civil;

— Autorul abuzului de drept să fie titularul dreptului respectiv şi să aibă capacitatea de a-l exercita;

— Să existe o deturnare a dreptului subiectiv civil de la finalitatea sa legală;

— Exercitarea dreptului subiectiv civil să fie făcută cu rea-credinţă.

În ceea ce priveşte *sancţionarea abuzului de drept*, în literatura noastră juridică s-au exprimat opinii diferite. Unii autori apreciază că abuzul de drept va fi sancţionat cu *respingerea cererii de chemare în judecată a reclamantului* (titular ai dreptului exercitat abuziv), respectiv cu înlăturarea apărării pârâtului (dacă acesta a exercitat un drept în mod abuziv). Într-o altă opinie, se apreciază că în lipsa unor norme de drept care să prevadă sancţiuni speciale pentru abuzul de drept, se va aplica sancţiunea generală a obligării autorului unui abuz

de drept la plata unor despăgubiri civile pentru prejudiciile patrimoniale sau nepatrimoniale cauzate unei alte persoane, conform regulilor aplicabile în materia răspunderii civile delictuale.

Nu trebuie făcută confuzia între abuzul de drept şi fraudă, care constă în folosirea de manopere viclene cu scopul de a determina aplicarea unor anumite norme de drept de care să beneficieze autorul fraudei, eludând astfel aplicarea altor norme de drept.

a) F. Noţiunea de obligaţie

Obligaţia civilă este îndatorirea subiectului pasiv al raportului juridic civil, corelativă dreptului subiectului activ, de a avea o anumită conduită, ce poate consta în a da, a face sau a nu face ceva şi care, la nevoie, poate fi impusă prin forţa de constrângere a statului.

G. Clasificarea obligaţiilor civile:

a. Obligaţia de a da, a face şi a nu face

Această clasificare foloseşte drept *criteriu obiectul obligaţiilor*.

1. Obligaţia de a da constă în îndatorirea debitorului de a constitui sau de a transmite un drept real (ex.: obligaţia vânzătorului de a transmite cumpărătorului dreptul de proprietate asupra lucrului ce face obiectul contractului de vânzare-cumpărare).

Trebuie subliniat că în dreptul civil „a da” nu înseamnă a preda un bun, ca în limbajul obişnuit, ci presupune transmiterea dreptului real asupra bunului. Predarea bunului face obiectul obligaţiei de a face şi nu al obligaţiei de a da.

2. Obligaţia de a face constă în îndatorirea debitorului de a executa o lucrare, de a presta un serviciu ori de a preda un lucru (ex.: îndatorirea antreprenorului de a executa o lucrare, obligaţia cumpărătorului de a presta întreţinere vânzătorului, în baza unui contract de vânzare-cumpărare cu clauză de întreţinere, dar şi obligaţia vânzătorului de a preda lucrul vândut cumpărătorului).

Aşadar, obligaţia de a face se referă la o acţiune, o prestaţie pozitivă, mai puţin la acţiunile care fac obiectul obligaţiei de a da.

3. Obligaţia de a nu face constă în abţinerea debitorului de la săvârşirea uneia sau mai multor acţiuni la care ar fi fost îndreptăţit, dacă nu şi-ar fi asumat această obligaţie negativă (ex.: obligaţia pe care şi-o asumă un comerciant faţă de altul de a nu deschide un magazin de acelaşi fel, pe aceeaşi stradă).

Din punct de vedere *practic*, această clasificare prezintă un dublu *interes*:

— În ceea ce priveşte calificarea actelor juridice civile, ele putând fi diferite în funcţie de obiectul obligaţiilor;

— Sub aspectul posibilităţii de executare silită a obligaţiilor.

b. *Obligaţii civile pozitive și obligaţii civile negative*

Criteriul folosit este obiectul obligaţiilor.

1. Sunt obligaţii civile pozitive obligaţiile al căror obiect constă în îndeplinirea unei acţiuni, a unei anumite prestaţii din partea subiectului pasiv (ex.: obligaţia de a da și obligaţia de a face).

2. Sunt obligaţii civile negative obligaţiile al căror obiect constă în abţinerea subiectului pasiv de la săvârşirea uneia sau mai multor acţiuni (ex.: obligaţia de a nu face).

Importanţa practică a clasificării *priveşte modalitatea de punere în întârziere a debitorului*, ca urmare a neexecutării obligaţiei, a îndeplinirii ei cu întârziere sau a îndeplinirii necorespunzătoare a acesteia. Punerea în întârziere a debitorului este una din condiţiile ce trebuie îndeplinite pentru acordarea de daune-interese creditorului. Potrivit art. 1078 C. civ., în cazul neîndeplinirii unei obligaţii negative, debitorul este pus de drept în întârziere, iar potrivit art. 1079 C. civ., în cazul neîndeplinirii unei obligaţii pozitive, este necesară punerea în întârziere a debitorului prin notificare sau prin introducerea unei cereri de chemare în judecată.

c. *Obligaţii de rezultat și obligaţii de mijloace*

La această clasificare se poate ajunge folosind următoarele *criterii*: *obiectul obligaţiilor, natura lor sau rezultatul obţinut*.

1. Obligaţia de rezultat (determinată) este îndatorirea debitorului de a obţine un rezultat determinat, stabilit dinainte (ex.: îndatorirea împrumutătorului de a preda împrumutatului bunul ce face obiectul contractului de împrumut).

2. Obligaţia de mijloace (de diligenţă) este îndatorirea debitorului de a depune toate eforturile (diligenţele) în vederea obţinerii unui anumit rezultat, fără însă a se obliga la îndeplinirea rezultatului respectiv (ex.: – obligaţia medicului de a-şi trata pacienţii în vederea însănătoşirii lor, depunând toate eforturile în acest sens, fără însă a se obliga la însănătoşirea acestora; – obligaţia avocatului de a apăra interesele clienţilor săi și de a-i reprezenta în faţa organelor competente).

Interesul practic al acestei clasificări *se referă la dovada culpei debitorului*. Astfel, în cazul neîndeplinirii unei obligaţii de rezultat,

simpla nerealizare a rezultatului constituie o prezumţie de culpă a debitorului. În cazul neîndeplinirii unei obligaţii de mijloace, nerealizarea rezultatului nu prezumă culpa debitorului, creditorul trebuind să probeze că debitorul nu a depus toate diligenţele în vederea obţinerii unui anumit rezultat.

d. Obligaţii civile obişnuite, obligaţii opozabile terţilor şi obligaţii reale

Această clasificare are în vedere *criteriul opozabilităţii obligaţiilor*.

1. Obligaţia civilă obişnuită este obligaţia care revine debitorului faţă de care s-a născut. Este opozabilă doar părţilor participante la un raport juridic civil. Majoritatea obligaţiilor civile fac parte din această categorie.

2. Obligaţia opozabilă terţilor (*scriptae in rem*) este obligaţia strâns legată de posesia unui bun, astfel încât creditorul îşi poate realiza dreptul său numai dacă actualul titular ai dreptului real asupra bunului este ţinut să respecte dreptul creditorului, deşi nu a participat la formarea raportului juridic iniţial.

Obligaţia *scriptae in rem* este opozabilă şi unui terţ care a dobândit ulterior un drept asupra bunului, neparticipând însă la raportul juridic (ex.: potrivit art. 1441 C. civ., dacă proprietarul vinde un bun al său, care este închiriat altei persoane, cumpărătorul este dator să respecte contractul de închiriere făcut înainte de vânzare).

3. Obligaţia reală (*propter rem*) este îndatorirea legală sau convenţională ce revine deţinătorului unui bun, dată fiind importanţa deosebită a bunului respectiv pentru societate (ex.: obligaţia de grăniţuire a terenurilor, obligaţia deţinătorului unui teren agricol de a-l cultiva).

e. Obligaţii civile (perfecte) şi obligaţii naturale (imperfecte)

Această clasificare foloseşte drept *criteriu sancţiunea ce asigură respectarea obligaţiilor*.

1. Obligaţia civilă (perfectă) este aceea care beneficiază de sancţiune, putând fi realizată, în cazul neexecutării ei de către debitor, prin acţiune în justiţie şi executare silită. Majoritatea obligaţiilor fac parte din această categorie.

2. Obligaţia naturală (imperfectă) este obligaţia lipsită de sancţiune, neputând fi realizată prin acţiune în justiţie şi executare silită, dar odată executată benevol de către debitor, acesta nu mai

poate pretinde restituirea prestaţiei (ex.: conform art. 1636 C. civ., cel care câştigă la un joc de noroc sau pariuri nu poate să-şi reclame câştigul printr-o acţiune în justiţie, însă, potrivit art. 1638 C. civ., dacă cel care a pierdut a plătit de bunăvoie, nu poate solicita înapoierea prestaţiei).

În cazul neexecutării unei obligaţii naturale, ea nu poate fi impusă pe cale de acţiune în justiţie şi executare silită, în schimb, dacă debitorul şi-a executat benevol obligaţia, el nu va putea solicita instanţei de judecată înapoierea prestaţiei, creditorul său având posibilitatea de a se apăra pe cale de excepţie.

În literatura juridică mai sunt menţionate şi *alte clasificări ale obligaţiilor*:

— În funcţie de izvoarele obligaţiilor, se pot distinge *obligaţii civile izvorâte din acte juridice unilaterale, obligaţii civile izvorâte din contracte, obligaţii civile izvorâte din gestiunea de afaceri, obligaţii civile izvorâte din plata nedatorată, obligaţii civile izvorâte din îmbogăţirea fără just temei, obligaţii civile izvorâte din fapte ilicite cauzatoare de prejudicii*;

— În funcţie de izvorul lor, obligaţiile pot fi împărţite în *obligaţii născute din acte juridice şi obligaţii născute din fapte juridice*.

— După posibilitatea de exprimare în bani a obiectului obligaţiilor, acestea pot fi împărţite în *obligaţii pecuniare şi obligaţii de altă natură*.

— După criteriul complexităţii obligaţiilor, acestea pot fi *obligaţii simple şi obligaţii complexe*. Obligaţiile complexe pot fi împărţite, la rândul lor, în obligaţii afectate de modalităţi (obligaţii cu termen, obligaţii sub condiţie, obligaţii cu sarcină), obligaţii cu pluralitate de subiecte (obligaţii divizibile, obligaţii solidare şi obligaţii indivizibile), obligaţii cu pluralitate de obiecte (obligaţii alternative şi obligaţii facultative).

Clasificarea obligaţiilor civile în funcţie de diferite criterii prezintă importanţă deoarece fiecare dintre categoriile analizate este guvernată de un regim juridic diferit.

2.3. Obiectul raportului juridic civil

A. Noţiunea de obiect juridic şi noţiunea de obiect material

Obiectul raportului juridic civil constă într-o acţiune sau o inacţiune la care este îndreptăţit subiectul activ şi la care este obligat subiectul pasiv, adică conduita sau prestaţiile părţilor.

Conduita părţilor constituie obiectul juridic al acestui raport, iar bunul (lucrul) la care se referă conduita părţilor este obiectul material (derivat).

Deşi în mod frecvent prestaţiile părţilor în cadrul unui raport juridic civil se referă la bunuri, nu orice raport juridic are şi un obiect material, un bun.

B. Obiectele materiale ale raporturilor juridice civile – bunurile şi clasificarea lor

Bunurile sunt lucrurile utile omului pentru satisfacerea nevoilor materiale şi culturale, susceptibile de apropiere sub forma drepturilor patrimoniale.

Bunurile au fost clasificate în funcţie de diferite criterii:

a. Bunuri aflate în circuitul civil şi bunuri scoase din circuitul civil

Această clasificare are în vedere *criteriul regimului de circulaţie al bunurilor*.

1. Bunurile aflate în circuitul civil sunt acele bunuri care pot fi dobândite sau înstrăinate prin acte juridice civile.

Această categorie de bunuri poate fi subclasificată în:

— *Bunurile care pot circula în mod liber*, putând fi dobândite sau înstrăinate de orice persoană (ex.: bunurile de uz casnic, bunurile de consum). Această categorie reprezintă regula în materie.

— *Bunurile supuse unui regim special de circulaţie*, restricţiile în circulaţie privind persoanele care le pot dobândi sau înstrăina ori condiţiile în care se pot încheia actele juridice (ex.: – armele, muniţiile şi materiile explozive; – deşeurile toxice; – produsele şi substanţele stupefiante; – metalele, pietrele preţioase şi semipreţioase; – obiectele de cult; – documentele din fondul arhivistic naţional; – bunurile din patrimoniul cultural-naţional).

2. Bunurile scoase din circuitul civil sunt acele bunuri care nu pot face obiectul actelor juridice constitutive sau translative de drepturi reale.

Din această categorie fac parte bunurile aparţinând proprietăţii publice, enumerate de art. 136 alin. 3 din Constituţie: bogăţiile de orice natură ale subsolului, căile de comunicaţie, spaţiul aerian, apele cu potenţial energetic valorificabil şi cele ce pot fi folosite în interes public, plajele, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice şi ale platoului continental, precum şi alte bunuri stabilite de lege. Potrivit art. 136 alin. 4 din Constituţie, acestea pot fi date în

administrare regiilor autonome ori instituţiilor publice sau pot fi concesionate ori închiriate. Sunt, de asemenea, scoase din circuitul civil, terenurile care fac parte din domeniul public, conform art. 5 alin. 2 din Legea nr. 18/1991.

Se consideră că nu sunt în circuitul civil nici bunurile care, prin natura lor, nu pot face obiectul unei apropieri, precum aerul, lumina soarelui.

Importanţa acestei clasificări priveşte *consecinţele nerespectării prevederilor legale referitoare la aceste bunuri*, sub forma nulităţii absolute a actelor încheiate şi, uneori, a răspunderii administrative sau penale.

b. *Bunuri individual determinate şi bunuri generic determinate*

Această clasificare are în vedere *criteriul posibilităţii de individualizare, de determinare a bunurilor*.

1. Bunurile individual determinate (bunurile certe – *res certa*) sunt acele bunuri care se deosebesc prin însuşirile lor specifice, proprii, de alte bunuri din aceeaşi categorie (ex.: unicatele, dar şi bunurile care au anumite caractere specifice, cum ar fi o casă situată pe o anumită stradă, la un anumit număr, aflată într-o anumită localitate, o suprafaţă de teren situată într-o anumită zonă).

2. Bunurile generic determinate (bunurile de gen – *res genera*) sunt acele bunuri care se caracterizează prin însuşiri comune genului, categoriei din care fac parte (ex.: banii, alimentele, combustibilii) şi se individualizează prin numărare, cântărire, măsurare.

Importanţa acestei clasificări se manifestă sub trei aspecte:

— În primul rând, clasificarea prezintă interes din punctul de vedere al *momentului transmiterii dreptului real*, care, în cazul bunurilor individual determinate, coincide cu momentul realizării acordului de voinţă, chiar dacă bunul nu s-a predat, iar în cazul bunurilor generic determinate, coincide cu momentul individualizării bunurilor prin măsurare, cântărire sau numărare.

— De asemenea, această clasificare prezintă interes sub *aspectul suportării riscului contractului*. Dacă bunul este individual determinat şi piere fortuit înainte de predare, riscul contractului este suportat de dobânditor (*res perit domino*), deoarece dreptul real asupra bunului s-a transmis în momentul realizării acordului de voinţă. Dacă bunul este generic determinat şi piere fortuit înainte de predare, riscul contractului este suportat de debitor, care va trebui să

predea alte asemenea bunuri (*genera non pereunt*), deoarece dreptul real, în cazul bunurilor de gen, se transmite în momentul predării.

— În sfârşit, clasificarea prezintă importanţă în ceea ce priveşte *locul predării bunului*. Dacă acest loc nu este precizat în actul juridic, bunurile individual determinate vor fi predate la locul în care se află bunul în momentul încheierii actului, iar bunurile generic determinate vor fi predate la domiciliul debitorului, deoarece plata este cherabilă şi nu portabilă.

c. *Bunuri fungibile şi bunuri nefungibile*

Această clasificare are în vedere *criteriul posibilităţii de înlocuire a bunurilor, unele cu altele, în executarea unei obligaţii civile*.

1. Bunurile fungibile sunt acele bunuri care pot fi înlocuite unele cu altele în executarea unei obligaţii civile.

2. Bunurile nefungibile sunt acele bunuri care nu pot fi înlocuite unele cu altele în executarea unei obligaţii, debitorul nefiind liberat prin predarea altui bun decât cel datorat.

De regulă, bunurile individual determinate sunt bunuri nefungibile, iar bunurile generic determinate sunt bunuri fungibile. Însă caracterul de fungibil sau nefungibil depinde nu numai de însuşirile naturale ale bunului, ci şi de voinţa părţilor. Exemplul clasic în materie îl constituie împrumutul unei cărţi. Fiind un bun generic determinat şi fungibil, cartea poate fi înlocuită în momentul restituirii ei cu o alta, de acelaşi autor, cu acelaşi titlu şi din aceeaşi ediţie. Însă, prin convenţia părţilor, împrumutătorul poate pretinde să i se restituie exact aceeaşi carte, deoarece poartă o dedicaţie a autorului, caz în care bunul respectiv devine un bun individual determinat şi deci, nefungibil.

Importanţa acestei clasificări se manifestă *pe planul executării obligaţiilor civile*. Dacă bunul este fungibil, debitorul este liberat dacă predă creditorului un alt bun de acelaşi fel, iar dacă bunul este nefungibil, debitorul nu se poate libera decât dacă predă exact bunul respectiv.

d. *Bunuri consumptibile şi bunuri necomsumptibile*

Această clasificare are în vedere *criteriul consumării substanţei bunurilor la prima întrebuinţare*.

1. Bunul consumptibil este bunul care la prima sa întrebuinţare îşi consumă substanţa sau este înstrăinat (ex.: alimentele, combustibilii, banii).

2. Bunul neconsumptibil este bunul care poate fi folosit în mod repetat, fără a-şi consuma substanţa sau a fi înstrăinat, chiar dacă folosirea sa îndelungată presupune un anumit grad de uzură (ex.: clădirile, terenurile, maşinile, obiectele de îmbrăcăminte).

Categoriile de consumptibil şi neconsumptibil nu trebuie confundate cu cele de comestibil şi necomestibil.

Importanţa acestei clasificări priveşte mai multe aspecte:

— *În materie de uzufruct*, dacă obiectul acestuia este un bun neconsumptibil, uzufructuarul va trebui să restituie nudului proprietar chiar bunul respectiv, fiind obligat să-i conserve substanţa. Dacă obiectul uzufructului îl constituie un bun consumptibil, uzufructuarul va trebui să restituie bunuri de acelaşi fel, în aceeaşi cantitate, calitate şi valoare cu cele primite, situaţie în care ne aflăm în faţa unui cvasiuzufruct.

— *În stabilirea naturii juridice a contractului de împrumut*, deoarece bunurile neconsumptibile pot forma obiectul împrumutului de folosinţă (*comodat*), iar bunurile consumptibile pot forma obiectul împrumutului de consumaţie (*mutuum*);

— *Sub aspectul suportării riscului contractului*, pentru că, în cazul împrumutului unui bun neconsumptibil, împrumutatul dobândeşte de la împrumutător doar dreptul de folosinţă asupra bunului, având obligaţia de a restitui acelaşi bun, riscul pieirii bunului fiind suportat de împrumutător. În cazul împrumutului unui bun consumptibil, împrumutatul dobândeşte de la împrumutător dreptul de proprietate asupra bunului, de aceea riscul contractului este suportat de împrumutat, care va trebui să restituie un alt bun, în aceeaşi cantitate şi de aceeaşi calitate.

e. Bunuri frugifere şi bunuri nefrugifere

Această clasificare are în vedere *criteriul producerii de fructe de către bunuri*.

1. Bunurile frugifere sunt acele bunuri care în mod periodic dau naştere altor produse, numite fructe, fără să-şi consume substanţa.

Codul civil deosebeşte în art. 483, 522 – 523, *trei categorii de fructe*:

— *Fructele naturale* – sunt produsul naturii, fără intervenţia muncii omului (ex.: fructele de pădure);

— *Fructele industriale* – sunt acele produse obţinute cu ajutorul muncii omului (ex.: fructele şi legumele de cultură);

— *Fructele civile* – reprezintă echivalentul în bani al folosirii unui anumit bun (ex.: chiriile, dobânzile).

Fructele naturale şi fructele industriale se dobândesc prin percepere sau culegere, iar fructele civile se dobândesc prin trecerea timpului.

Fructele nu trebuie confundate cu *productele*, care sunt foloasele trase dintr-un bun, având drept rezultat consumarea substanţei sale (ex.: piatra dintr-o carieră).

2. Bunurile nefrugifere sunt acele bunuri care nu pot da naştere altor produse în mod periodic, fără ca prin aceasta să nu-şi consume substanţa.

Importanţa practică a acestei clasificări se manifestă sub mai multe aspecte:

— *În ceea ce priveşte dreptul de proprietate*, fructele aparţin întotdeauna proprietarului, în baza dreptului de accesiune (art. 483 C. civ.);

— *În ceea ce priveşte dreptul de uzufruct*, fructele aparţin uzufructuarului, în timp ce productele aparţin nudului proprietar;

— *În ceea ce priveşte posesia*, posesorul de bună-credinţă dobândeşte fructele bunului pe care îl posedă, nu însă şi productele, care aparţin proprietarului (art. 485 C. civ.).

f. Bunuri corporale şi bunuri încorporale

Această clasificare are în vedere *criteriul modului de percepere al bunurilor*.

1. Bunurile corporale sunt acele bunuri care pot fi percepute de simţurile omului, având o existenţă materială (ex.: o casă, o suprafaţă de teren, o maşină).

2. Bunurile încorporale sunt acele bunuri care scapă simţurilor omului, având o existenţă abstractă (ex.: – drepturile reale, cu excepţia dreptului de proprietate – fondul de comerţ – dreptul de autor – drepturile de proprietate industrială – titlurile de valoare – drepturile de creanţă).

Importanţa acestei clasificări se manifestă sub următoarele *aspecte*:

— Proprietatea asupra bunurilor mobile poate fi dobândită, ca efect al posesiei de bună-credinţă, numai în ceea ce priveşte bunurile mobile corporale (art. 1909 C. civ.);

— Proprietatea poate fi dobândită prin tradiţiune (remitere)

doar în ceea ce priveşte bunurile mobile corporale;

— Titlurile de valoare se transmit în mod diferit, astfel: titlurile la purtător – prin tradiţiune (remitere), titlurile nominale – prin cesiune, iar cele la ordin – prin gir sau andosament;

— Din punctul de vedere al dreptului internaţional privat, regimul juridic este diferit.

g. Bunuri divizibile şi bunuri indivizibile

Această clasificare are în vedere *criteriul posibilităţii împărţirii bunurilor fără să-şi schimbe destinaţia*.

1. Bunurile divizibile sunt bunurile care pot fi supuse divizării, fără ca prin aceasta să-şi schimbe destinaţia lor economică.

În principiu, orice bun este divizibil, însă ceea ce interesează este dacă divizarea lui are sau nu consecinţe cu privire la destinaţia sa economică. De regulă, bunurile generic determinate sunt bunuri divizibile. Astfel, o cantitate de cereale poate fi împărţită, fără să-şi schimbe destinaţia economică.

2. Bunurile indivizibile sunt bunurile care prin divizare îşi schimbă destinaţia economică.

Bunurile individual determinate sunt, de regulă, indivizibile. Un tablou, un automobil sau un obiect de vestimentaţie nu pot fi comod împărţite în natură, fără ca destinaţia lor economică să fie afectată.

Această clasificare prezintă *importanţă* practică sub următoarele două aspecte:

— *În materie de partaj* (aplicat în caz de coproprietate, indiviziune şi devălmăşie), numai bunurile divizibile pot fi împărţite în natură între coproprietari, potrivit cotei-părţi ce revine fiecăruia, în timp ce bunurile indivizibile se atribuie unuia sau unor coproprietari, ceilalţi primind în schimb alte bunuri egale ca valoare sau o compensaţie bănească sub formă de sultă, ori sunt scoase la vânzare direct sau prin licitaţie publică, iar preţul se împarte între copărtaşi, potrivit cotei-părţi ce revine fiecăruia.

— *În materia obligaţiilor cu pluralitate pasivă*, dacă bunul este divizibil şi obligaţia este, în principiu, divizibilă, fiecare debitor fiind ţinut doar la plata părţii sale din datorie. Dacă bunul este indivizibil, ne aflăm în faţa unei indivizibilităţi naturale, fiecare debitor fiind ţinut pentru întreaga datorie.

h. Bunuri principale şi bunuri accesorii

Această clasificare are în vedere *criteriul legăturii dintre bunuri*.

1. Bunurile principale sunt acele bunuri care pot fi folosite în mod independent, nefiind destinate a servi la întrebuinţarea altor bunuri.

2. Bunurile accesorii sunt acele bunuri care servesc la întrebuinţarea unor bunuri principale (ex.: cureaua pentru ceas, cheile pentru lacăt, beţele pentru schi, caloriferele pentru un imobil).

Bunurile pot fi principale sau accesorii prin natura lor, dar şi prin voinţa părţilor participante la un raport juridic civil. Astfel, dacă se vinde un ceas, se presupune că s-a vândut şi cureaua, în lipsa unei convenţii contrare a părţilor.

Pentru a califica un bun ca fiind principal sau accesoriu trebuie verificată îndeplinirea următoarele condiţii:

— Ambele bunuri să se afle în proprietatea sau administrarea aceluiaşi titular;

— Titularul dreptului de proprietate sau administrare să fi stabilit prin voinţa sa o relaţie de dependenţă între bunuri, având în vedere destinaţia lor comună.

Această clasificare prezintă *importanţă* în ceea ce priveşte regimul juridic al bunurilor accesorii, care îl urmează pe cel al bunurilor principale, în sensul că *bunul accesoriu urmează soarta bunului principal* (*accesorium sequitur principale*), dacă legea sau părţile nu au prevăzut altfel. Aşadar, atunci când se datorează un bun, debitorul va fi obligat să predea atât bunul principal cât şi bunul accesoriu.

I. *Bunuri mobile şi bunuri imobile*

Această clasificare are în vedere *criteriul naturii lor*.

1. Bunurile imobile sunt acele bunuri care au o aşezare fixă şi stabilă (ex.: terenurile, construcţiile, plantaţiile).

Potrivit art. 462 C. civ., bunurile imobile pot fi împărţite în trei *categorii*:

— *Imobile prin natura lor* (ex.: terenurile şi clădirile, morile de vânt sau de apă, recoltele prinse de rădăcini şi fructele neculese de pe arbori);

— *Imobile prin destinaţie*, care sunt bunuri mobile prin natura lor, dar sunt considerate de lege ca fiind imobile, având în vedere caracterul lor accesoriu în exploatarea unui imobil (ex.: uneltele agricole, utilajele industriale, oglinzile fixate pe pereţi, statuile aşezate în nişe, ornamentele fixate pe ziduri). Un bun mobil poate deveni

imobil prin destinaţie, numai dacă proprietarul fondului este în acelaşi timp şi proprietarul bunului mobil.

— *Imobile prin obiectul la care se aplică* (ex.: drepturile reale imobiliare şi acţiunile reale imobiliare).

2. Bunurile mobile sunt acele bunuri care se pot deplasa dintr-un loc în altul, fie prin ele însele, fie cu ajutorul unei forţe străine (ex.: animalele şi toate lucrurile care nu sunt fixate de sol).

Articolul 472 C. civ. împarte bunurile mobile în două *categorii*:

— *Mobile prin natura lor*, care se pot deplasa dintr-un loc în altul fie prin forţa lor proprie (ex.: animalele), fie cu ajutorul unei forţe străine (ex.: cartea, stiloul, maşina);

— *Mobile prin determinarea legii* (ex.: drepturile reale mobiliare, drepturile de creanţă şi acţiunile în justiţie privind bunurile mobile).

La aceste două categorii, literatura juridică a adăugat-o şi pe cea a *mobilelor prin anticipaţie* – bunuri imobile prin natura lor, dar considerate mobile prin voinţa părţilor, având în vedere ceea ce vor deveni aceste bunuri în viitor (ex.: fructele şi recoltele neculese, arborii netăiaţi, piatra neextrasă dintr-o carieră).

Clasificarea bunurilor în mobile şi imobile *importanţă* sub multiple aspecte:

— *În ceea ce priveşte capacitatea de a înstrăina, legea este mult mai riguroasă când obiectul actului de înstrăinare îl constituie un imobil*, decât atunci când bunul este mobil. Persoanele lipsite de capacitate de exerciţiu pot înstrăina mai uşor bunurile mobile decât pe cele imobile.

— *Sub aspectul formelor de înstrăinare, bunurile imobile sunt supuse publicităţii imobiliare*, ce are efect constitutiv de drepturi între părţi şi asigură opozabilitatea actului de înstrăinare faţă de terţi, *iar bunurile mobile se transmit prin simplă posesie*, dacă dobânditorul este de bună-credinţă;

— *În ceea ce priveşte bunurile comune ale soţilor, înstrăi*narea *bunurilor imobile nu poate fi realizată decât cu consimţământul expres al ambilor soţi*, în timp ce înstrăinarea bunurilor mobile poate fi realizată doar de către unul dintre soţi, fără consimţământul expres al celuilalt, operând prezumţia de mandat tacit reciproc;

— *Referitor la efectele posesiei*, în cazul bunurilor imobile o posesie îndelungată poate duce la dobândirea dreptului de proprietate

prin prescripţie achizitivă (uzucapiune), în timp ce *pentru bunurile mobile posesia de bună-credinţă valorează proprietate* (art. 1909 C. civ.);

— Drepturile asupra bunurilor mobile se pierd instantaneu, dacă posesorul este de bună-credinţă, în timp ce *drepturile asupra bunurilor imobile se pierd după un timp îndelungat* (de 10, 20 sau 30 de ani);

— *În ceea ce priveşte garanţiile, bunurile imobile pot fi ipotecate, iar bunurile mobile pot fi gajate*;

— *Referitor la competenţa teritorială a instanţelor de judecată, în materie de imobile este competentă instanţa în circumscripţia căreia se află situat bunul imobil, iar în materie de bunuri mobile este competentă instanţa în circumscripţia căreia se află domiciliul pârâtului*, aplicându-se regula *actor sequitur forum rei*;

— *Probele* sunt mult mai uşor de făcut în materie de imobile, având în vedere aşezarea lor fixă, decât în materie de bunuri mobile;

— *Referitor la executarea silită*, regulile aplicabile în materie sunt diferite după cum bunul este mobil sau imobil, formele fiind mult mai complicate pentru acestea din urmă.

— *Din punctul de vedere al dreptului internaţional privat*, imobilele sunt guvernate de legile statului pe teritoriul căruia sunt situate (*lex rei sitae*), iar mobilele sunt supuse legii personale a proprietarului (*lex personalis*), aceasta putând fi legea naţională sau legea domiciliului.

*j. Bunuri aparţinând domeniului public şi bunuri aparţi*nând *domeniului privat*

Această clasificare priveşte numai statul şi unităţile administrativ-teritoriale, care pot fi titulari ai dreptului de proprietate publică sau ai dreptului de proprietate privată, după cum bunurile care le aparţin sunt incluse în domeniul public de interes naţional, domeniul public de interes local sau în domeniul privat al acestora.

1. Domeniul public include bunurile care sunt destinate să servească folosinţei tuturor persoanelor.

Proprietatea publică aparţine statului sau unităţilor administrativ-teritoriale (comune, oraşe, municipii şi judeţe). Articolul 136 alin. 3 din Constituţie enumeră bunurile care formează obiectul exclusiv al proprietăţii publice: bogăţiile de orice natură ale subsolului, căile de comunicaţie, spaţiul aerian, apele cu potenţial energetic

valorificabil şi cele ce pot fi folosite în interes public, plajele, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice şi ale platoului continental, precum şi alte bunuri stabilite de lege. În acest sens, Legea nr. 18/1991 prevede că aparţin domeniului public terenurile afectate unei utilităţi publice şi cele pe care sunt amplasate construcţii de interes public, pieţe, căi de comunicaţii, reţele stradale şi parcuri publice, porturi şi aeroporturi, terenurile cu destinaţie forestieră, albiile râurilor şi fluviilor, cuvetele lacurilor de interes public, fundul apelor maritime interioare şi al mării teritoriale, ţărmurile Mării Negre, inclusiv plajele, terenurile pentru rezervaţii naturale şi parcuri naţionale, monumentele, ansamblurile şi siturile arheologice şi istorice, monumentele naturii, terenurile pentru nevoile apărării sau pentru alte folosinţe care, potrivit legii, sunt de domeniul public oricare, prin natura lor, sunt de uz sau interes public.

Domeniul public poate fi de interes naţional, caz în care titularul dreptului de proprietate este statul, sau de interes local, situaţie în care titularii dreptului de proprietate sunt unităţile administrativ-teritoriale.

2. Domeniul privat al statului sau al unităţilor administrativ-teritoriale include bunuri pe care acestea le folosesc şi care produc venituri şi pot fi înstrăinate prin acte juridice. Deosebirea faţă de bunurile din patrimoniul persoanelor fizice şi juridice priveşte titularul dreptului de proprietate, care este statul sau unităţile administrativ-teritoriale.

Din domeniul privat al statului fac parte clădirile şcolilor, spitalelor, primăriilor, prefecturilor, instituţiilor publice, bunurile mobile aflate în aceste clădiri, bunurile lăsate statului prin donaţii sau testamente ale particularilor, succesiunile vacante.

Interesul distincţiei între bunurile din domeniul public şi cele din domeniul privat constă în aceea că doar bunurile aparţinând domeniului public sunt inalienabile, insesizabile şi imprescriptibile. Ele pot fi însă date în administrarea regiilor autonome sau instituţiilor publice sau pot fi concesionate sau închiriate.

A nu se înţelege însă că titularii dreptului de proprietate publică (statul şi unităţile administrativ-teritoriale) nu au şi prerogativa dispoziţiei. Astfel, un bun poate trece din domeniul public în domeniul privat al statului, cu respectarea legii, intrând astfel în circuitul civil.

Importanţa acestei clasificări priveşte *regimul achiziţionării*

acestor bunuri şi regimul de drept penal.

k. *Bunuri sesizabile şi bunuri insesizabile*

Această clasificare foloseşte drept *criteriu posibilitatea bunurilor de fi urmărite şi executate silit pentru plata datoriilor*.

1. Bunurile sesizabile sunt acele bunuri care pot face obiectul executării silite a debitorului. Majoritatea bunurilor fac parte din această categorie (ex.: bunurile mobile şi cele imobile ale debitorului).

2. Bunurile insesizabile sunt acele bunuri care nu pot face obiectul executării silite pentru plata unei datorii a debitorului. Codul de procedură civilă prevede că bunurile ce nu pot fi urmărite şi vândute pentru datorii sunt lucrurile de uz personal ale datornicului şi familiei sale.

Această clasificare prezintă *importanţă în materia executării silite*, regula constituind-o bunurile sesizabile, excepţiile fiind expres prevăzute de lege.

1. *Bunuri mijloace de producţie şi bunuri mijloace de consum*

Această clasificare foloseşte drept *criteriu destinaţia economică*.

1. Bunurile mijloace de producţie sunt bunurile care servesc la producerea altor bunuri. Acestea se împart, la rândul lor, în:

— *Bunurile mijloace fixe* – bunuri folosite un timp îndelungat în procesul de producţie, transmiţându-şi valoarea în mod treptat asupra produselor (ex.: uneltele, utilajele, maşinile, clădirile).

— *Bunurile mijloace circulante* – bunuri ce se consumă integral într-un singur proces de producţie şi îşi transmit în întregime valoarea asupra produselor (ex.: materiile prime, combustibilii).

Produsele sunt bunurile care rezultă din procesul de producţie, având ca destinaţie circuitul civil.

2. Bunurile de consum sunt bunurile destinate să servească necesităţilor materiale şi spirituale ale oamenilor.

Aplicând criteriul destinaţiei economice a bunurilor, acelaşi bun poate fi considerat mijloc de producţie sau obiect de consum, după cum este folosit într-un scop sau în altul. Astfel, lemnul utilizat în construcţia unei cabane reprezintă un mijloc de producţie, iar cel folosit drept combustibil este un bun de consum.

m. *Bani şi titluri de valoare*

1. Banii reprezintă un echivalent general al tuturor bunurilor şi, în acelaşi timp, o categorie specială de bunuri. Ei sunt folosiţi la executarea obligaţiilor ce au ca obiect o sumă de bani sau ca echivalent

al executării unei obligaţii în natură, imposibil de executat din vina debitorului.

Caracteristic banilor este faptul că nu au o valoare prin ei înşişi, ci valoarea înscrisă pe monedă sau pe bancnotă.

2. Titlurile de valoare (titlurile de credit) atestă existenţa unei datorii şi îmbracă forma înscrisurilor întocmite într-o anumită formă, pe o hârtie filigranată, similară biletelor de bancă (ex.: obligaţiunile, cecul nominal, cambia, acţiunile).

Acestea nu au o valoare prin ele însele, ci valoarea care este prevăzută în titlu şi poartă denumirea de titluri de valoare deoarece nu numai că probează existenţa unor drepturi evaluabile în bani, dar şi pentru că drepturile nu pot fi realizate decât prin prezentarea titlului.

Având în vedere criteriul circulaţiei lor, titlurile de valoare pot fi împărţite în:

— *Titluri la purtător* – în care sunt încorporate anumite drepturi de creanţă, fără determinarea titularului acestor drepturi (ex.: obligaţiunile, cecul la purtător, acţiunile). Persoana care prezintă un titlu la purtător are dreptul de a încasa de la emitent suma de bani prevăzută în titlu.

— *Titluri la ordin* – în care se menţionează că sunt emise la ordinul unei anumite persoane (ex.: biletul la ordin, cambia, cecul). Ele pot fi transmise de titularul din ordinul căruia au fost emise unei alte persoane, prin gir (o menţiune translativă de drepturi a posesorului titlului, ce cuprinde numele dobânditorului). Astfel, dobânditorul este îndreptăţit să primească plata de la debitor, la ordinul emiţătorului titlului.

— *Titluri nominative* – în cuprinsul cărora este înscris numele beneficiarului (ex.: cecul nominal, titlurile nominative emise de stat, obligaţiunile nominative emise de societăţile comerciale). Acestea pot fi cedate unei alte persoane, după o prealabilă înştiinţare a debitorului, prin înscrierea numelui noului dobânditor în registrul emitentului şi în cuprinsul titlului.

Bibliografie:

1. Apetrei I., *Drept civil. Partea generală*, Ed. Cantes, Iaşi, 2004;

2. Beleiu Gh., *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2003;

3. Boroi G., *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

4. Poenaru E., *Drept civil. Teoria generală. Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

5. Rauschi Şt., Popa Gh., Rauschi Şt. Drept civil. Teoria generală. Persoana fizică. Persoana juridică, Ed. Junimea, Iaşi, 2000;

6. Ungureanu O., *Manual de drept civil. Partea generală*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1999;

7. Andrei Petru P., Apetrei I., *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică*, Ed. Ankarom, Iaşi, 1998;

8. Dogaru I., *Elementele dreptului civil*, Ed. Şansa, Bucureşti, 1998;

9. Lupan E., *Introducere în dreptul civil*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 1998;

10. Pop T., *Drept civil român. Teoria generală*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1993;

11. Cosmovici P.M., *Introducere în dreptul civil*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1993;

12. Ionaşcu T., *Tratat de drept civil, Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei, 1967;

13. Constituţia;

14. Decretul nr. 31/1954 privind persoanele fizice şi juridice;

15. Codul civil.

Întrebări de evaluare:

1. Care sunt elementele raportului juridic civil?

2. Care sunt subiectele raportului juridic civil?

3. Ce condiţii trebuie să îndeplinească o colectivitate de oameni pentru ca să formeze o persoană juridică?

4. Ce este un creditor şi un debitor?

5. Ce înseamnă un raport juridic civil complex cu pluralitate pasivă?

6. Definiţi coproprietatea, indiviziunea şi devălmăşia.

7. Definiţi obligaţia conjunctă, obligaţia solidară şi cea indivizibilă.

8. Definiţi capacitatea de folosinţă a persoanei fizice.

9. Prezentaţi caracterele juridice ale capacităţii de folosinţă a persoanei fizice.

10. Când începe şi când încetează capacitatea de folosinţă a persoanei fizice?

11. Ce înţelegeţi prin capacitatea anticipată de folosinţă a

persoanei fizice? În ce situaţie îşi găseşte aplicarea?

12. Definiţi capacitatea de exerciţiu a persoanei fizice.

13. Definiţi discernământul.

14. Care sunt persoanele cu capacitate deplină de exerciţiu?

15. Prezentaţi caracterele juridice ale capacităţii de exerciţiu a persoanei fizice.

16. Care sunt persoanele cu capacitate restrânsă de exerciţiu? Cum se încheie actele lor juridice?

17. Care sunt persoanele lipsite de capacitate de exerciţiu? Cum se încheie actele lor juridice?

18. În ce situaţii încetează capacitatea de exerciţiu a persoanei fizice?

19. Când începe şi când încetează capacitatea de folosinţă a persoanei juridice?

20. Ce înţelegeţi prin capacitatea anticipată de folosinţă a persoanei juridice şi cât durează aceasta?

21. Explicaţi principiul specialităţii capacităţii de folosinţă a persoanei juridice.

22. Definiţi conţinutul raportului juridic civil.

23. Definiţi dreptul civil subiectiv.

24. Prezentaţi clasificarea drepturilor civile subiective în funcţie de gradul de opozabilitate.

25. Prezentaţi clasificarea drepturilor civile subiective în funcţie de natura conţinutului drepturilor.

26. Definiţi patrimoniul.

27. Definiţi dreptul real şi dreptul de creanţă. Prezentaţi deosebirile dintre cele două categorii de drepturi.

28. Daţi exemple de drepturi nepatrimoniale.

29. Prezentaţi clasificarea drepturilor civile subiective în funcţie de dependenţa dintre drepturi în exercitarea lor.

30. Enumeraţi drepturile reale principale.

31. Care este deosebirea dintre dreptul de uz şi dreptul de uzufruct?

32. Definiţi dreptul de servitute şi dreptul de superficie.

33. Enumeraţi drepturile reale accesorii.

34. Definiţi dreptul de ipotecă şi dreptul de gaj.

35. Prezentaţi clasificarea drepturilor civile subiective în funcţie de gradul de siguranţă pe care îl conferă titularilor.

36. Cum iau naştere şi cum se sting drepturile civile subiective?
37. Definiţi transmisiunea universală, cu titlu universal şi cu titlu particular de drepturi civile subiective.
38. Ce înţelegeţi prin daune morale?
39. Cum trebuie exercitate drepturile civile subiective în aşa fel încât să nu se ajungă la un abuz de drept? Cum este sancţionat abuzul de drept?
40. Definiţi obligaţia civilă subiectivă.
41. Definiţi obligaţia de a da, de a face şi de a nu face.
42. Predarea bunului de către vânzător cumpărătorului reprezintă o obligaţie de a da sau de a face?
43. Definiţi obligaţia de mijloace (de diligenţă).
44. Definiţi obligaţia reală (*propter rem*).
45. Definiţi obligaţia naturală (imperfectă).
46. Definiţi obiectul raportului juridic civil.
47. În ce constă este obiectul material (derivat) al raportului juridic civil?
48. Prezentaţi clasificarea bunurilor în funcţie de regimul de circulaţie.
49. Daţi exemple de bunuri supuse unui regim special de circulaţie.
50. Prezentaţi clasificarea bunurilor în funcţie de posibilitatea lor de individualizare. În ce constă importanţa acestei clasificări?
51. În ce moment se transmite dreptul de proprietate asupra unui bun cert şi cine suportă riscul pieirii lui?
52. Definiţi bunul fungibil.
53. În ce constă importanţa clasificării în bunuri fungibile şi nefungibile?
54. Definiţi bunul consumptibil.
55. Definiţi bunul frugifer.
56. Ce categorii de fructe cunoaşteţi în materia dreptului civil?
57. Daţi exemple de fructe civile.
58. Definiţi bunul indivizibil.
59. În ce constă importanţa clasificării în bunuri divizibile şi indivizibile?
60. În ce constă importanţa clasificării în bunuri principale şi accesorii?
61. Care sunt subcategoriile bunurilor mobile?

62. Definiţi bunul mobil prin anticipaţie.
63. Care sunt subcategoriile bunurilor imobile?
64. Definiţi bunul bun imobil prin destinaţie.
65. În ce constă importanţa clasificării în bunuri mobile şi imobile?
66. Care sunt bunurile aparţinând domeniului public al statului?
67. Definiţi bunul insesizabil.
68. Definiţi bunurile mijloace de producţie şi bunurile mijloace de consum.

I)

Îi)

III)

Iv)

v)

vi) CAPITOLUL III

ACTUL JURIDIC CIVIL

SECŢIUNEA I

FAPTUL ŞI ACTUL JURIDIC CIVIL

1.1. Noţiunea de fapt juridic

Faptele juridice reprezintă împrejurări concrete, care, potrivit legii, determină naşterea, modificarea sau stingerea unor raporturi juridice civile. Din aceste împrejurări izvorăsc drepturile şi obligaţiile părţilor participante la un raport juridic civil. Însă faptele juridice nu sunt producătoare de drepturi şi obligaţii prin simpla lor existenţă, ci numai în condiţiile prevăzute de lege.

1.2. Clasificarea faptelor juridice

I. În funcţie de gradul lor de complexitate, faptele juridice pot fi clasificate în:

a. Faptele juridice simple – care se produc în mod izolat, independent de alte fapte juridice (ex.: – naşterea unei persoane, care are drept efect apariţia unui nou subiect de drept; – decesul unei persoane, care determină încetarea personalităţii juridice).

b. Faptele juridice complexe – care includ în componenţa lor mai multe împrejurări pentru a putea genera un raport juridic (ex.: pentru încheierea căsătoriei, este necesar atât consimţământul viitorilor soţi, cât şi îndeplinirea unor condiţii de fond şi a unor condiţii de formă).

II. *În funcţie de originea lor*, faptele juridice pot fi clasificate în:

a. Evenimentele – împrejurări independente de voinţa subiectelor de drept, care, potrivit legii, determină naşterea, modificarea sau stingerea unui raport juridic (ex.: – naşterea unei persoane determină apariţia unui nou subiect de drept; – decesul unei persoane are drept efect încetarea personalităţii juridice; – un cutremur poate avea drept efect plata unei asigurări, în cazul în care imobilul era asigurat).

b. Acţiunile oamenilor – fapte voliţionale ale subiectelor de drept, care, conform legii, determină naşterea, modificarea sau stingerea unui raport juridic. Cea mai mare parte a faptelor juridice se încadrează în această categorie (ex.: încheierea unui contract civil, întocmirea unui testament).

Acţiunile oamenilor pot fi împărţite, la rândul lor, în *acţiuni licite* – cele săvârşite în conformitate cu legea şi *acţiuni ilicite* – care nesocotesc prevederile legale.

Acţiunile oamenilor mai pot fi împărţite în *acţiuni săvârşite fără intenţia de a produce efecte juridice*, efecte care se produc însă în baza legii, şi *acţiuni săvârşite cu intenţia de a produce efecte juridice*. Acestea din urmă prezintă o importanţă deosebită în dreptul civil şi poartă denumirea de *acte juridice civile*.

1.3. Noţiunea de act juridic civil

Actul juridic civil reprezintă manifestarea de voinţă săvârşită cu intenţia de a produce efecte juridice, adică de a crea, modifica sau stinge raporturi juridice civile.

Noţiunea de act juridic are două accepţiuni:

— Operaţiune juridică (*negoţium juris*);

— Înscris probator al operaţiunii juridice (*instrumentum probationis*).

Bibliografie:

1. Apetrei I., *Drept civil. Partea generală*, Ed. Cantes, Iaşi, 2004;

2. Beleiu Gh., *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2003;

3. Boroi G., *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

4. Poenaru E., *Drept civil. Teoria generală. Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

5. Rauschi Şt., Popa Gh., Rauschi Şt. Drept civil. Teoria generală. Persoana fizică. Persoana juridică, Ed. Junimea, Iaşi, 2000;

6. Ungureanu O., *Manual de drept civil. Partea generală*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1999;
7. Andrei Petru P., Apetrei I., *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică*, Ed. Ankarom, Iaşi, 1998;
8. Dogaru I., *Elementele dreptului civil*, Ed. Şansa, Bucureşti, 1998;
9. Lupan E., *Introducere în dreptul civil*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 1998;
10. Pop T., *Drept civil român. Teoria generală*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1993;
11. Cosmovici P.M., *Introducere în dreptul civil*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1993;
12. Ionaşcu T., *Tratat de drept civil, Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei, 1967;
13. Codul civil.

Întrebări de evaluare:

1. Definiţi faptul juridic.
2. Prezentaţi clasificarea faptelor juridice în funcţie de originea lor.
3. Căsătoria este un fapt juridic sau un act juridic?
4. Definiţi actul juridic civil.

SECŢIUNEA II

CONDIŢIILE DE VALABILITATE A ACTULUI JURIDIC CIVIL

2.1. Noţiunea, enumerarea şi clasificarea condiţiilor de valabilitate a actului juridic civil

Noţiune:

Condiţiile de valabilitate a actului juridic civil reprezintă acele elemente esenţiale fără de care un act juridic civil nu poate exista, precum şi cerinţele care trebuie îndeplinite de fiecare dintre elementele actului juridic civil.

Enumerare:

Pentru a fi valabil încheiat, actul juridic civil trebuie să îndeplinească patru condiţii de valabilitate (elemente), prevăzute de art. 948 C. civ.:

1. capacitatea de a contracta;
2. consimţământul valabil al părţii ce se obligă;
3. un obiect determinat;
4. O cauză licită.

Pentru a fi valabil exprimat, consimţământul trebuie să emane de la o persoană cu discernământ, să fie exprimat cu intenţia de a produce efecte juridice, să fie exteriorizat şi să nu fie viciat.

Obiectul actului juridic civil trebuie să existe, să fie licit şi moral, determinat sau determinabil, posibil şi să se afle în circuitul civil.

Cauza actului juridic civil trebuie să existe, să fie reală, să fie licită şi morală.

Elementele (condiţiile) actului juridic civil nu trebuie confundate cu elementele raportului juridic civil (subiectele, conţinutul şi obiectul). De asemenea, nu trebuie făcută confuzia între condiţiile de valabilitate a actului juridic civil şi acele modalităţi ale actului juridic cunoscute sub denumirea de „condiţii", în sensul de evenimente viitoare şi incerte, de îndeplinirea cărora depinde existenţa unui act juridic civil. În sfârşit, „termenul de condiţii" mai este folosit şi cu sensul de clauze contractuale.

Clasificare:

I. Având în vedere aspectul la care se referă aceste condiţii:

a. condiţii de fond, referitoare la conţinutul actului juridic: capacitatea, consimţământul, obiectul şi cauza;

b. condiţii de formă, referitoare la modalitatea de exteriorizare a manifestării de voinţă: forma cerută pentru validitatea actului juridic (*forma ad validitatem*), forma cerută pentru proba actului juridic (*forma ad probationem*) şi forma cerută pentru ca anumite acte juridice să fie opozabile terţelor persoane.

II. *Având în vedere importanţa condiţiilor pentru existenţa unui act juridic civil*:

a. condiţii esenţiale, care trebuie în mod obligatoriu îndeplinite pentru valabilitatea actului juridic, prevăzute de art. 948 C. civ. (capacitatea, consimţământul, obiectul, cauza), la care se adaugă forma, în cazul actelor juridice solemne;

b. condiţii neesenţiale, stabilite prin voinţa părţilor, lipsa lor neafectând valabilitatea actului juridic.

III. În funcţie de sancţiunea aplicabilă în cazul nerespectării condiţiilor:

a. condiţii de validitate, a căror neîndeplinire atrage nulitatea actului juridic;

b. condiţii de eficacitate, a căror neîndeplinire are drept consecinţă lipsa anumitor efecte ale actului, fără a atrage însă

nevalabilitatea acestuia.

IV. Având în vedere vocaţia lor:

a. condiţii generale, referitoare la toate actele juridice civile;

b. condiţii speciale, referitoare doar la anumite categorii de acte juridice civile (ex.: – respectarea unei anumite forme în cazul actelor juridice solemne; – îndeplinirea unui termen, a unei condiţii sau a unei sarcini, în cazul actelor juridice afectate de modalităţi).

2.2. Capacitatea de a încheia acte juridice civile

Capacitatea este prevăzută de art. 948 C. civ. ca prima dintre cele patru condiţii de valabilitate a actului juridic civil. Deoarece această instituţie de drept civil fost tratată în cadrul *Capitolului* II. *Raportul juridic civil* (*subiectele*), nu vom relua aici aceleaşi noţiuni.

A. Încheierea actelor juridice civile prin reprezentare

Părţile participante la încheierea actelor juridice civile îşi manifestă, de regulă, în mod direct voinţa cu privire la naşterea, modificarea sau stingerea raporturilor juridice civile. Actele juridice civile se pot încheia şi prin intermediul unei persoane numite reprezentant, care îşi exprimă consimţământul în numele şi pe seama titularului actului respectiv.

De la regula încheierii actelor juridice civile atât în mod direct, cât şi prin intermediul unui reprezentant, există şi excepţii. Acestea sunt de strictă interpretare şi privesc actele cu caracter strict personal, care nu pot fi încheiate decât în mod direct de către autorul lor (ex.: recunoaşterea paternităţii copilului născut în afara căsătoriei, testamentul).

Reprezentarea este procedeul juridic prin intermediul căruia o persoană numită reprezentant poate încheia acte juridice în numele şi pe seama altei persoane, numită reprezentat, efectele actelor încheiate producându-se în mod direct în persoana reprezentatului.

Pentru a fi valabilă, reprezentarea trebuie să îndeplinească în mod cumulativ trei condiţii:

1. să existe o împuternicire de a reprezenta, rezultată fie din lege – în cazul persoanelor lipsite de capacitate de exerciţiu, fie din manifestarea de voinţă a părţilor – în cazul contractului de mandat;

2. reprezentantul trebuie să încheie actul juridic cu intenţia de a reprezenta, fiind necesar ca reprezentantul să aducă la cunoştinţa celeilalte părţi a actului juridic faptul că încheie actul respectiv în numele şi pe seama altei persoane, precum şi limitele împuternicirii

acordate. În caz contrar, actul încheiat va produce efecte în mod direct în persoana reprezentantului şi nu în persoana celui reprezentat.

3. reprezentantul trebuie să-şi exprime voinţa în mod liber, neviciat. Această condiţie presupune în mod implicit capacitatea deplină de exerciţiu a reprezentantului.

Reprezentarea se realizează în mod diferit, în funcţie de capacitatea de exerciţiu a persoanei reprezentate. Astfel, reprezentarea persoanelor incapabile se realizează potrivit regulilor ce guvernează instituţia tutelei (prevăzute în Codul familiei), în timp ce reprezentarea persoanelor capabile se realizează potrivit regulilor ce guvernează contractul de mandat (prevăzute în Codul civil).

De asemenea, reprezentarea diferă după cum actul juridic se încheie în numele şi pe seama unei persoane fizice sau a unei persoane juridice. În cazul persoanei juridice, reprezentantul acesteia este desemnat de către organele de conducere ale persoanei juridice.

Clasificare:

I. În funcţie de izvorul împuternicirii:

a. reprezentarea legală, când legea împuterniceşte o persoană să încheie acte juridice în numele şi pe seama altor persoane. Legea prevede, de regulă, nu doar obligativitatea reprezentării, dar şi limitele împuternicirii. Această reprezentare este specifică persoanelor lipsite de capacitate de exerciţiu (minorilor în vârstă de până la 14 ani şi interzişilor judecătoreşti). În cazul minorilor în vârstă de până la 14 ani, reprezentarea se face de către părinţi sau tutore, iar, în cazul interzişilor judecătoreşti, reprezentarea se realizează prin tutore. În ipoteza reprezentării legale, de regulă, reprezentantul trebuie să fie o persoană cu capacitate deplină de exerciţiu.

b. reprezentarea convenţională, când aceasta izvorăşte dintr-un contract de mandat în temeiul căruia o persoană, numită mandatar, încheie acte juridice civile în numele şi pe seama altei persoane, numită mandant. Voinţa părţilor este cea care constituie izvorul reprezentării şi determină limitele împuternicirii. Mandatarul poate primi o împuternicire specială – de a încheia doar anumite acte juridice sau poate primi o împuternicire generală – de a încheia în numele şi pe seama mandantului orice fel de acte juridice. Atât reprezentantul, cât şi reprezentatul trebuie să fie persoane cu deplină capacitate de exerciţiu.

c. reprezentarea judiciară, când instanţa de judecată

împuterniceşte o persoană să încheie acte juridice civile în numele altei persoane. Legea stabileşte limitele generale ale împuternicirii acordate, însă instanţa poate stabili sarcini speciale, în funcţie de împrejurările concrete.

II. *În funcţie de sfera actelor juridice ce pot fi încheiate de către reprezentant*:

a. reprezentarea generală, când o persoană este împuternicită să încheie orice fel de acte juridice în numele şi pe seama altei persoane. Este cazul reprezentării aplicabile persoanelor incapabile şi al mandatului general. Reprezentantul poate încheia orice fel de acte juridice în limitele stabilite de lege, de voinţa părţilor sau de instanţa de judecată, mai puţin actele cu caracter strict personal.

b. reprezentarea specială, când o persoană este împuternicită să încheie un anumit act juridic sau anumite acte juridice în numele şi pe seama altei persoane. Este cazul mandatului special (ex.: împuternicirea dată unei persoane de a încheia un contract de vânzare-cumpărare la notariat în numele şi pe seama titularului dreptului).

În cazul actelor juridice de dispoziţie, reprezentarea este întotdeauna specială. Astfel de acte nu pot fi încheiate de către reprezentanţii legali ai persoanelor incapabile, decât cu autorizarea prealabilă din partea autorităţii tutelare.

Efectele juridice ale reprezentării:

1. Între reprezentant şi reprezentat se produce principalul efect al reprezentării, în sensul că *actul juridic încheiat de reprezentant produce efecte faţă de reprezentat ca şi cum el însuşi l-ar fi încheiat*.

Reprezentantul va răspunde faţă de reprezentat în ceea ce priveşte modul în care şi-a îndeplinit sarcinile încredinţate. Dacă reprezentantul îşi depăşeşte limitele împuternicirii, iar terţul participant este în cunoştinţă de cauză, actul încheiat nu va produce efecte faţă de reprezentat, decât în ipoteza în care acesta ratifică ulterior expres sau tacit actul încheiat. Dacă actul juridic încheiat cu depăşirea limitelor împuternicirii nu este ratificat de către reprezentat, reprezentantul se va obliga în nume propriu. La rândul său, reprezentatul are obligaţia de a suporta cheltuielile legate de mandatul de reprezentare.

2. Între reprezentat şi terţul participant la încheierea actului juridic, *actul respectiv produce efecte depline*, *ca şi cum ar fi fost*

încheiat în mod direct de către aceste părţi (cu excepţia cazului în care lipseşte împuternicirea reprezentantului sau acesta îşi depăşeşte limitele împuternicirii încredinţate). Chiar şi în ipoteza lipsei sau depăşirii împuternicirii, dacă părţile participante la încheierea actului au fost de bună-credinţă (nu au cunoscut această situaţie), actul va fi considerat valabil încheiat, în virtutea principiului ocrotirii bunei-credinţe şi al validităţii aparenţei în drept.

3. Între reprezentant şi terţa persoană cu care se încheie actul juridic, *reprezentarea nu produce niciun efect, deoarece reprezentantul nu este parte în raportul juridic*, ci el încheie actul respectiv în numele şi pe seama reprezentatului.

Între reprezentant şi terţul participant la încheierea actului juridic se pot stabili raporturi directe numai în ipoteza în care reprezentantul depăşeşte limitele împuternicirii încredinţate şi terţul este în cunoştinţă de cauză.

Încetarea reprezentării:

Reprezentarea legală poate înceta din:

— Cauze referitoare la persoana reprezentată: – *încetarea incapacităţii persoanei reprezentate* (dobândirea capacităţii depline de exerciţiu – în cazul minorului sau ridicarea interdicţiei judecătoreşti – în cazul celui aflat sub interdicţie judecătorească); – *decesul sau declararea judecătorească a decesului persoanei reprezentate*.

— Cauze referitoare la reprezentant: – *înlocuirea din calitatea de reprezentant* (înlocuirea părinţilor decăzuţi din drepturile părinteşti cu tutorele sau înlocuirea tutorelui din funcţie) – *punerea sub interdicţie judecătorească a reprezentantului*; – *decesul acestuia*.

Reprezentarea convenţională încetează *prin îndeplinirea mandatului, prin denunţarea mandatului de către una din părţi, prin punerea sub interdicţie sau decesul uneia din părţi*.

Reprezentarea judiciară încetează *prin îndeplinirea sarcinilor încredinţate sau prin împlinirea termenului pentru care instanţa de judecată a hotărât luarea măsurilor de asigurare a drepturilor litigioase sau prin înlocuirea din funcţia încredinţată*. Această reprezentare durează, de regulă, până la sfârşitul procesului, când reprezentantul are obligaţia de a da socoteală instanţei asupra modului în care şi-a îndeplinit sarcinile încredinţate.

2.3. Consimţământul

A. Raportul dintre consimţământ şi voinţa juridică

Voinţa reprezintă un fenomen psihologic şi juridic complex, incluzând în structura sa juridică atât consimţământul, cât şi scopul actului juridic. Cu alte cuvinte, consimţământul reprezintă doar o componentă a voinţei juridice a părţilor.

B. Formarea voinţei juridice

În procesul de formare a voinţei, ca fenomen psihologic şi juridic complex, se disting următoarele *etape*:

— *Reflectarea în conştiinţă a necesităţilor* materiale şi spirituale ale individului;

— *Apariţia unor dorinţe* şi a unor motive ce îndeamnă la acţiune;

— *Deliberarea*, care reprezintă analiza dorinţelor şi a motivelor, cântărirea avantajelor şi a dezavantajelor pe care acestea le prezintă;

— *Apariţia motivului determinant*, care constituie reprezentarea intelectuală a scopului propus;

— *Luarea hotărârii de a încheia actul juridic* în vederea realizării scopului urmărit.

Dintre etapele enumerate, interesează apariţia motivului determinant, care constituie cauza (scopul) actului juridic şi luarea hotărârii de a încheia actul juridic, care reprezintă consimţământul.

Etapele de formare a voinţei se desfăşoară pe plan intern. Pentru ca voinţa internă să fie cunoscută şi de alte persoane ea trebuie să fie exteriorizată. Aşadar, *voinţa juridică include în structura sa voinţa internă şi voinţa declarată*. Pentru a produce efecte juridice, voinţa declarată trebuie să corespundă voinţei interne.

C. Principiile voinţei juridice:

1. Principiul libertăţii încheierii actelor juridice

Acest principiu este consacrat în mod implicit în art. 969 alin. 1 C. civ. care prevede: „Convenţiile legal făcute au putere de lege între părţile contractante". Limitele acestui principiu sunt prevăzute de art. 5 C. civ., potrivit căruia nu se poate deroga prin convenţii sau dispoziţii particulare de la legile care interesează ordinea publică şi bunele moravuri. Actele juridice civile încheiate cu nesocotirea acestor limite vor fi sancţionate cu nulitatea.

Potrivit principiului enunţat, părţile au libertatea de a încheia sau nu un act juridic civil, de a-i stabili conţinutul, de a-l modifica sau de a-i pune capăt.

2. Principiul voinţei reale (interne)

Voinţa părţilor participante la încheierea unui act juridic civil cuprinde un element psihologic (intern) şi un element social (extern). De regulă, între voinţa internă şi cea exteriorizată există o concordanţă, însă, având în vedere că indivizii se manifestă în mod diferit în momentul încheierii actelor juridice civile, pot exista şi situaţii în care voinţa exteriorizată nu corespunde voinţa internă.

Potrivit *concepţiei subiective*, îmbrăţişată de Codul civil, se acordă prioritate voinţei interne (reale), aceasta fiind voinţa ce corespunde cu interesele părţilor participante la încheierea actului juridic. Această concepţie asigură deplină securitate celui care îşi manifestă voinţa de a încheia un act juridic, deoarece el nu îşi va asuma alte obligaţii decât cele avute în vedere în momentul manifestării de voinţă.

Principiul ocrotirii voinţei reale (interne) este consacrat în mod implicit de Codul civil în art. 977 C. civ., potrivit căruia, interpretarea contractelor se face după intenţia comună a părţilor contractante, nu după sensul literal al termenilor, în art. 1175 C. civ., care prevede că în cazul încheierii unui act simulat, între părţi va produce efecte actul secret (cel real) şi nu actul public (corespunzător declaraţiei exteriorizate a voinţei) şi în art. 953 C. civ., potrivit căruia, pentru valabilitatea actului juridic încheiat, consimţământul trebuie să fie liber exprimat, neafectat de vicii de consimţământ.

De la principiul voinţei reale (interne), Codul civil prevede două excepţii:

— *În materie de simulaţie*, terţilor de bună-credinţă nu le este opozabil decât actul public, deoarece numai pe acesta îl cunosc, ei putând invoca însă şi actul secret, dacă acesta le este mai favorabil;

— *În materie de probe*, art. 1191 alin. 2 C. civ. prevede că nu se va admite niciodată proba cu martori în contra sau peste ceea ce cuprinde actul juridic. Aşadar, în ipoteza în care manifestarea de voinţă consemnată într-un înscris nu corespunde cu voinţa reală, legea nu permite a se dovedi acest fapt prin martori, ceea ce înseamnă că va produce efecte voinţa declarată şi nu cea reală.

D. Noţiunea şi condiţiile de valabilitate a consimţământului

Noţiune:

Consimţământul reprezintă manifestarea în exterior a hotărârii de a încheia un act juridic civil.

Noţiunea de consimţământ poate avea două sensuri:

— Manifestare unilaterală a voinţei autorului, în cazul actelor juridice unilaterale;

— Acordul de voinţă al părţilor participante la încheierea unui act juridic bilateral sau multilateral.

Din punct de vedere etimologic, termenul de consimţământ îşi are originea în dreptul roman, *cum sentire* însemnând *a simţi împreună*.

Condiţiile de valabilitate a consimţământului:

1. să provină de la o persoană cu discernământ

Legea prezumă că persoanele cu deplină capacitate de exerciţiu au discernământul complet format, conştientizând actele juridice pe care le încheie şi consecinţele lor juridice.

Minorii cu vârsta cuprinsă între 14 – 18 ani au capacitate restrânsă de exerciţiu, discernământul lor fiind în curs de formare. Neavând suficientă experienţă juridică, ei pot încheia acte juridice doar cu încuviinţarea prealabilă a ocrotitorilor lor legali.

Minorii cu vârsta sub 14 ani şi persoanele puse sub interdicţie judecătorească sunt lipsite de capacitate de exerciţiu, neavând discernământ, fie din cauza vârstei (în cazul minorilor), fie din cauza bolii psihice (în cazul interzişilor judecătoreşti). Pentru aceste categorii de persoane literatura juridică foloseşte termenul de *incapacităţi legale* de exerciţiu.

Există însă şi situaţii speciale (ex.: starea de hipnoză, beţia, consumul de stupefiante, somnambulisul) în care persoanele cu deplină capacitate de exerciţiu săvârşesc anumite fapte sau încheie acte juridice fără a avea discernământ (*incapacităţi naturale*).

Actele juridice încheiate fără discernământ sunt sancţionate cu nulitatea relativă.

2. să fie exprimat cu intenţia de a produce efecte juridice (în stare de angajament juridic)

Consimţământul nu este dat în stare de angajament juridic când a fost exprimat în glumă (*jocandi causa*), din prietenie, din curtoazie sau complezenţă, sub o condiţie pur potestativă din partea debitorului (ex.: „mă oblig dacă vreau”), cu o rezervă mentală cunoscută de cealaltă parte sau când a fost prea vag exprimat.

3. să fie exteriorizat

Consimţământul poate fi exprimat în scris, oral, prin gesturi sau în mod tacit. Voinţa poate fi exprimată în mod tacit, atunci când din

actele sau faptele unei persoane se poate deduce intenţia acesteia de a încheia un act juridic.

În ipoteza în care una dintre părţile actului juridic civil se manifestă prin tăcere, aceasta nu poate fi interpretată ca valorând consimţământ, decât când există o prevedere expresă a legii în acest sens, când părţile convin în mod expres să confere tăcerii valoare de consimţământ şi când obiceiul acordă tăcerii o astfel de valoare.

Indiferent de modalitatea de exteriorizare a consimţământului, acesta trebuie exprimat într-o formă precisă, clară, astfel încât să nu fie susceptibil de mai multe interpretări, adică să nu fie echivoc.

4. să nu fie viciat.

Consimţământul este viciat atunci când o persoană, exprimându-şi voinţa, percepe în mod greşit realitatea sau este indusă în eroare ori încheie actul respectiv împotriva propriei sale voinţe. Potrivit art. 953 C. civ., sunt vicii de consimţământ eroarea, dolul, violenţa şi leziunea. Viciile de consimţământ afectează o voinţă existentă.

E. Cazuri în care lipseşte consimţământul:

1. persoana nu participă la încheierea unui act juridic nici personal, nici prin intermediul unui reprezentant.

2. *eroarea-obstacol, care este acea atitudine psihică a subiectului unui act juridic determinată de o reprezentare atât de falsă asupra realităţii, încât voinţele părţilor nu se întâlnesc*. În calea voinţelor celor două părţi există un obstacol, care împiedică formarea consimţământului. Eroarea-obstacol este sancţionată de nulitatea absolută şi se poate prezenta sub două *forme*:

— *Eroarea asupra naturii juridice a actului* (*error în negoţio*), ipoteză în care părţile consimt la încheierea unui act juridic, dar fiecare dintre ele îşi reprezintă un act juridic diferit. De pildă, una din părţi crede că încheie un contract de schimb, iar cealaltă parte crede că încheie un contract de vânzare-cumpărare.

— *Eroarea asupra identităţii obiectului* (*error in corpore*), caz în care părţile îşi dau consimţământul la încheierea unui act juridic, dar fiecare dintre ele îşi reprezintă un alt obiect al actului juridic respectiv. De exemplu, o parte crede că vinde un anumit bun, iar cealaltă parte crede că va cumpăra un alt bun.

F. Viciile de consimţământ

Noţiune:

Viciile de consimţământ sunt acele împrejurări de fapt care alterează manifestarea de voinţă la încheierea unui act juridic, conducând la nulitatea acestuia.

Analiza viciilor de consimţământ:

a. *Eroarea*

Noţiune:

Eroarea este acel viciu de consimţământ ce constă într-o reprezentare falsă a realităţii la încheierea unui act juridic.

Clasificare:

I. *În funcţie de gravitatea ei*:

a) eroarea-obstacol, care reprezintă o lipsă a consimţământului şi nu este un viciu de consimţământ, fiind sancţionată cu nulitatea absolută a actului juridic;

b) eroarea gravă, care reprezintă un viciu de consimţământ şi atrage nulitatea relativă a actului juridic. Aceasta este prevăzută de art. 954 C. civ. şi poate îmbrăca, la rândul ei, două *forme*:

— *Eroarea asupra substanţei* (*error în substantia*), *când cade asupra substanţei obiectului convenţiei*. De exemplu, se află în eroare asupra substanţei persoana care cumpără o bijuterie pe care o crede a fi din aur, în realitate ea fiind confecţionată din bronz (caz în care eroarea priveşte chiar materialul din care este confecţionat obiectul) sau persoana care crede că a cumpărat un tablou autentic, însă în realitate a achiziţionat o copie (caz în care eroarea se referă la o însuşire esenţială a obiectului).

În fiecare caz trebuie analizată intenţia părţilor în ceea ce priveşte calităţile esenţiale ale obiectului, având în vedere faptul că aceste calităţi sunt apreciate în mod subiectiv de persoanele fizice, în funcţie de studiile pe care le au, de educaţia primită, de experienţa de viaţă şi de vârstă. După această analiză se poate aprecia dacă, într-un caz concret, calităţile obiectului au fost sau nu considerate esenţiale, determinante, în sensul că în lipsa acestora actul respectiv nu s-ar fi încheiat.

— *Eroarea asupra persoanei* (*error in personam*), *când cade asupra persoanei cu care s-a contractat*. De regulă, eroarea asupra persoanei poate constitui viciu de consimţământ în cazul actelor încheiate în considerarea calităţilor unei anumite persoane (acte *intuitu personae*). Aceste acte sunt, de regulă, cu titlul gratuit, adică nu se încheie urmărindu-se contraprestaţia celeilalte părţi. În cazul

actelor cu titlu oneros, care presupun prestaţii reciproce ale părţilor, identitatea şi calităţile celeilalte părţi sunt, de regulă, indiferente. Există şi acte cu titlu oneros care se încheie având în vedere calităţile persoanei cocontractante (ex.: – actul prin care un arhitect se obligă, contra unei sume de bani, să realizeze un proiect; – contractul de mandat; – contractul de muncă). În domeniul dreptului familiei, eroarea asupra persoanei poate exista în cazul încheierii unei căsătorii sau a unei adopţii.

Condiţiile de valabilitate ale erorii grave:

— Să prezinte o anumită gravitate şi să privească un element esenţial avut în vedere de părţi la încheierea actului;

— Să fie determinantă, în sensul că partea aflată în eroare nu ar mai fi încheiat actul dacă ar fi cunoscut realitatea. Caracterul determinant al erorii va trebui apreciat de judecător *in concreto*, având în vedere studiile persoanei care invocă eroarea, profesia pe care o exercită, experienţa de viaţă şi vârsta acesteia.

În literatura juridică s-a pus problema de a şti dacă cealaltă parte a actului juridic trebuie să cunoască eroarea şi s-a ajuns la concluzia că acest lucru este necesar în cazul actelor juridice bilaterale cu titlu oneros şi în cazul actelor încheiate *intuitu personae* (ex.: dacă o persoană cumpără de la un magazin de antichităţi un obiect pe care îl crede a fi de artă veche, iar ulterior descoperă că obiectul este un fals, actul este anulabil deoarece obiectul a fost achiziţionat de la un magazin specializat, iar vânzătorul a cunoscut sau trebuia să cunoască împrejurarea respectivă).

c) eroarea uşoară (indiferentă), care nu alterează consimţământul, deoarece priveşte elemente neesenţiale la încheierea actului juridic şi nu produce niciun efect asupra valabilităţii actului respectiv, putând determina, cel mult, o reducere valorică a prestaţiei.

II. *În funcţie de natura realităţii fals reprezentate*:

a) eroarea de fapt, care constă în reprezentarea falsă a unor împrejurări de fapt la încheierea actului juridic.

b) eroarea de drept, care constă în reprezentarea falsă la încheierea unui act juridic a existenţei sau a conţinutului unei norme juridice.

În doctrină s-au exprimat opinii diferite în ceea ce priveşte admisibilitatea erorii de drept. Potrivit unei opinii, *eroarea de drept nu poate fi invocată ca viciu de consimţământ, aducându-se ca* argument

obligativitatea cunoaşterii prevederilor legale. Nimeni nu poate invoca în apărarea sa necunoaşterea existenţei sau a conţinutului unui act normativ (*Nemo censetur ignorare legem*).

Dovada erorii, ca viciu de consimţământ, *se poate face prin orice mijloace de probă*, fiind vorba, de cele mai multe ori, de împrejurări cu caracter subiectiv. Partea care solicită anularea unui act juridic pentru eroare trebuie să probeze îndeplinirea condiţiilor de existenţă ale acestui viciu de consimţământ, iar în cazul actelor cu titlu oneros, să probeze şi faptul că partea cocontractantă a cunoscut eroarea în momentul încheierii actului.

b. Dolul (viclenia)

Noţiune:

Dolul reprezintă eroarea provocată prin mijloace viclene, cu scopul de a determina o persoană să încheie un act juridic.

Atât în cazul erorii, cât şi în cazul dolului, consimţământul este viciat printr-o reprezentare falsă a realităţii, însă, în timp ce eroarea este spontană, dolul este provocat de altcineva prin manopere viclene. Codul civil reglementează dolul în art. 953, 960 – 961.

Elementele dolului:

Din punct de vedere structural, dolul este alcătuit din două elemente:

— Un element subiectiv (intenţional), care constă în intenţia de a induce în eroare, de a înşela, reaua-credinţă a uneia din părţi, care o determină pe cealaltă parte să încheie un act juridic;

— Un element obiectiv (material), care constă în folosirea mijloacelor viclene, numite şi manopere dolosive, ascunse, frauduloase, şiretenii, maşinaţiuni, cu scopul de a induce în eroare.

Formele dolului:

De regulă, dolul este comisiv, adică se prezintă sub forma unei acţiuni, dar poate fi şi omisiv – atunci când constă într-o inacţiune, formă a dolului numită dol prin reticenţă. Ne aflăm în prezenţa dolului prin reticenţă atunci când una dintre părţi este obligată să o încunoştinţeze pe cealaltă asupra unor împrejurări esenţiale, determinante, care dacă ar fi fost cunoscute, actul juridic respectiv nu s-ar fi încheiat. Astfel, s-a apreciat că există dol prin reticenţă în situaţia ascunderii unor afecţiuni grave cu ocazia încheierii căsătoriei, în cazul nedeclarării unei sarcini la încheierea căsătoriei sau în situaţia ascunderii existenţei unui copil din afara căsătoriei.

O formă specifică a dolului, care se manifestă în materia liberalităţilor (donaţii, testamente) este dolul sub forma sugestiei şi a captaţiei. Acesta constă în abuzul de influenţă, în specularea afecţiunii unei persoane, în insinuarea de calomnii cu scopul îndepărtării rudelor sau prietenilor, pentru a determina o persoană să încheie un testament sau o donaţie.

În raport de elementele actului juridic afectate de consecinţele acestui viciu de consimţământ, dolul poate fi principal şi incidental.

Dolul principal poartă asupra unor elemente esenţiale, determinante ale actului juridic şi are drept efect nulitatea relativă a actului încheiat. În acest caz, actul juridic nu s-ar fi încheiat, dacă nu se foloseau mijloacele viclene.

Dolul incidental se îndreaptă asupra unor împrejurări neesenţiale la încheierea actului juridic şi nu produce niciun efect asupra valabilităţii actului respectiv, în schimb putându-se solicita o despăgubire sau o reducere de preţ. Actul juridic s-ar fi încheiat chiar şi în lipsa mijloacelor viclene, însă în condiţii mai avantajoase.

Condiţiile de valabilitate ale dolului:

Pentru existenţa dolului, ca viciu de consimţământ, trebuie să se îndeplinească în mod cumulativ următoarele condiţii:

— Manoperele dolosive să fie determinante pentru exprimarea consimţământului la încheierea actului juridic. Este necesar să se analizeze atât caracterul determinant al erorii provocate, cât şi al mijloacelor viclene, în lipsa cărora actul juridic nu s-ar fi încheiat. Cele două aspecte vor fi apreciate de instanţa de judecată *in concreto*, în funcţie de pregătirea victimei dolului, experienţa sa de viaţă şi vârsta acesteia.

— Manoperele dolosive să provină de la cealaltă parte. Această cerinţă este aplicabilă doar actelor juridice bilaterale cu titlu oneros, deoarece numai în cazul lor se poate vorbi de cealaltă parte. În cazul actelor juridice unilaterale, dolul poate proveni şi de la un terţ. Mai facem precizarea că dolul nu trebuie să existe pentru fiecare din părţi (să fie comun).

În ceea ce priveşte dovada dolului, victima dolului trebuie să probeze mijloacele viclene folosite, caracterul lor determinant, precum şi faptul că manoperele dolosive au fost săvârşite de cealaltă parte – în cazul actelor bilaterale. Fiind vorba despre o situaţie de fapt, pentru dovada dolului *se pot folosi orice mijloace de probă*.

c. *Violenţa*

Noţiune:

Violenţa este acel viciu de consimţământ ce constă în ameninţarea unei persoane cu un rău grav, astfel încât să i se insufle o temere, care o determină să încheie un act juridic pe care în mod obişnuit nu l-ar fi încheiat. Codul civil consacră violenţa în art. 953, 955 – 959 şi 961.

Elementele violenţei:

În structura violenţei, ca viciu de consimţământ, sunt cuprinse două elemente:

— Un element obiectiv, exterior, constând în ameninţarea cu un rău. Răul cu care este ameninţată persoana se poate prezenta sub forma unei constrângeri fizice (ex.: ameninţarea cu lovirea, vătămarea corporală, tortura, sechestrarea de persoană), sub forma unei constrângeri morale (ex.: ameninţarea cu atingerea onoarei, compromiterea reputaţiei) sau poate fi de natură patrimonială (ex.: ameninţarea cu distrugerea unui bun, cu incendierea unui imobil) şi poate privi în mod direct cealaltă parte a actului, dar şi pe soţul acesteia, pe ascendenţii sau descendenţii săi, persoanele faţă de care victima violenţei are o afecţiune puternică, chiar şi persoane total necunoscute (ex.: ameninţarea pilotului unui avion cu moartea pasagerilor, în scopul deturnării lui de către o bandă teroristă). Răul trebuie să fie considerabil (de o anumită gravitate şi intensitate, de neînlăturat) şi prezent (iminent).

— Un element subiectiv, interior, constând în insuflarea unei temeri, care o determină pe victimă să încheie un act juridic, pe care altfel nu l-ar fi încheiat. Aceasta va fi apreciată de la caz la caz, în funcţie de vârstă, de sex şi de condiţia persoanelor.

Simpla temere reverenţiară, *care presupune respectul pe care o persoană îl poartă alteia*, *nu are niciun efect asupra valabilităţii acestuia*, deoarece în acest caz nu există o constrângere.

Clasificarea violenţei:

I. *În funcţie de natura răului cu care se ameninţă*:

a) violenţa fizică (*vis*), care presupune o constrângere exercitată asupra integrităţii fizice, asupra libertăţii sau asupra bunurilor unei persoane;

b) violenţa morală (*metus*), care presupune ameninţarea cu un rău injust îndreptat împotriva cinstei, onoarei sau sentimentelor unei

persoane.

II. *În funcţie de obiectul acestui viciu de consimţământ*:

a) violenţa directă, când constrângerea este exercitată în mod direct şi personal împotriva celeilalte părţi;

b) violenţa indirectă, când ameninţarea se îndreaptă asupra persoanelor apropiate victimei, faţă de care aceasta manifestă o puternică afecţiune sau atunci când ameninţarea priveşte bunurile victimei.

III. În funcţie de caracterul ameninţării:

a) violenţa legitimă, care presupune exercitarea unui drept şi nu viciază consimţământul, actul juridic rămânând valabil (ex.: ameninţarea cu trimiterea în judecată sau cu executarea silită a unei hotărâri judecătoreşti definitive şi irevocabile).

b) violenţa nelegitimă, care presupune ameninţarea unei persoane fără drept şi viciază consimţământul, atrăgând nulitatea relativă a actului juridic încheiat prin constrângere.

Condiţiile de valabilitate ale violenţei:

— Ameninţarea să fie nelegitimă. Ameninţarea cu folosirea unor mijloace legale nu reprezintă o violenţă. Dimpotrivă, folosirea de mijloace ilicite pentru realizarea unui drept constituie o violenţă.

— Temerea să fie determinantă pentru încheierea actului juridic. Aceasta presupune o ameninţare de o asemenea gravitate, încât victimei i se insuflă o temere care o determină să încheie un act juridic, pe care altfel nu l-ar fi încheiat.

În cazul acestui viciu de consimţământ, *constrângerea poate fi exercitată nu numai de către cealaltă parte a actului, ci chiar şi de către o terţă persoană şi chiar de către o stare de necesitate* (ex.: vânzările de teren încheiate de ţăranii din Moldova în timpul secetei din anii 1946 – 1947 pentru preţuri ridicol de mici au fost anulate, deoarece s-au încheiat sub violenţa exercitată de starea de necesitate).

Dovada violenţei *se poate face cu orice mijloc de probă*. Cel care invocă violenţa trebuie să probeze atât constrângerea propriu-zisă, cât şi faptul că temerea insuflată a fost determinantă.

d. Leziunea

Noţiune:

Leziunea reprezintă prejudiciul material suferit de una dintre părţile actului juridic, din cauza văditei disproporţii de valoare dintre contraprestaţii.

Codul civil face referire la leziune în art. 951, precum şi în art. 1157 – 1160, 1062 – 1065.

Astfel, potrivit art. 1165 C. civ., *majorul nu poate, pentru leziune, să exercite acţiunea în resciziune*, de unde rezultă că, în principiu, leziunea nu constituie un viciu de consimţământ.

În mod excepţional, leziunea este viciu de consimţământ în cazul minorilor cu vârsta între 14 şi 18 ani, care încheie acte juridice singuri, fără acordul ocrotitorilor legali, acte pentru valabilitatea cărora nu se cere şi încuviinţarea prealabilă a autorităţii tutelare, dacă prin actele respective se produce un prejudiciu în patrimoniul minorului.

Actele juridice încheiate de minorii cu vârsta mai mică de 14 ani sunt anulabile pentru lipsa capacităţii de exerciţiu.

Elementele leziunii:

În ceea ce priveşte structura leziunii, s-au conturat două concepţii. Potrivit concepţiei obiective, consacrată de sistemul nostru de drept, leziunea presupune un singur element, respectiv disproporţia vădită de valoare dintre contraprestaţii. În concepţia subiectivă, leziunea cuprinde în structura sa două elemente: elementul obiectiv – disproporţia vădită de valoare între prestaţiile reciproce şi elementul subiectiv, ce constă în a profita de starea de nevoie în care se află cealaltă parte.

În sistemul nostru de drept, *minorul care invocă leziunea nu trebuie să dovedească decât disproporţia vădită de valoare dintre contraprestaţii*. Dacă una din părţi profită de starea de nevoie în care se găseşte cealaltă parte, actul juridic încheiat poate fi anulat pentru cauză imorală, sancţiunea aplicabilă fiind nulitatea absolută.

Condiţiile de valabilitate ale leziunii:

— Prejudiciul să fie o consecinţă directă a actului juridic încheiat;

— Prejudiciul să existe în momentul încheierii actului;

— Disproporţia de valoare dintre contraprestaţii să fie vădită.

Leziunea, ca viciu de consimţământ, poate fi invocată doar în ceea ce priveşte actele juridice de administrare, deoarece numai aceste acte pot fi încheiate de către minor în mod valabil, doar cu încuviinţarea ocrotitorului legal (pentru actele juridice de dispoziţie fiind necesar, pe lângă consimţământul ocrotitorului legal şi acordul prealabil al autorităţii tutelare).

Aşa cum prevede art. 1162 C. civ., minorul n-are acţiunea în resciziune contra obligaţiilor ce rezultă din delictele sau cvasidelictele sale. Astfel, *cealaltă parte se va putea apăra dovedind că minorul l-a indus în eroare, spunându-i că este major*, împrejurare care a fost determinantă pentru încheierea actului. În acest caz, *acţiunea în resciziune a minorului va fi respinsă*, deoarece leziunea rezultă dintr-un delict civil, iar modul de comportament al minorului probează discernământul acestuia.

2.4. Obiectul actului juridic civil

Noţiune:

Obiectul actului juridic civil constă în acţiunea sau inacţiunea la care sunt îndreptăţite sau sunt ţinute părţile (conduita părţilor).

Acţiunea poate consta în a da sau a face, iar inacţiunea presupune abţinerea de la săvârşirea unei acţiuni – a nu face. Obiectul poate fi unul complex, incluzând atât acţiuni cât şi inacţiuni. Adeseori, conduita părţilor poate privi un bun, care este obiectul derivat (material) al actului juridic civil. Se constată că obiectul actului juridic civil este identic cu obiectul raportului juridic civil.

Condiţii generale de valabilitate ale obiectului sunt următoarele:

1. obiectul să existe

Art. 1311 C. civ. prevede că, dacă în momentul vânzării, lucrul vândut era pierit în tot, aceasta este nulă. Dacă a pierit numai în parte, cumpărătorul poate alege între a se lăsa de contract sau a pretinde reducerea preţului.

Obiectul actului juridic civil poate fi şi un bun viitor, cu două excepţii: succesiunile nedeschise şi viitoarele bunuri imobile ale debitorului.

2. obiectul trebuie să fie licit şi moral, adică să fie în conformitate cu legea şi cu regulile de convieţuire socială.

Obiectul este ilicit când acţiunea sau inacţiunea părţilor contravine legii şi este imoral când conduita părţilor contravine normelor de convieţuire socială. Astfel, potrivit art. 5 C. civ., nu se poate deroga prin convenţii sau dispoziţii particulare la legile care interesează ordinea publică şi bunele moravuri.

Sancţiunea aplicabilă în cazul încheierii unui act juridic al cărui obiect contravine legii este nulitatea absolută, dacă se încalcă o normă imperativă de ordine publică, şi nulitatea relativă, în cazul încălcării unei norme imperative de ordine privată. În situaţia încheierii unui act

juridic al cărui obiect este imoral, sancţiunea aplicabilă va fi nulitatea absolută.

3. obiectul trebuie să fie în circuitul civil

Sunt în circuitul civil bunurile care pot fi dobândite sau înstrăinate prin acte juridice civile şi bunurile care pot circula cu restricţiile impuse de legile speciale (ex.: armele, stupefiantele, substanţele toxice).

Nu sunt în circuitul civil bunurile care aparţin în exclusivitate proprietăţii publice şi unele bunuri sau drepturi care nu pot fi apropiate sau înstrăinate datorită naturii lor (ex.: aerul, lumina, integritatea corporală a fiinţei umane, starea şi capacitatea persoanelor, succesiunile nedeschise). Bunurile care aparţin în exclusivitate proprietăţii publice pot fi concesionate sau închiriate.

Actul juridic civil încheiat cu nerespectarea acestei condiţii de valabilitate a obiectului este sancţionat cu nulitatea absolută.

4. obiectul trebuie să fie determinat sau determinabil

Obiectul este determinat când în cuprinsul actului sunt precizate elementele care îl individualizează şi este determinabil când actul juridic cuprinde elemente ce permit individualizarea acestuia în viitor.

Dacă bunul care face obiectul actului juridic este individual determinat (cert), el trebuie individualizat prin precizarea caracterelor sale specifice. Dacă bunul este generic determinat (de gen) trebuie precizate cantitatea, calitatea şi valoarea. În cazul în care părţile nu precizează calitatea obiectului, legea prezumă că părţile se obligă să predea bunuri de calitate medie.

Neîndeplinirea condiţiei ca obiectul să fie determinat sau determinabil atrage sancţiunea nulităţii absolute.

5. obiectul trebuie să fie posibil, condiţie care rezultă din principiul potrivit căruia nimeni nu se poate obliga la imposibil (*ad impossibilium nulla est obligatio*).

Obiectul este imposibil în ipoteza în care nicio persoană nu poate îndeplini prestaţia respectivă. Dacă obiectul este imposibil de realizat doar pentru debitor, nu şi pentru alte persoane, nu se poate vorbi despre imposibilitatea obiectului, debitorul rămânând obligat.

Imposibilitatea poate fi de ordin material, când prestaţia nu poate fi realizată datorită unei situaţii de fapt (ex.: inexistenţa unui bun individual determinat) sau de ordin juridic, când prestaţia nu se

poate îndeplini datorită unei situaţii juridice (ex.: o persoană cumpără un bun prin intermediul unui reprezentant, fără a şti că anterior încheierii actului respectiv devenise moştenitorul vânzătorului).

Condiţiile de valabilitate ale obiectului, specifice anumitor categorii de acte juridice, sunt următoarele:

1. obiectul trebuie să constituie un fapt personal al debitorului

Această condiţie există doar în ipoteza în care debitorul îşi asumă obligaţia de a face la încheierea unui act juridic civil şi rezultă din principiul potrivit căruia nimeni nu poate fi obligat decât prin voinţa sa şi nu prin voinţa altuia. Debitorul se poate obliga să execute doar propria sa prestaţie, neputându-şi asuma executarea unei obligaţii de către o altă persoană.

Totuşi, este valabilă *convenţia de porte-fort, prin care o parte se obligă faţă de alta să depună toate diligenţele pentru ca un terţ să încheie sau să ratifice un act juridic cu aceasta*. Terţul nu este obligat, dacă nu încheie sau nu ratifică actul respectiv.

Această condiţie prezintă importanţă în cazul actelor juridice *intuitu personae* (ex.: contractul de donaţie, contractul de mandat), în care calităţile debitorului sunt avute în vedere la încheierea actului juridic.

2. cel care îşi asumă obligaţia de a da trebuie să fie titularul dreptului

Această condiţie constituie o aplicare a principiului potrivit căruia nimeni nu se poate obliga la ceva ce nu are şi nimeni nu poate transmite mai multe drepturi decât are (*Nemo dat quod non habet* şi *Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habit*) şi se impune în cazul actelor juridice constitutive sau translative de drepturi.

Condiţia ridică problema valabilităţii actului juridic prin care se înstrăinează bunul aparţinând altei persoane. În acest sens, se disting următoarele ipoteze:

— Bunul este individual determinat:

— Dacă ambele părţi au fost de bună-credinţă sau cel puţin dobânditorul a fost de bună-credinţă (a crezut că vânzătorul este proprietarul bunului), sancţiunea aplicabilă actului juridic încheiat în condiţiile unei erori asupra calităţilor esenţiale ale vânzătorului este nulitatea relativă;

— Dacă ambele părţi au fost de rea-credinţă (ştiau că

vânzătorul nu este proprietarul bunului), sancţiunea aplicabilă actului juridic este nulitatea absolută pentru cauză ilicită.

— Bunul este generic determinat sau este un bun viitor: actul juridic prin care o persoană înstrăinează un bun generic determinat, fără a avea calitatea de proprietar, este un act valabil încheiat, deoarece, în cazul acestor bunuri, dreptul de proprietate nu se transmite în momentul încheierii actului juridic.

3. existenţa autorizaţiei administrative sau judiciare prevăzute de lege

Uneori, legea prevede obţinerea unei autorizaţii administrative pentru valabilitatea actelor juridice ce au ca obiect material anumite bunuri (ex.: armele, stupefiantele, substanţele toxice).

2.5. Cauza actului juridic civil

Noţiune:

Cauza actului juridic civil reprezintă scopul concret, motivul determinant în vederea căruia se încheie un act juridic şi este reglementată de art. 948 şi 966 – 968 C. civ.

Elementele cauzei actului juridic civil sunt următoarele:

a. scopul imediat sau apropiat (*causa proxima*), ce constă într-un element abstract, obiectiv şi invariabil pentru aceeaşi categorie de acte juridice. Astfel, pentru contractele bilaterale scopul imediat este contraprestaţia celeilalte părţi, pentru actele reale – remiterea bunului, iar pentru liberalităţi – intenţia de a gratifica.

b. scopul mediat sau îndepărtat (*causa remota*), care constă într-un element concret, subiectiv şi variabil pentru fiecare act juridic, şi este motivul principal, determinant al încheierii actului. De pildă, o persoană cumpără un apartament pentru a locui în el, o altă persoană cumpără un apartament pentru a-l închiria, altcineva cumpără un apartament pentru a-l dona.

Condiţiile de valabilitate ale cauzei sunt următoarele:

1. trebuie să existe

Când scopul lipseşte din cauza lipsei discernământului, sunt inexistente atât scopul imediat cât şi scopul mediat, având în vedere că voinţa juridică include în structura sa consimţământul şi cauza. Sancţiunea aplicabilă inexistenţei cauzei datorită lipsei discernământului este nulitatea relativă a actului juridic.

Când scopul lipseşte din cauza inexistenţei scopului imediat (lipsa contraprestaţiei – în cazul contractelor bilaterale, lipsa predării

bunului – în cazul actelor juridice reale, lipsa intenţiei de a gratifica – în cazul liberalităţilor), sancţiunea aplicabilă este nulitatea absolută a actului juridic, deoarece lipseşte o condiţie de valabilitate a acestuia.

2. trebuie să fie reală

Cauza este falsă atunci când partea se află în eroare cu privire la motivul determinant al încheierii actului juridic, adică asupra scopului mediat.

3. trebuie să fie licită şi morală.

Cauza este ilicită când este prohibită de legi şi este imorală când este contrară bunelor moravuri. Actul juridic fondat pe o cauză ilicită sau imorală va fi afectat de nulitate absolută.

Proba cauzei:

Sarcina probei va reveni celui care pretinde nevalabilitatea sau inexistenţa cauzei. Având în vedere că trebuie dovedită o situaţie de fapt, *se poate folosi orice mijloc de probă*.

Proba cauzei trebuie analizată în mod distinct, în funcţie de cele două elemente ale cauzei:

— *Scopul imediat*, care *este simplu de probat*, având în vedere că este identic la toate actele juridice din aceeaşi categorie. Astfel, proba scopului imediat se face concomitent cu proba actului juridic.

— *Scopul mediat este dificil de probat*, având în vedere că este un element intern psihologic, care diferă pentru fiecare act juridic în parte. Având în vedere că proba directă nu se poate face, se vor proba fapte conexe, din existenţa cărora se vor trage concluzii legate de scopul mediat. De exemplu, în ipoteza unei cauze false privind persoana, va fi suficient să se probeze calităţile persoanei care au determinat încheierea actului juridic.

2.6. Forma actului juridic civil

Noţiune:

În sensul larg al noţiunii, forma actului juridic desemnează condiţiile de formă ce trebuie îndeplinite de actul juridic pentru valabilitatea sa, pentru proba sa şi pentru opozabilitatea sa faţă de terţi.

În sens restrâns, forma actului juridic reprezintă modalitatea de exteriorizare a voinţei, realizată cu intenţia de a produce efecte juridice.

Principiul consensualismului:

Art. 948 C. civ., care enumeră condiţiile de validitate ale actului

juridic, nu prevede şi forma acestuia, ceea ce înseamnă că, de regulă, actele juridice civile nu trebuie să îmbrace o anumită formă. Aşadar, în materie de formă a actelor juridice civile se aplică principiul consensualismului, potrivit căruia simpla manifestare de voinţă este suficientă pentru încheierea valabilă a actului juridic. Principiul constituie o aplicaţie a libertăţii în materia încheierii actelor juridice şi răspunde necesităţilor unui circuit civil rapid şi bazat pe încredere.

Excepţiile de la principiul consensualismului sunt următoarele:

a. forma cerută pentru valabilitatea actului juridic (*ad validitatem*, *ad solemnitatem*) – acea cerinţă a legii ce constă în îndeplinirea anumitor formalităţi pentru ca actul juridic să fie valabil. Nerespectarea acestei condiţii atrage nulitatea absolută a actului încheiat. *Forma ad validitatem constituie un element esenţial*, *de validitate a actului juridic civil*, alături de capacitate, consimţământ, obiect şi cauză.

Această condiţie se justifică prin interesul statului de a controla încheierea actelor juridice ce prezintă o importanţă deosebită pentru societate. De asemenea, părţile sunt atenţionate asupra importanţei actului pe care îl încheie şi se protejează interesele terţelor persoane.

Actele care, potrivit legii, trebuie încheiate *ad validitatem* într-o anumită formă, poartă denumirea de *acte solemne sau formale*, aşa cum sunt următoarele:

— Contractul de donaţie se face prin act autentic;

— Testamentul poate fi olograf, încheiat prin act autentic sau în formă mistică;

— Ipoteca convenţională poate fi constituită prin act autentic;

— Actele juridice între vii, având ca obiect înstrăinarea de terenuri, trebuie încheiate în formă autentică;

— Contractul de arendare trebuie încheiat în formă scrisă;

— Actele constitutive ale societăţilor comerciale trebuie să încheiate în formă autentică;

— Actul de căsătorie trebuie încheiat în formă solemnă;

— Recunoaşterea unui copil se poate face prin declaraţie la serviciul de stare civilă, prin înscris autentic sau prin testament.

Actul juridic trebuie să îmbrace în întregime forma solemnă. Un act juridic aflat într-un raport de interdependenţă cu un act juridic solemn şi cel care determină ineficienţa acestuia trebuie să respecte forma solemnă (ex.: mandatul pentru încheierea unui act juridic

autentic trebuie încheiat tot în formă autentică).

b. forma cerută pentru probaţiunea actului juridic (*ad probationem*) – acea cerinţă a legii sau a părţilor ce constă în întocmirea unui înscris pentru a dovedi existenţa actului juridic încheiat. Aşadar, actele juridice trebuie încheiate în formă scrisă.

Nerespectarea acestei condiţii are drept consecinţă imposibilitatea dovedirii actului juridic cu alte mijloace de probă (martori sau prezumţii), fără a atrage nulitatea actului. Legea permite, însă, în cazul nerespectării formei *ad probationem*, executarea obligaţiilor asumate prin încheierea actului.

Respectarea acestei cerinţe de formă are drept efect redarea fidelă a manifestării de voinţă a părţilor şi împiedicarea unor interpretări echivoce, înlăturarea nesiguranţei şi prevenirea unor litigii.

Codul civil prevede respectarea formei ad probationem astfel:

— Cu caracter general, în art. 1191 alin. 1 C. civ., pentru categoria actelor juridice al căror obiect are o valoare mai mare decât 250 de lei;

— Cu caracter particular, pentru anumite acte juridice civile, cum ar contractul de locaţiune, contractului de depozit, tranzacţia, contractul de închiriere a locuinţelor, contractul de sponsorizare, contractul de asigurare, contractul de concesiune a drepturilor patrimoniale de autor.

c. forma cerută pentru opozabilitatea actului juridic faţă de terţi, care constă în acele formalităţi cerute de lege pentru ca actul juridic să fie opozabil şi persoanelor care nu au participat la încheierea lui, având drept scop protejarea drepturilor ori intereselor acestora.

Nerespectarea acestei cerinţe de formă nu atrage nulitatea actului juridic, ci inopozabilitatea actului juridic, adică imposibilitatea părţilor de a invoca drepturile izvorâte din actul juridic respectiv faţă de terţi, care, pot ignora actul încheiat. Între părţi, însă, actul respectiv îşi produce toate efectele.

Această condiţie de formă este cerută de lege în mod obligatoriu în materia drepturilor reale, existând interesul ca acestea să fie aduse la cunoştinţa terţelor persoane, pentru ca actele juridice referitoare la aceste drepturi să le fie opozabile. Pentru a fi respectată, s-a creat un *sistem de publicitate imobiliară*, ce constă în întocmirea unor evidenţe de către organele statului privind transmiterea şi constituirea acestor

drepturi reale, în vederea cunoaşterii exacte a situaţiei lor juridice de către terţele persoane. Măsurile de publicitate trebuie îndeplinite după naşterea valabilă a operaţiunii juridice.

Forma cerută pentru opozabilitatea actului juridic faţă de terţi cunoaşte *aplicaţii* diverse:

— Darea de dată certă înscrisului sub semnătură privată;

— Publicitatea imobiliară prin Registrul de Carte Funciară – un registru public care conţine evidenţa tuturor proprietarilor succesivi ai bunurilor imobile şi a ipotecilor existente asupra lor;

— Publicitatea constituirii gajului şi a contractului de leasing, care are ca obiect bunuri mobile, prin înscrierea lor în Arhiva Electronică de Garanţii Reale Mobiliare;

— Înscrierea în Registrul de Carte Funciară a contractelor de închiriere încheiate pe o perioadă de timp mai mare de 3 ani şi a contractelor de leasing care au ca obiect un bun imobil;

— Înregistrarea contractelor de concesiune a terenurilor de orice natură în registrele de publicitate imobiliară;

— Înregistrarea contractului de arendare la consiliul local;

— Înregistrările şi înscrierile prevăzute de lege în materii de invenţii, desene şi modele industriale, mărci şi denumiri geografice;

— Înregistrările în materia dreptului de autor şi a drepturilor conexe.

Bibliografie:

1. Apetrei I., *Drept civil. Partea generală*, Ed. Cantes, Iaşi, 2004;

2. Beleiu Gh., *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2003;

3. Boroi G., *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

4. Poenaru E., *Drept civil. Teoria generală. Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

5. Rauschi Şt., Popa Gh., Rauschi Şt. Drept civil. Teoria generală. Persoana fizică. Persoana juridică, Ed. Junimea, Iaşi, 2000;

6. Ungureanu O., *Manual de drept civil. Partea generală*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1999;

7. Andrei Petru P., Apetrei I., *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică*, Ed. Ankarom, Iaşi, 1998;

8. Dogaru I., *Elementele dreptului civil*, Ed. Şansa, Bucureşti, 1998;

9. Lupan E., *Introducere în dreptul civil*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 1998;

10. Pop T., *Drept civil român. Teoria generală*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1993;

11. Cosmovici P.M., *Introducere în dreptul civil*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1993;

12. Ionaşcu T., *Tratat de drept civil, Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei, 1967;

13. Codul civil.

Întrebări de evaluare:

1. Enumeraţi condiţiile de valabilitate ale actului juridic civil.
2. Definiţi reprezentarea.
3. Prezentaţi condiţiile reprezentării.
4. Daţi exemple de reprezentare legală.
5. Definiţi reprezentarea convenţională şi cea judiciară.
6. Prezentaţi efectele reprezentării.
7. Prezentaţi etapele formării voinţei juridice.
8. Enumeraţi principiile voinţei juridice.
9. Definiţi consimţământul.
10. Prezentaţi condiţiile de valabilitate ale consimţământului.
11. Definiţi eroarea-obstacol şi prezentaţi formele sale. Care este sancţiunea aplicabilă actului juridic civil încheiat în prezenţa erorii-obstacol?
12. Eroarea-obstacol reprezintă un viciu de consimţământ sau o lipsă a consimţământului?
13. Definiţi viciile de consimţământ. Care este sancţiunea aplicabilă actului juridic civil încheiat în prezenţa viciilor de consimţământ? Cum se face dovada viciilor de consimţământ?
14. Definiţi eroarea – viciu de consimţământ şi prezentaţi formele sale.
15. Prezentaţi condiţiile de valabilitate ale erorii – viciu de consimţământ.
16. Eroarea uşoară este sau nu un viciu de consimţământ? Aceasta atrage sau nu nulitatea actului juridic civil?
17. Eroarea de drept este sau nu un viciu de consimţământ?
18. Definiţi dolul – viciu de consimţământ. Prezentaţi elementele sale şi condiţiile de valabilitate ale acestuia.
19. Ce înseamnă un dol prin reticenţă?

20. Ce înseamnă un dol sub forma sugestiei şi a captaţiei?

21. Definiţi violenţa – viciu de consimţământ. Prezentaţi elementele sale şi condiţiile de valabilitate ale acesteia.

22. Prezentaţi formele violenţei.

23. Violenţa legitimă este sau nu un viciu de consimţământ?

24. Definiţi leziunea – viciu de consimţământ. Prezentaţi elementele sale şi condiţiile de valabilitate ale acesteia.

25. Ce categorie de persoane poate invoca leziunea ca viciu de consimţământ?

26. Definiţi obiectul actului juridic civil.

27. Prezentaţi condiţiile generale şi cele speciale de valabilitate ale obiectului actului juridic civil.

28. Ce înţelegeţi prin convenţia de *porte-fort*?

29. Definiţi cauza actului juridic civil. Prezentaţi elementele sale şi condiţiile de valabilitate ale acesteia.

30. Cum se realizează proba cauzei actului juridic civil?

31. Definiţi forma actului juridic civil.

32. Ce înţelegeţi prin principiul consensualismului? Care sunt excepţiile de la acest principiu? Care dintre aceste excepţii constituie o condiţie de validitate a actului juridic civil?

33. Definiţi forma *ad validitatem* şi daţi exemple concrete. Ce sancţiune intervine în cazul nerespectării acesteia?

34. Definiţi forma *ad probationem* şi daţi exemple concrete. Ce sancţiune intervine în cazul nerespectării acesteia?

35. Definiţi forma cerută pentru opozabilitatea faţă de terţi şi daţi exemple concrete. Ce sancţiune intervine în cazul nerespectării acesteia?

b) SECŢIUNEA III

CLASIFICAREA ACTELOR JURIDICE CIVILE

3.1. Acte juridice pure şi simple şi acte juridice afectate de modalităţi

În funcţie de legătura actelor juridice cu modalităţile, actele juridice pot fi clasificate astfel:

1. actul juridic pur şi simplu – a cărui naştere, modificare sau stingere nu este afectată de un eveniment. Efectele acestor acte se produc imediat şi definitiv. Unele acte juridice nu pot fi decât pure şi simple (ex.: căsătoria, adopţia, recunoaşterea filiaţiei).

2. actul juridic afectat de modalităţi – actul a cărui naştere,

modificare sau stingere depinde de un eveniment viitor. Unele acte juridice, prin natura lor, sunt afectate de o modalitate (ex.: testamentul este afectat de termen, contractul de asigurare este afectat de condiţie).

Importanţa clasificării are în vedere două aspecte:

a) *valabilitatea actelor juridice* (dacă unele acte juridice prin natura lor sunt afectate de modalităţi, lipsa modalităţii atrage ineficacitatea actului);

b) *producerea efectelor juridice*.

3.2. Acte juridice unilaterale, acte juridice bilaterale şi acte juridice multilaterale.

În funcţie de numărul părţilor participante la încheierea unui act juridic, actele juridice pot fi clasificate astfel:

1. actul juridic unilateral – care ia naştere prin voinţa unei singure părţi (ex.: testamentul, acceptarea unei succesiuni, renunţarea la succesiune, recunoaşterea unui copil din afara căsătoriei, mărturisirea, oferta de a contracta, promisiunea publică de recompensă, confirmarea unui act juridic anulabil).

Manifestarea de voinţă a unei singure părţi nu este întotdeauna echivalentă cu manifestarea de voinţă a unei singure persoane. De exemplu, mai multe persoane care fac împreună o promisiune publică de recompensă constituie o singură parte, iar actul respectiv este un act juridic unilateral.

Actul juridic unilateral nu trebuie confundat cu contractul unilateral. Acesta din urmă ia naştere prin manifestarea de voinţă a doua părţi, dar este unilateral în sensul că numai una din părţi îşi asumă o obligaţie. De exemplu, contractul de donaţie presupune manifestarea de voinţă a doua părţi, donatorul şi donatarul, însă numai donatorul îşi asumă o obligaţie (de a preda un lucru), donatarul nefiind obligat cu nimic. Actul juridic unilateral, însă, nu poate fi niciodată un contract.

2. actul juridic bilateral (sinalagmatic) – care ia naştere prin manifestarea de voinţă a doua părţi. Majoritatea contractelor sau a convenţiilor sunt acte juridice bilaterale (ex.: contractul de vânzare-cumpărare, contractul de donaţie, contractul de locaţiune, contractul de schimb).

3. actul juridic multilateral – care ia naştere prin manifestarea de voinţă a trei sau mai multe părţi (ex.: contractul de societate).

Importanţa practică a clasificării se referă la:

a) *valabilitatea actelor juridice sub aspectul numărului de voinţe necesar* pentru încheierea lor;

b) *regimul juridic diferit al viciilor de consimţământ* (eroarea poate exista atât în cazul actelor juridice unilaterale, cât şi în cazul celor bilaterale; dolul şi violenţa sunt aplicabile, de regulă, doar actelor juridice bilaterale; leziunea poate viza doar un număr redus de acte juridice bilaterale);

c) *posibilitatea revocării actelor juridice* (actele unilaterale sunt irevocabile, cu excepţia cazurilor prevăzute de lege în mod expres, iar actele bilaterale şi cele multilaterale pot fi revocate de comun acord de către părţi (*mutus dissensus*), aşa cum au fost încheiate (*mutus consensus*).

3.3. Acte juridice consensuale, acte juridice formale (solemne) şi acte juridice reale

În funcţie de cerinţa formării valabile a actelor juridice, acestea pot fi clasificate astfel:

1. actul juridic consensual – care ia naştere în mod valabil prin simpla manifestare de voinţă a părţilor (*solo consensus*).

În dreptul civil român încheierea actelor juridice este guvernată de principiul consensualismului, ceea ce înseamnă că actele juridice consensuale constituie regula în materie, iar celelalte categorii constituie excepţia.

Dacă doresc, părţile pot să consemneze manifestarea lor de voinţă într-un înscris, însă nu pentru valabilitatea actului, ci pentru a-şi asigura un mijloc de probă al actului juridic încheiat.

2. actul juridic formal (solemn) – pentru a cărui valabilitate consimţământul trebuie exprimat într-o anumită formă (*ad validitatem sau ad solemnitatem*), cerută de lege în mod expres (ex.: testamentul, contractul de donaţie, contractul de vânzare-cumpărare a unei suprafeţe de teren, adopţia, căsătoria).

Nerespectarea cerinţei de formă impusă de lege, de regulă forma autentică, atrage nulitatea actului încheiat.

3. actul juridic real – pentru a cărui încheiere valabilă manifestarea de voinţă trebuie însoţită de predarea (remiterea) bunului ce face obiectul material al actului juridic (ex.: împrumutul, depozitul, darul manual, transportul de mărfuri).

Această clasificare este *importantă* sub următoarele aspecte:

a) în ceea ce priveşte *încheierea valabilă a actelor juridice*;

b) pentru *încheierea unui act juridic solemn prin mandatar*, este necesar ca şi procura să fie încheiată în formă solemnă, pentru a se respecta principiul simetriei de formă;

c) în ceea ce priveşte *posibilitatea de modificare a actelor juridice*, dacă actul este solemn, el nu va putea fi modificat decât printr-un act în formă solemnă;

d) *probele* au un regim juridic diferit pentru categoriile de acte juridice cuprinse în cadrul acestei clasificări.

3.4. Acte juridice constitutive, acte juridice translative şi acte juridice declarative

În funcţie de efectele produse, actele juridice se clasifică astfel:

1. actul juridic constitutiv de drepturi – care dă naştere unor drepturi şi obligaţii ce nu au existat în trecut (ex.: adopţia, căsătoria, actul prin care se constituie un drept de gaj ori de ipotecă). Efectele actelor constitutive se produc numai pentru viitor.

2. actul juridic translativ de drepturi – prin care se transmite un drept din patrimoniul uneia din părţi, în patrimoniul celeilalte părţi (ex.: contractul de vânzare-cumpărare, contractul de donaţie, testamentul, cesiunea de creanţă).

Spre deosebire de actele juridice constitutive, care creează drepturi şi obligaţii ce nu au existat anterior, în cazul actelor juridice translative, este vorba despre strămutarea unor drepturi preexistente în patrimoniul transmiţătorului.

3. actul juridic declarativ de drepturi – prin care se constată, se consolidează sau se definitivează drepturi preexistente (ex.: partajul, tranzacţia, confirmarea unui act juridic anulabil).

Importanţa acestei clasificări priveşte următoarele aspecte:

a) în timp ce *actele juridice constitutive şi actele juridice translative de drepturi produc efecte numai pentru viitor* (*ex nunc*), *actele juridice declarative de drepturi produc efecte atât pentru viitor, cât şi pentru trecut* (*ex tunc*);

b) calitatea de având-cauză o poate avea doar dobânditorul unui drept printr-un act juridic constitutiv sau translativ de drepturi, nu şi partea dintr-un act juridic declarativ de drepturi;

c) numai actele juridice constitutive şi cele translative de drepturi sunt supuse publicităţii imobiliare;

d) numai actele juridice translative de drepturi pot constitui just

titlu pentru uzucapiunea de 10 – 20 de ani;

e) numai *actele juridice constitutive şi cele translative de drepturi sunt supuse rezoluţiunii*, *ori*, *după caz*, *rezilierii*, nu şi actele juridice declarative de drepturi.

3.5. Acte juridice cu titlu oneros şi acte juridice cu titlu gratuit

În funcţie de scopul urmărit de părţi la încheierea actelor juridice, acestea se clasifică astfel:

1. actul juridic cu titlu oneros – prin care fiecare parte a unui act juridic urmăreşte de la cealaltă un contraechivalent sau o contraprestaţie (ex.: contractul de vânzare-cumpărare, contractul de închiriere, contractul de schimb, împrumutul cu dobândă). A nu se înţelege de aici că prestaţiile părţilor trebuie să fie echivalente.

În funcţie de gradul de determinare a prestaţiilor, actele juridice cu titlu oneros se subclasifică astfel:

— *Actul juridic comutativ* – acel act cu titlu oneros în cadrul căruia existenţa şi întinderea drepturilor şi obligaţiilor părţilor este cunoscută din momentul încheierii actului juridic (ex.: contractul de vânzare-cumpărare, contractul de locaţiune).

— *Actul juridic aleatoriu* – acel act cu titlu oneros pentru care existenţa şi întinderea drepturilor şi obligaţiilor părţilor depinde de un eveniment viitor şi nesigur (*alea*) (ex.: contractul de asigurare, contractul de rentă viageră). Fiecare din părţi are şansa unui câştig sau poate suporta riscul unei pierderi, însă aceste elemente nu pot fi apreciate în momentul încheierii actului juridic, ci doar în momentul îndeplinirii (neîndeplinirii) evenimentului viitor şi nesigur.

Interesul practic al acestei subclasificări priveşte următoarele aspecte:

— Numai actele juridice comutative pot fi anulate pentru leziune;

— Actele juridice aleatorii referitoare la jocurile de noroc interzise sunt afectate de nulitate absolută pentru cauză ilicită.

2. actul juridic cu titlu gratuit – prin care o parte o gratifică pe cealaltă, fără a urmări obţinerea unei contraprestaţii sau a unui contraechivalent.

După cum se micşorează sau nu patrimoniul dispunătorului, *aceste acte se subclasifică astfel*:

— *Liberalităţile* – acte juridice cu titlu gratuit prin care dispunătorul îşi micşorează patrimoniul în favoarea gratificatului, fără

a primi un echivalent (ex.: contractul de donaţie, legatul).

— *Actele dezinteresate* – actele juridice cu titlu gratuit prin care o parte efectuează o prestaţie celeilalte părţi, fără a-şi micşora patrimoniul şi fără a pretinde o contraprestaţie (ex.: împrumutul fără dobândă, mandatul gratuit, depozitul gratuit).

Subclasificarea în liberalităţi şi acte dezinteresate este importantă sub următoarele aspecte:

— În ceea ce priveşte cerinţele de formă, liberalităţile sunt acte juridice formale, în timp ce actele dezinteresate sunt, de regulă, acte consensuale;

— În materie de succesiune, numai liberalităţile sunt supuse reducţiunii şi raportului.

Clasificarea actelor juridice în acte cu titlu oneros şi acte cu titlu gratuit prezintă *importanţă* practică din următoarele puncte de vedere:

a) *sub aspectul cerinţelor de formă, legea este mai exigentă în cazul actelor juridice cu titlu gratuit*, impunând, de regulă, respectarea unei anumite forme;

b) *capacitatea părţilor are un regim juridic diferit pentru cele două categorii de acte juridice*, legea ocrotind persoanele incapabile şi pe cele cu capacitate de exerciţiu restrânsă, care nu pot încheia acte juridice cu titlu gratuit, nici personal şi nici prin reprezentanţii lor legali;

c) *viciile de consimţământ au, de asemenea, un regim juridic diferit* pentru cele două categorii de acte juridice;

d) *răspunderea este apreciată cu mai multă severitate în cazul actelor juridice cu titlu oneros*.

3.6. Acte juridice de conservare, acte juridice de administrare, acte juridice de dispoziţie

În funcţie de importanţa actelor juridice în raport cu patrimoniul persoanei care le încheie, acestea se clasifică astfel:

1. actul juridic de conservare – care are drept scop păstrarea sau preîntâmpinarea pierderii unui drept subiectiv civil (ex.: transcrierea unui act constitutiv sau translativ de proprietate, înscrierea unei ipoteci, întreruperea prescripţiei, somaţia).

Având în vedere valoarea dreptului care se păstrează sau a cărui pierdere se previne, actele juridice de conservare sunt întotdeauna acte avantajoase pentru patrimoniul persoanei, presupunând

cheltuieli reduse în raport cu valoarea dreptului respectiv. De aceea, aceste acte pot fi încheiate şi de persoanele lipsite de capacitate de exerciţiu (minorii sub 14 ani şi interzişii judecătoreşti) sau cu capacitate restrânsă de exerciţiu (minorii cu vârsta cuprinsă între 14 – 18 ani).

Aceste acte presupun efectuarea anumitor operaţiuni juridice de îndeplinirea cărora depinde conservarea unui drept şi nu se referă la păstrarea materială a bunurilor, cum ar fi recondiţionarea unei colecţii de cărţi.

2. actul juridic de administrare – care are drept scop punerea în valoare, exploatarea normală a unui bun sau a unui patrimoniu (ex.: perceperea fructelor sau a veniturilor unui bun, închirierea unui bun, asigurarea unui bun, efectuarea de reparaţii).

Având în vedere importanţa lor mai mare în raport cu actele de conservare, actele de administrare nu pot fi încheiate de persoanele lipsite de capacitate de exerciţiu decât prin intermediul reprezentantului legal, iar persoanele cu capacitate de exerciţiu restrânsă pot încheia astfel de acte cu încuviinţarea prealabilă a ocrotitorului legal şi chiar fără o astfel de încuviinţare, dacă actele respective nu produc niciun prejudiciu acestora.

3. actul juridic de dispoziţie – care presupune înstrăinarea unui bun, a unui drept din patrimoniul unei persoane sau constituirea unui drept real principal sau accesoriu asupra unui bun (ex.: vânzarea-cumpărarea, donaţia, schimbul, constituirea unei ipoteci, a unui gaj, renunţarea la un drept).

Având în vedere rezultatul acestor acte juridice, de ieşire din patrimoniu a unui drept, a unui bun, sau de grevare a unui bun cu sarcini reale, ele pot fi încheiate în principal de persoanele cu deplină capacitate de exerciţiu. Persoanele cu capacitate de exerciţiu restrânsă pot încheia acte juridice de dispoziţie numai cu încuviinţarea ocrotitorului legal şi a autorităţii tutelare, iar persoanele lipsite de capacitate de exerciţiu pot încheia astfel de acte numai prin intermediul reprezentantului legal şi cu încuviinţarea prealabilă a autorităţii tutelare.

Importanţa acestei clasificări priveşte:

a) *capacitatea de a încheia acte juridice civile*;

b) acceptarea succesiunii şi renunţarea la succesiune;

c) reprezentarea la încheierea actelor juridice civile;

d) efectele desfiinţării actului juridic civil faţă de terţii de bună-credinţă.

3.7. Acte juridice cu executare imediată şi acte juridice cu executare succesivă

În funcţie de modul de executare, actele juridice se clasifică astfel:

1. actul juridic cu executare imediată (*uno ictu*) – care se execută printr-o singură prestaţie a debitorului (ex.: contractul de vânzare-cumpărare, contractul de donaţie). Aceste acte mai poartă denumirea de acte juridice cu executare dintr-odată sau acte juridice cu executare instantanee.

2. actul juridic cu executare succesivă – care se execută în timp, fie printr-o serie de prestaţii succesive, fie printr-o prestaţie continuă (ex.: contractul de vânzare-cumpărare cu plata în rate, contractul de închiriere, contractul de împrumut cu dobândă, contractul de rentă viageră, contractul de arendare).

Importanţa acestei clasificări are în vedere următoarele aspecte:

a) *în cazul actelor executare imediată*, *neexecutarea culpabilă sau executarea necorespunzătoare este sancţionată cu rezoluţiunea*, *actul juridic fiind desfăcut cu caracter retroactiv*; *în cazul actelor cu executare succesivă va opera rezilierea*, *actul juridic fiind desfăcut numai pentru viitor*;

b) *în cazul actelor cu executare imediată sancţiunea nulităţii are caracter retroactiv* (*ex tunc*), considerându-se că actul nu s-a încheiat niciodată, în timp ce *în cazul actelor cu executare succesivă*, *nulitatea va produce efecte numai pentru viitor* (*ex nunc*);

c) în cazul actelor cu executare imediată, dacă debitorul nu-şi execută prestaţia, creditorul îl va putea acţiona în justiţie într-un anumit interval de timp (termen de prescripţie), care va începe să curgă din momentul în care obligaţia ajunsă la scadenţă nu a fost executată. *În cazul actelor cu executare succesivă*, *pentru fiecare neexecutare a unei prestaţii, va curge un termen de prescripţie distinct*.

3.8. Acte juridice între vii şi acte juridice pentru cauză de moarte.

În funcţie de criteriul momentului în care se produc efectele actelor juridice, acestea se clasifică astfel:

1. actul juridic între vii (*inter* vivos) – încheiat cu intenţia de a produce efecte în timpul vieţii autorului (autorilor) lui. Marea

majoritate a actelor juridice civile fac parte din această categorie.

2. actul juridic pentru cauză de moarte (*mortis causa*) – încheiat cu intenţia de a produce efecte numai după decesul autorului său (ex.: testamentul, asigurarea asupra vieţii).

Importanţa acestei clasificări vizează următoarele aspecte:

a) actele juridice între vii, fiind nelimitate ca număr, nu sunt toate prevăzute de lege, în timp ce actele pentru cauză de moarte sunt limitate ca număr şi se bucură de o reglementare detaliată;

b) *din punctul de vedere al formei*, actele juridice între vii sunt consensuale şi numai prin excepţie formale, în timp ce *actele juridice pentru cauză de moarte sunt acte formale* (*solemne*);

c) capacitatea de a dispune prin acte juridice între vii este diferită de *capacitatea de a dispune prin acte pentru cauză de moarte, în acest ultim caz existând unele îngrădiri*, referitoare la ambele părţi ale raportului juridic.

3.9. Acte juridice patrimoniale şi acte juridice nepatrimoniale

În funcţie de natura conţinutului lor, actele juridice pot fi clasificate astfel:

1. actul juridic patrimonial – al cărui conţinut este evaluabil în bani. Astfel de acte sunt, de regulă, cele referitoare la drepturile reale şi la drepturile de creanţă (ex.: contractul de vânzare-cumpărare, contractul de donaţie, contractul de împrumut).

2. actul juridic nepatrimonial – al cărui conţinut nu este evaluabil în bani.

Din această categorie fac parte actele referitoare la drepturile nepatrimoniale (ex.: înţelegerea viitorilor soţi cu privire la numele pe care ei îl vor purta în timpul căsătoriei).

Importanţa acestei clasificări priveşte:

a) efectele nulităţii, în cazul actelor juridice nepatrimoniale neputându-se pune problema restituirii prestaţiilor;

b) ocrotirea persoanelor incapabile.

3.10. Acte juridice subiective şi acte juridice condiţie

În funcţie de rolul jucat de voinţa părţilor în stabilirea conţinutului actelor juridice, acestea se clasifică astfel:

1. actul juridic subiectiv – al cărui conţinut este stabilit prin voinţa liberă a autorului lui. Această categorie de acte reprezintă regula în materie, unul dintre principiile dreptului civil fiind acela al libertăţii încheierii actelor juridice civile. Marea majoritate a actelor

juridice civile fac parte din această categorie.

2. actul juridic condiţie – prin care autorul lui îşi manifestă voinţa doar în legătură cu încheierea actului, nu şi în ceea ce priveşte conţinutul lui, prestabilit prin norme imperative (ex.: adopţia, căsătoria).

Importanţa acestei clasificări constă în următoarele:

a) actele juridice subiective sunt nelimitate ca număr, neputând fi toate reglementate de lege, în timp ce actele juridice condiţie nu sunt decât cele limitativ prevăzute de lege;

b) în ceea ce priveşte *regimul juridic aplicabil*, acesta *este mai flexibil în cazul actelor juridice subiective* (părţile putând deroga de la normele juridice dispozitive), decât în cazul actelor juridice condiţie (în care părţile nu pot modifica conţinutul lor, stabilit în mod imperativ de lege).

3.11. Acte juridice cauzale şi acte juridice abstracte

În funcţie de dependenţa actelor juridice de cauza acestora, există:

1. actul juridic cauzal – a cărui valabilitate presupune valabilitatea cauzei sale. Prin urmare, dacă scopul actului juridic cauzal nu este valabil, actul respectiv este nul. Din această categorie face parte marea majoritate a actelor juridice civile.

2. actul juridic abstract – a cărui valabilitate este independentă de valabilitatea cauzei sale (ex.: cecul, obligaţiile cec, cambia, biletul la ordin).

Actele juridice abstracte au apărut din necesitatea de a satisface cerinţele unui circuit civil rapid şi sigur, fără a se pune mereu în discuţie valabilitatea operaţiilor juridice respective sub aspectul cauzei lor.

Clasificarea prezintă *importanţă* sub aspectul valabilităţii actelor juridice şi în ceea ce priveşte mijloacele de probă.

3.12. Acte juridice strict personale şi acte juridice care se pot încheia prin reprezentant

În funcţie de modalitatea de încheiere a actelor juridice, acestea se clasifică astfel:

1. actul juridic strict personal – care poate fi încheiat numai de către partea interesată, nu şi prin intermediul unui reprezentant (ex.: căsătoria, recunoaşterea filiaţiei, testamentul).

2. actul juridic care se poate încheia prin reprezentant – care

poate fi încheiat de partea interesată fie personal, fie prin intermediul unui reprezentant. Din această categorie fac parte majoritatea actelor juridice civile.

Importanţa acestei clasificări priveşte următoarele aspecte:

a) *actele juridice care se pot încheia prin reprezentant constituie regula*, iar actele juridice strict personale reprezintă excepţia, prin urmare acestea din urmă pot fi numai cele prevăzute de lege în mod expres;

b) valabilitatea actelor juridice strict personale se apreciază numai în raport cu autorii lor, în timp ce *valabilitatea actelor juridice care se pot încheia prin reprezentant va fi apreciată atât în funcţie de autorii lor*, *cât şi în funcţie de persoana reprezentantului*;

c) problema încheierii de acte juridice strict personale nu se poate pune decât în cazul persoanelor fizice;

d) în materia capacităţii de a încheia acte juridice, există reguli speciale referitoare la actele juridice care se încheie prin reprezentare.

3.13. Acte juridice principale şi acte juridice accesorii

În raport de corelaţia existentă între actele juridice, acestea se clasifică astfel:

1. actul juridic principal – care are o existenţă de sine stătătoare, independentă de existenţa altor acte juridice. Din această categorie face parte majoritatea actelor juridice civile.

2. actul juridic accesoriu – care nu are o existenţă proprie, regimul său juridic fiind dependent de cel al unui act juridic principal (ex.: contractul de gaj, contractul de ipotecă).

Un act juridic accesoriu poate fi încheiat în acelaşi timp cu actul juridic principal, de care depinde, sau poate fi încheiat la o dată diferită. De asemenea, actul juridic accesoriu poate fi inclus în actul juridic principal sau poate fi un act juridic distinct.

Importanţa acestei clasificări priveşte următoarele aspecte:

— Valabilitatea actelor juridice respective (valabilitatea actului juridic principal implică doar analiza propriilor elemente de validitate, pe când valabilitatea actului juridic accesoriu va avea în vedere nu doar elementele proprii, ci şi valabilitatea actului juridic principal);

— Raportul existent între cele două categorii de acte juridice este guvernat de principiul *accesorium sequitur principale* (*actul juridic accesoriu urmează soarta actului juridic principal*).

3.14. Acte juridice numite şi acte juridice nenumite

În funcţie de reglementarea şi denumirea legală a actelor juridice, acestea se clasifică astfel:

1. actul juridic numit (tipic) – care are o reglementare şi o denumire proprie (ex.: contractul de donaţie, contractul de vânzare-cumpărare, testamentul).

2. actul juridic nenumit (atipic) – care nu are o reglementare şi nicio denumire proprie. Aceste acte sunt încheiate de părţi în funcţie de propriile lor necesităţi, dreptul civil fiind guvernat de principiul libertăţii încheierii actelor juridice şi de principiul consensualismului.

Deşi actele juridice nenumite nu se bucură de o reglementare proprie, ele trebuie să respecte regulile generale de valabilitate a actelor juridice civile şi principiile dreptului civil.

Actele juridice nenumite nu trebuie confundate cu actele juridice complexe, care includ în structura lor elemente specifice mai multor categorii de acte juridice numite şi care vor fi guvernate de prevederile legale ale contractelor tipice componente (în lipsa unor prevederi speciale).

Importanţa acestei clasificări priveşte regimul juridic aplicabil celor două categorii de acte juridice:

— *În cazul actelor juridice numite se vor aplica în mod automat dispoziţiile supletive care reglementează actele respective* (dacă părţile nu au derogat de la aceste dispoziţii), *nefiind necesar ca normele supletive să fie reproduse în conţinutul actului juridic*; *pentru actele juridice nenumite vor fi avute în vedere clauzele prevăzute în mod expres de părţi, iar în ceea ce priveşte celelalte aspecte se vor aplica regulile generale din materia obligaţiilor şi nu regulile actului numit care se aseamănă cel mai mult cu actul juridic nenumit*.

Odată cu adoptarea de noi acte normative, unele acte juridice nenumite pot deveni acte juridice numite (ex.: prin Ordonanţa nr. 51/1997, contractul de leasing a devenit un act juridic numit).

Concluzie:

Importanţa clasificării actelor juridice, în general, constă în faptul că diferitele categorii de acte juridice civile vor fi guvernate de un regim juridic distinct.

Bibliografie:

1. Apetrei I., *Drept civil. Partea generală*, Ed. Cantes, Iaşi, 2004;

2. Beleiu Gh., *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2003;

3. Boroi G., *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

4. Poenaru E., *Drept civil. Teoria generală. Persoanele*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2002;

5. Rauschi Şt., Popa Gh., Rauschi Şt. Drept civil. Teoria generală. Persoana fizică. Persoana juridică, Ed. Junimea, Iaşi, 2000;

6. Ungureanu O., *Manual de drept civil. Partea generală*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1999;

7. Andrei Petru P., Apetrei I., *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică*, Ed. Ankarom, Iaşi, 1998;

8. Dogaru I., *Elementele dreptului civil*, Ed. Şansa, Bucureşti, 1998;

9. Lupan E., *Introducere în dreptul civil*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 1998;

10. Pop T., *Drept civil român. Teoria generală*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1993;

11. Cosmovici P.M., *Introducere în dreptul civil*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1993;

12. Ionaşcu T., *Tratat de drept civil, Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei, 1967;

13. Codul civil.

Întrebări de evaluare:

1. Definiţi actul juridic unilateral, actul juridic bilateral şi actul juridic multilateral. În ce constă importanţa acestei clasificări?

2. Daţi un exemplu de act juridic multilateral.

3. Noţiunea de *parte* este sau nu acelaşi lucru cu noţiunea de *persoană*?

4. Definiţi actul juridic consensual şi actul juridic solemn. În ce constă importanţa acestei clasificări?

5. Care este regula în materia încheierii actelor juridice: actul juridic consensual sau actul juridic solemn?

6. Daţi un exemplu de act juridic declarativ de drepturi.

7. Prezentaţi clasificarea actelor juridice în funcţie de scopul urmărit de părţi la încheierea lor. În ce constă importanţa acestei clasificări?

8. Daţi exemple de liberalităţi şi exemple de acte dezinteresate.

9. Daţi exemple de acte juridice de conservare, acte juridice de administrare şi acte juridice de dispoziţie. În ce constă importanţa

acestei clasificări?

10. Daţi exemple de acte juridice cu executare imediată şi de acte juridice cu executare succesivă. În ce constă importanţa acestei clasificări?

11. Daţi exemple de acte juridice pentru cauză de moarte.

12. Daţi exemple de acte juridice accesorii. În ce constă importanţa clasificării în acte juridice principale şi acte juridice accesorii?

13. În ce constă importanţa clasificării actelor juridice în general?

CUPRINS